

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De waarde van een afstand van verhaal in het kader van gemotoriseerde sporten

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Gregory Eyckmans

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De waarde van een afstand van verhaal in het kader van
gemotoriseerde sporten

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Gregory Eyckmans

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

SAMENVATTING

DANKWOORD

Middels deze weg zou ik graag een woord van dank richten aan al de mensen die mij in goede en slechte tijden gesteund hebben bij het vervolledigen van deze masterscriptie. Ik heb veel energie en moed geput uit hun steun, en een woord van dank is dan ook het minste dat ik kan doen.

Ik zou allereerst mijn promotor, prof. dr. Ilse Samoy, alsook mijn begeleider, Sarah Van Deun, willen bedanken voor het opvolgen en begeleiden van mijn werkzaamheden bij het totstandkomen van deze masterscriptie. Ik wil hen vooral bedanken voor hun geduld en hun input met betrekking tot het onderwerp van deze scriptie.

Bovendien zou ik in de eerste plaats graag mijn ouders, Jurgen Evers, Kristof Dielis, dr. Stijn Quanten en Jan Berx in het bijzonder willen bedanken voor hun morele steun. Zij hebben mij doorheen de moeilijke momenten gesleurd, en zonder hun steun en begrip zou deze masterscriptie onmogelijk tot stand kunnen zijn gekomen. Graag wil ik ook nog Elias Savelkoul, Dries de Smet en Kristof Dielis bedanken voor hun technische ondersteuning.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	1
DANKWOORD	2
LIJST VAN BIJLAGEN	7
INLEIDING	9
DEEL 1: kwalificatie afstand van verhaal	11
<i>Hoofdstuk 1: Begripsomschrijving</i>	11
<i>Hoofdstuk 2: Vergelijking van rechtsfiguren</i>	12
2.1 Rechtsverwerking	12
2.2 Afstand van recht	13
2.3 Exoneratiebeding	14
2.4 Inhoudsbepalend beding	15
2.5 Beding ten behoeve van een derde	16
<i>Hoofdstuk 3: Toepassing op de casus</i>	16
DEEL 2: zorgplicht van de organisator	19
<i>Hoofdstuk 1: inleiding</i>	19
<i>Hoofdstuk 2: aansprakelijkheid van de organisator</i>	19
2.1 Verplichtingen van de organisator en zorgplicht	19
2.2 Inspanningsverbintenis	21
2.2.2 gebrek in de zaak	21
2.2.2 strafrechtelijke aansprakelijkheid	22
<i>Hoofdstuk 3 verkeersongeval en 29bis WAM wet?</i>	22
3.1 Verdeeldheid	24
3.2 Conclusie	25
<i>Hoofdstuk 4 aansprakelijkheid van anderen</i>	25
4.1 Eigen fout slachtoffer	25
4.1.1 risicoaanvaarding	27
4.1.2 fout van de piloot	28
DEEL 3: EXONERATIE ONDER DE LOEP	31
<i>Hoofdstuk 1: beperking van aansprakelijkheid: grondslag / begrip</i>	31

<i>Hoofdstuk 2: verschijningsvormen en inhoud</i>	31
2.1 Aard van de aansprakelijkheid	32
2.2 Omvang van de aansprakelijkheid	32
2.3 Oorzaak van de schade.....	32
2.4 Aard van de schade.....	32
2.5 Graad van fout	33
2.6 Aard van de remedie	33
2.7 Hoogte van de schadevergoeding	34
2.8 Concluderend	34
<i>Hoofdstuk 3: pro en contra</i>	34
3.1 Contra	34
3.2 Pro	35
<i>Hoofdstuk 4: principiële geldigheid en geoorloofdheid</i>	36
4.1 Inleiding / grondslag	36
4.2 Geldigheidsvoorwaarden	37
4.2.1 toestemming	38
4.2.2 uitdrukkelijke en stilzwijgende aanvaarding	39
4.2.3 tijdstip van kennisname	40
4.2.4 standaardbedingen.....	41
4.2.5 effectieve en mogelijke kennisname	42
4.3 Besluit.....	44
4.4 Geoorloofdheid	44
<i>Hoofdstuk 5: interpretatie</i>	47
5.1 Restrictieve interpretatie.....	47
5.2 Grondslag	48
5.3 Kritiek op restrictieve interpretatie	49
5.4 Gemeenschappelijke bedoeling van partijen?	50
<i>Hoofdstuk 6: uitzonderingen op de geldigheid en geoorloofdheid</i>	51
6.1 Inleiding	51
6.2 Specifieke wettelijke bepalingen - bepalingen van dwingend recht - openbare orde	52
6.3 Uitholling van de overeenkomst	53
6.3.1 Eerste stroming: uitholling van heel de overeenkomst.....	54
6.3.2 Tweede stroming: uitholling van de wezenlijke verbintenis	56
6.4 Verkapte exoneratiebedingen	57

6.5	Uitholling en buitencontractuele aansprakelijkheid?	57
6.6	Eigen opzettelijke fout of bedrog	58
6.6.1	inleiding.....	58
6.6.2	persoonlijke opzettelijke fout / persoonlijk bedrog	59
6.6.3	grondslag	60
6.6.4	hulppersonen	61
6.6.5	kritiek	61
6.7	Zware fout	65
6.7.1	inleiding.....	65
6.7.2	definitie?	65
6.7.3	kritiek op geoorloofdheid.....	66
6.7.4	uitwegen voor de schuldeiser + nuancering / Geen kritiek: zware fout moet toegelaten zijn volgens Carette	68
6.7.5	sanctie	69
	<i>Hoofdstuk 7 rechtsmisbruik.....</i>	<i>70</i>
7.1	Grondslag	71
7.2	Toetsing in concreto	72
7.3	Toepassing in de praktijk	73
7.4	Sanctie.....	74
	<i>Hoofdstuk 8: Exoneratie en derden-werking</i>	<i>75</i>
8.1	Grondslag	75
8.2	Interne gevolgen	76
8.3	Externe gevolgen	76
8.3.1	Scheidingslijn tussen beide begrippen?	77
8.4	Sterkmaking	77
	<i>Hoofdstuk 9 Rechtsvergelijking: Nederland.....</i>	<i>78</i>
9.1	Inleiding	78
9.2	Geldigheid	80
9.3	Tweetrapstoetsing.....	80
9.4	Misbruik van omstandigheden.....	82
9.5	Waarschuwing	82
9.6	Interpretatie	83
9.7	Ongeldigheid in abstracto.....	84
9.7.1	strijdigheid met de wet	84
9.7.2	strijdigheid met de goede zeden.....	84
9.7.3	onredelijk bezwarende bedingen	86

9.8	Vergelijking met België	86
9.9	Zwarte en grijze lijst	87
9.10	Ongeldigheid in concreto	88
9.10.1	redelijkheid en billijkheid	88
9.11	Opzet en grove schuld.....	89
9.11.1	definitie van beide begrippen	90
9.12	Conclusie	92
9.13	Hulppersonen	92
 DEEL 4: Toetsing aan de hand van praktijkvoorbeelden.....		95
	<i>Hoofdstuk 1: Circuit Zolder.....</i>	<i>95</i>
	<i>Hoofdstuk 2: Karting Genk.....</i>	<i>97</i>
	<i>Hoofdstuk 3: Kronos Events</i>	<i>97</i>
	<i>Hoofdstuk 4: 2CV Events</i>	<i>99</i>
	<i>Hoofdstuk 5: Circuit Park Zandvoort (Nederland)</i>	<i>100</i>
 BESLUIT.....		105
 Bijlage 1: Circuit Zolder		107
Bijlage 2: Karting Genk		111
Bijlage 3: Kronos Events		113
Bijlage 4: 2CV Events.....		117
Bijlage 5: Circuit Park Zandvoort		121

LIJST VAN BIJLAGEN

1. Circuit Zolder
 - a. Afstand van verhaal
 - b. Invulformulier voor toegang tot de piste

2. Karting Genk
 - a. Afstand van verhaal

3. Kronos Events
 - a. Voorafgaande mail
 - b. Afstand van verhaal

4. 2CV Events
 - a. voorafgaande mail
 - b. afstand van verhaal

5. Circuit Park Zandvoort
 - a. vrijwaringsformulier 2015 – Circuit Park Zandvoort (Media Pers accreditatie – Exploitatie Circuit Park Zandvoort (CPZ))
 - b. vrijwaring voor fotografen & video

INLEIDING

De afstand van verhaal situeert zich dan voornamelijk bij fotografen die een reportage van een autosportevenement maken, en daarvoor perstoegang aanvragen bij de inrichtende organisator door middel van een accreditatie-aanvraag.

Autosport is een sport die niet zonder de nodige risico's gaat. Zeker als persfotograaf begeeft men zich als het ware in het 'hol van de leeuw'. Het enige wat deze personen nog scheidt van het heetst van de strijd, vormt een betonnen muur of een vangrail. Daarbij moet dan in het achterhoofd gehouden worden dat op vele circuits de snelheid kan oplopen tot ver boven de 200km/h, en zeker in autosport een ongeluk snel gebeurd is.

Het zal dan ook niet verbazen dat bij een dergelijke impact in de veiligheidsmuur, dit niet zonder de nodige schade gaat. Doorgaans zijn er wel grote uitloopzones voorzien zodat de auto nog genoeg geremd raakt om de schade te beperken, maar het linke aan autosport is dat het onvoorspelbaar is waar of wanneer een ongeluk zich zal afspelen. Het enige dat vaststaat is dat de kans reëel is.

Het is dan ook niet te verwonderen dat organisatoren een afstand van verhaal laten ondertekenen door mensen van de media, om hun aansprakelijkheid voor gebeurlijke ongevallen te beperken of uit te sluiten. Wanneer een wagen stuurloos wordt en op een muur afstevent, met vlak daarachter een fotograaf, kan dat wel eens fatale gevolgen hebben.

Hoewel het langs de kant van de organisator begrijpelijk is dat een dergelijke afstand van verhaal wordt opgesteld, moet echter wel opgemerkt worden dat media zich in een zeer zwakke positie bevinden. Zij krijgen immers de opdracht om een specifiek autosportevenement te verslaan aan de hand van een fotoreportage, en worden vaak gedwongen om de afstand van verhaal te aanvaarden. Wanneer een fotograaf niet akkoord is met de inhoud ervan, rest hem maar één keuze: de terugweg naar huis met alle gevolgen van dien voor zijn werkzekerheid. Een afstand van verhaal wordt door de organisatoren op voorhand opgesteld, en is voor iedere fotograaf identiek. Ruimte voor onderhandeling is er dus niet, want op vijftig leden van de pers die een reportage brengen over het evenement, zal die ene die niet akkoord is en dus teleurgesteld terug huiswaarts keert geen verschil maken.

Dit voelt onrechtmatig aan, aangezien afstand van verhaal de uitoefening van hun beroep mogelijk kan belemmeren. Daarnaast gebeurt het ook vaak dat dergelijke clausules zodanig ver gaan of onduidelijk zijn, dat het een zeer vaag gegeven wordt waar men niet rond kan. De relevantie van deze thesis is dan ook om de materie in detail te bekijken, om eventuele misbruiken tegen te gaan.

DEEL 1: kwalificatie afstand van verhaal

Hoofdstuk 1: Begripsomschrijving

Definitie

Een clause tot afstand van verhaal is een beding waarbij partij X afziet van zijn verhaalsrecht jegens de aansprakelijke partij, Y. Bij geleden schade zal X deze niet kunnen terugvorderen, zijn verhaalsrecht niet kunnen uitoefenen ten opzichte van de Y - de aansprakelijke.¹

Deze masterscriptie beperkt zich tot een clause tot afstand van verhaal in het kader van gemotoriseerde sporten, waarin een fotograaf afstand doet van zijn verhaalsrecht tegenover de inrichter van het evenement om zodoende specifieke toegang verleend te krijgen tot het terrein om er aldus zijn professionele bezigheden uit te oefenen. Aangezien dat gaat gepaard met specifieke risico's, opteert de organisator in het gros van de gevallen voor een clause tot afstand van verhaal.

Voorbeeld van afstand van verhaal

De praktijkvoorbeelden in bijlage kunnen een nuttig hulpmiddel vormen bij het scheppen van een duidelijker beeld over de precieze omvang van een clause tot afstand van verhaal. Kort samengevat dient er eerst een officiële aanvraag tot accreditatie te worden gedaan, waarna er in bevestigend geval een clause tot afstand van verhaal dient ondertekend door de fotograaf. In bepaalde gevallen, doch niet altijd, dient dit te gebeuren alvorens de fotograaf toegang krijgt tot het domein. Dit is bij het afhalen van zijn toegangsdocumenten in het daarvoor voorziene "welcome center"². Daarna zal de fotograaf zich naar het mediacentrum dienen te begeven waar hij opnieuw een formulier dient in te vullen waarin dergelijke clauses zijn opgenomen. Hier verkrijgt de fotograaf dan zijn speciaal daarvoor voorziene kazuifel of armband waarmee hij zich naast de piste mag begeven. Hoewel er verschillende situaties denkbaar zijn, zal er altijd ten minste bij het afhalen van de kazuifel of armband een afstand van verhaal dienen te worden ondertekend.³

¹ K. VANNESTE, "De clause tot afstand van verhaal: een zegen voor huurder en verhuurder of letterlijk spelen met vuur?", *T. Huur* 2014, (143) 143.

² Dit is een verzamelplaats waar media en andere personen inkomkaarten kunnen ophalen die op voorhand zijn klaargelegd, en kan vergeleken worden met een receptie of balie van een hotel. Aangezien deze term wereldwijd wordt gebruikt in de autosport, zal ik deze ook voor het verdere verloop van de thesis hanteren. Zie bij wijze van voorbeeld bijlage 2a

³ Zie bijvoorbeeld bijlage 2b

Hoofdstuk 2: Vergelijking van rechtsfiguren

Over de precieze omvang van een afstand van verhaal is in de rechtsleer en rechtspraak nog maar weinig inkt gevloeid. Zoals uit de praktijkvoorbeelden blijkt, worden niet alleen bepaalde juridische begrippen door elkaar gebruikt, maar ook bepaalde begrippen foutief aangehaald.⁴ Vooraleer over te kunnen gaan tot de geldigheid van een afstand van verhaal, zal er eerst gepoogd worden te komen tot een correcte juridische kwalificatie.

2.1 Rechtsverwerking

Partijen moeten hun contractuele rechten naar de maatstaven van redelijkheid en billijkheid uitoefenen, waarmee bedoeld wordt dat een minimum van goede trouw tussen beide partijen aanwezig moet zijn. Is de uitoefening van die rechten onredelijk of onaanvaardbaar, kan de rechter deze matigen. Een toepassingsgeval van een dergelijke matigende werking van de goede trouw vormt de theorie van de rechtsverwerking.⁵

Deze theorie schrijft voor dat de houder van een subjectief recht of bevoegdheid zich er niet op kan beroepen wanneer hij een houding aanneemt die objectief onverenigbaar is met de uitoefening van datzelfde recht of diezelfde bevoegdheid, waardoor de wederpartij bij het bepalen van haar eigen gedrag rechtmatig heeft vertrouwd op de houding van de titularis van het recht of de bevoegdheid.⁶ Een louter stilzitten op zich, dit is wanneer de houder van het recht langdurig niets onderneemt in het uitoefenen ervan, doet geen rechtsverwerking intreden.⁷ De titularis wordt dus

⁴ Hierbij denken we dan aan een voorbeeld uit de praktijk dat als titel "vrijwaring voor fotografen" draagt. De term vrijwaring is hier niet helemaal op zijn plaats, omdat in dat soort gevallen de aansprakelijkheid op de schouders van iemand anders komt te rusten. Bij een afstand van verhaal gaat het om een beperking of uitsluiting van aansprakelijkheid door de organisator, en niet zozeer om de aanduiding van een andere persoon die gehouden zal zijn tot vrijwaring. In het voorbeeld van Genk: de huurder

⁵ W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 101.

⁶ Cass. 17 mei 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 1188, *Pas.* 1990, 1061; Cass. 20 oktober 2006, *RW* 2008-09, 1661; Cass. 1 oktober 2010, *Arr. Cass.* 2010, 2385, *Pas.* 2010, 2470, *RW* 2011-12, 142, noot S. JANSEN EN S. STIJNS; H.A.M. Aaftink, "Rechtsverwerking en afstand van recht", *TPR* 1980, (793) 794; P. VAN OMMESLAGHE, "Rechtsverwerking en afstand van recht", *TPR* 1980, (735) 755; E. DIRIX EN A. VAN OEVELEN, "Kroniek verbintenissenrecht (gerechtelijke jaren 1978-1979 en 1979-80) (tweede deel)", *RW* 1980-81, (2435), 2441; L. CORNELIS, "Rechtsverwerking: een toepassing van de goede trouw", *TPR* 1990, (545) 634; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 70, voetnoot; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 650.

⁷ Brussel 16 september 1998, *AJT* 1998-99, 691; Antwerpen 7 september 1998, *AJT* 1999-2000, 395, noot R. Steenot.

het recht ontzegd, en dit zonder dat hij daar uitdrukkelijk of stilzwijgend afstand van heeft willen doen.⁸

De grondslag van deze figuur is terug te vinden in de toepassing van de matigende werking van de goede trouw of het verbod van rechtsmisbruik⁹ – aangezien rechtsverwerking door het Hof van Cassatie niet wordt aanzien als autonoom rechtsbeginsel.¹⁰ Met het arrest van 17 mei 1990¹¹ geldt dat voor een toepassing van de matigende werking van de goede trouw vereist is dat aan minstens één van de criteria inzake rechtsmisbruik moet voldaan zijn, waardoor er sprake is van een gelijkschakeling tussen situaties van misbruik van recht en handelingen die strijdig zijn met de redelijkheid en billijkheid.¹² Rechtsverwerking kan dus niet op zichzelf ingeroepen worden door partijen, maar kan wel toepassing vinden op grond van rechtsmisbruik.¹³

2.2 Afstand van recht

Afstand van recht betreft een eenzijdige rechtshandeling door de houder van een subjectief recht gericht op het uitdoven van dat recht, waardoor hij uit de rechtsverhouding stapt die hem verbond met zijn schuldenaar.¹⁴ Om afstand te kunnen doen van recht moet er dus reeds een rechtsverhouding bestaan tussen beide partijen.¹⁵ De wederpartij wordt hierdoor bevrijd van zijn verbintenis en dient de eenzijdige rechtshandeling tot afstand van recht niet te aanvaarden.¹⁶ Het is naast de in artikel 1234 B.W. opgesomde wijzen naast de figuur van rechtsverwerking nog een extra mogelijke grond van tenietgaan of uitdoven van de verbintenis welke bij de ongewone gronden tot uitdoving wordt gerekend.¹⁷

⁸ S. STIJNS, "La 'rechtsverwerking': dix ans déjà" (noot onder Rb. Namen 19 december 1988), *RRD* 1990, (201) 207-213; S. STIJNS, "La 'rechtsverwerking' fin d'une attente (dé)raisonnable?", *JT* 1990, (685) 686-687; S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht*, Boek 2, Brugge, die Keure, 2009, 147.

⁹ F. CORYN, "Rechtsverwerking: 10 jaar na de arresten van het Hof van Cassatie van 20 februari 1992 en 5 juni 1992", *TBBR* 2003, (598) 600.

¹⁰ W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 651.

¹¹ Cass. 17 mei 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 1188, Pas. 1990, 1061.

¹² S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 70.

¹³ S. JANSEN en S. STIJNS, "Rechtsverwerking aanvaard als toepassing van rechtsmisbruik" (noot onder Cass. 1 oktober 2010), *RW* 2011-12, (143) 145-146.

¹⁴ S. JANSEN, Afstand van recht: een eenzijdige rechtshandeling, *TBBR* 2011, afl. 7, 337.

¹⁵ S. STIJNS, *Leerboek verbintenissenrecht*, Boek 2, Brugge, die Keure, 2009, 147, voetnoot.

¹⁶ S. JANSEN, Afstand van recht: een eenzijdige rechtshandeling, *TBBR* 2011, afl. 7, 333; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 651.

¹⁷ S. STIJNS, "De beëindiging van verbintenissen: recente evoluties inzake betaling, nietigheid, ontbindende voorwaarde en verval" in S. STIJNS, I. SAMOY en A. DE BOECK (eds.), *Verbintenissenrecht in Themis school voor postacademische juridische vorming*, Brugge, die Keure, 2009-2010, (25) 25-26.

De titularis kan zowel uitdrukkelijk als stilzwijgend afstand doen.¹⁸ Bij stilzwijgende afstand van recht geldt een strikte bewijsvoering¹⁹ en wordt verder gekeken naar de werkelijke bedoeling van de partij. Afstand van recht wordt niet vermoed en kan enkel worden afgeleid uit feiten of handelingen die voor geen andere uitleg vatbaar zijn.²⁰

In het geval van stilzwijgende afstand zijn er sterke gelijkenissen met de gevolgen van de figuur van de rechtsverwerking. In beide situaties gaat het om een houding die onverenigbaar is met de uitoefening van dat recht, maar bij afstand van recht is dit aan een strikte bewijsvoering onderworpen daar waar dit bij rechtsverwerking niet het geval is.²¹ Anders dan voor rechtsverwerking moeten bij de eenzijdige rechtshandeling die tot afstand van recht leidt, de voorwaarden uit artikel 1108 BW vervuld zijn om geldig te kunnen zijn.²² Rechtsverwerking sanctioneert een bepaalde houding, terwijl stilzwijgende afstand van recht de bedoeling van de partij beteugelt.²³

2.3 Exoneratiebeding

Een exoneratiebeding of bevrijdingsbeding, kan best worden omschreven als een contractuele clause waarbij een partij zich geheel of gedeeltelijk wil bevrijden van de contractuele en/of buitencontractuele aansprakelijkheid. Middels dit beding, dat de aansprakelijkheid (en zijn gevolgen) uitsluit of beperkt, wordt aldus afgeweken van de gemeenrechtelijke regels betreffende aansprakelijkheid – welke van suppletieve aard zijn.²⁴

Één van de hoofdvoorwaarden om te kunnen spreken van een exoneratieclause – en dus een groot verschilpunt met de voorgaande figuren - vormt de notie contract. Anders dan de vorige twee figuren, gaat het hier om een clause die expliciet bedongen is tussen beide partijen bij het

¹⁸ R. DEKKERS, A. VERBEKE, N. CARETTE en K. VANHOVE, *Handboek burgerlijk recht*, III, Antwerpen, Intersentia, 2007, 375-376; M.A. LEFEBVRE-MASSCHELEIN, *Het verval van een recht in het materieel privaatrecht: la déchéance*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 174.

¹⁹ L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenissen*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 911.

²⁰ Cass. 19 september 1997, *Arr. Cass.* 1997, 840; Cass. 18 november 1996, *Arr. Cass.* 1996, 1060; Cass. 10 februari 2005, *Arr. Cass.* 2005, 351; Pas. 2005, 345; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 651.

²¹ W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 651.

²² S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 81.

²³ L. CORNELIS, "Rechtsverwerking: een toepassing van de goede trouw", *TPR* 1990, (545) 636.

²⁴ L. DEMEYERE, A. VAN OEVELEN en F. WALSHOT, *Nuttige tips voor goede contracten*, Mechelen, Kluwer, 2003, 26; O. VANDEN BERGHE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht", in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), *Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 42; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 1-2; J. SCHRAEYEN (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 175; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 176.

aangaan van de overeenkomst en dus van bij het begin de gevolgen regelt. VAN OEVELEN voegt er nog aan toe dat een exoneratiebeding in de praktijk vooral voorkomt in standaard- en toetredingscontracten.²⁵

2.4 Inhoudsbepalend beding

Een inhoudsbepalend beding omschrijft de verbintenissen van partijen nader op een limitatieve wijze.²⁶ Het beginsel van de wilsautonomie en de contractsvrijheid gebiedt partijen om vrij met elkaar te contracteren, en dus ook de opgenomen verbintenissen expliciet te regelen.²⁷

Anders dan bij exoneratiebedingen wordt hier de primaire verbintenis van de partijen bepaald. Wanneer aan één van deze primaire verbintenissen geen gevolg is gegeven, zal de secundaire verbintenis tot herstel van de schade een rol van betekenis spelen. Exoneratie legt beperkingen op aan deze secundaire verplichting tot vergoeding van de schade.²⁸

Een dergelijk beding kan ook een verkapt exoneratiebeding uitmaken. Wanneer de schuldenaar de verbintenis zo omschrijft dat hij een bepaalde verbintenis niet moet uitvoeren, zal hij dan ook niet tot nakoming ervan kunnen worden gehouden en er bijgevolg ook niet aansprakelijk voor kunnen worden gesteld. De overeenkomst kan dus middels een inhoudsbepalend beding een andere – kunstmatige - kwalificatie worden gegeven dan de echt gewilde die de medecontractant verwachtte. Het resultaat hiervan is dat door de verbintenissen zo te omschrijven dit kan neerkomen op een verkapte beperking van aansprakelijkheid van de debiteur.²⁹ Het probleem schuilt in het feit dat bij inhoudsbepalende bedingen niet aan de dezelfde geldigheidsbeperkingen worden onderworpen als exoneratiebedingen.³⁰ Het klassieke voorbeeld hiervan vormt de exploitant van een parkeergarage die bedingt dat hij een staanplaats verhuurt en geen contract tot bewaarneming aangaat.³¹ Hoe enger de verbintenissen worden omschreven, hoe groter de invloed van dergelijke bedingen op de aansprakelijkheid van de schuldenaar.³²

²⁵ L. DEMEYERE, A. VAN OEVELEN en F. WALSCHOT, *Nuttige tips voor goede contracten*, Mechelen, Kluwer, 2003, 26.

²⁶ L. DEMEYERE, A. VAN OEVELEN en F. WALSCHOT, *Nuttige tips voor goede contracten*, Mechelen, Kluwer, 2003, 26; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 176.

²⁷ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 3.

²⁸ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 235-236; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1173.

²⁹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 4.

³⁰ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1261.

³¹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 5.

³² A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 2-3.

2.5 Beding ten behoeve van een derde

Een beding ten behoeve van een derde, ook wel derdenbeding genoemd, komt er op neer dat een persoon (de belover) tegenover zijn medecontractant (de bedinger) een belofte maakt dat tot voordeel strekt van een derde (de begunstigde). Deze laatste wordt geen partij bij het contract, maar heeft wel een rechtstreekse vordering ten opzichte van de belover.³³ Het derdenbeding vormt een uitzondering op de relativiteit van de overeenkomst, welk bepaalt dat een overeenkomst in principe enkel tussen de contractspartijen uitwerking heeft.³⁴

Hoofdstuk 3: Toepassing op de casus

Uit voorgaande vergelijking kan besloten worden dat exoneratie best kan dienen als kwalificatie voor een clause tot afstand van verhaal. Wanneer een beroepsfotograaf een evenement dient te verslaan voor een opdrachtgevend medium, moet hij daarvoor een aanvraag tot accreditatie indienen bij de organisator van het desbetreffende evenement.

In het bevestigend geval, zal de fotograaf de nodige toegangsdocumenten krijgen waardoor hij zich naast de piste kan begeven om aldaar zijn beroep uit te oefenen. De clause tot afstand van verhaal die ondertekend dient te worden door de fotograaf, en die opgesteld is door de inrichtende organisator, regelt de gevolgen van aansprakelijkheid tussen beide partijen. De theorie van de exoneratiebedingen sluit hier perfect bij aan.

Hoewel er door de fotograaf afstand wordt gedaan van zijn verhaalsrecht door de fotograaf, gaat het hier niet om een afstand van recht. Deze figuur vereist namelijk dat er al een verbintenis is tussen beide partijen, welke kan voortvloeien uit een contract. Aangezien er tussen beide nog geen contract bestaat, kan er ipso facto ook geen afstand worden gedaan van recht dat uit dat contract zou voortvloeien. Ook de theorie van rechtsverwerking kan hier geen oplossing bieden, omdat het niet gaat om een vrijwillige houding van de fotograaf maar om een die hem opgedrongen wordt.

Een inhoudsbepalend beding zou een uitweg kunnen bieden, maar in feite komt het neer op een beperking van de aansprakelijkheid en wordt de overeenkomst in het contract niet gekwalificeerd door de bedingen. Het gaat dan om een verkapt of vermomd exoneratiebeding (zie infra).

Aangezien er geen derde betrokken is in deze verhouding, speelt het beding ten behoeve van een derde ook niet in deze situatie. Het kan wel relevant zijn wanneer de fotograaf bij wijze van voorbeeld een aansprakelijkheidsverzekering neemt en een clause inlast, in die zin dat de

³³ S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 257-259.

³⁴ R. VAN RANSBEECK, A. DE BOECK en S. STIJNS (eds.), *Positie van de derde in het privaat vermogensrecht*, Brugge, Die Keure Business and Economics, 2012, 69.

verzekeraar belooft zijn verhaalsrecht belooft te verzaken aan zijn verhaalsrecht ten opzichte van de organisator.

De bedoeling van de organisator is om zich in te dekken tegen een eventueel schadegeval van de fotograaf, en wenst dus zijn aansprakelijkheid zodanig te beperken of zelfs in bepaalde gevallen volledig uit te sluiten. Een afstand van verhaal kan dan ook best als een exoneratiebeding gekwalificeerd worden.

DEEL 2: zorgplicht van de organisator

Hoofdstuk 1: inleiding

Dat de organisator zich middels een exoneratiebeding kan bevrijden staat buiten kijf, maar het is ter zake nuttig om de precieze draagwijdte van de aansprakelijkheid nader in detail te bekijken alvorens over te gaan tot het bespreken van de afwijkingen van het aansprakelijkheidsrecht door middel van exoneratiebedingen.

De aansprakelijkheid van de organisator komt vaak in het gedrang wanneer toeschouwers verwondingen oplopen tijdens een evenement, maar ook de sporters/deelnemers zelf en in casu mensen van de pers die het evenement komen verslaan kunnen een mogelijke schadeclaim aan de organisatie richten in geval van ongelukken. De organisator moet aldus een aantal voorzorgen op zich nemen om gebeurlijke ongevallen te vermijden.³⁵

De aansprakelijkheid die op organisatoren rust betreft in hoofdzaak de zogeheten zorgplicht, wat inhoudt dat hij alle voorzorgsmaatregelen dient te nemen om een maximum aan veiligheid te garanderen en dit zowel ten aanzien van deelnemers, toeschouwers alsook derden.³⁶ Overeenkomstig de algemene zorgvuldigheidsnorm uit de artikelen 1382-1383 B.W. moeten de organisatoren de nodige zorgvuldigheid aan de dag leggen om alles zo veilig mogelijk te laten verlopen. Deze norm wordt ingevuld aan de hand van feitelijke omstandigheden³⁷, en het komt aan de rechter toe om uit te maken of de organisator voldoende maatregelen heeft getroffen.

Hoofdstuk 2: aansprakelijkheid van de organisator

2.1 Verplichtingen van de organisator en zorgplicht

Het is niet altijd eenduidig welke verplichtingen de organisator moet treffen. Veel hangt af van de omvang van het evenement, met daarin inbegrepen het aantal deelnemers en het mogelijk aantal toeschouwers. Zoals verderop zal blijken, speelt ook het type van sport en de omstandigheden waarbinnen het zal plaatsvinden een belangrijke rol. Specifiek toegespitst op de autosport, dient daarbij een onderscheid gemaakt te worden tussen rally's die zich afspelen op de openbare weg en

³⁵ F. HENDRICKX en N. BETSCH, *Ongevallen en aansprakelijkheid in de sport: een juridisch overzicht*, Heule, UGA, 2010, 85.

³⁶ Luik 21 mei 1963, *Jur. Liège* 1963, 65; Brussel 26 juni 1990, *R.G.A.R.* 1991, 11765; Verviers 21 juni 2000, *T. Vred.* 2003, 189; F. HENDRICKX en N. BETSCH, *Ongevallen en aansprakelijkheid in de sport: een juridisch overzicht*, Heule, UGA, 2010,

³⁷ *Vred.* Westerlo 2 augustus 1995AJT 1995-96, 244, noot L. BALLON

autoraces die plaatsvinden op een permanente omloop (die dus geen deel uitmaakt van de openbare weg). In deze thesis ligt de nadruk op dit laatste type van wedstrijden.

Een van de belangrijkste voorzorgsmaatregelen die de organisator moet nemen is dat hij ervoor moet zorgen dat de plaats waar de wedstrijd zich afspeelt, in casu het circuit, goed onderhouden is om op die manier de veiligheid van deelnemers, toeschouwers en anderen te garanderen.³⁸ De uitbater van het circuitterrein, welke vaak ook als organisator optreedt, zorgt ervoor dat de nodige veiligheidsinspecties zoals opgelegd door de FIA³⁹ – het overkoepelende orgaan – worden doorgevoerd aan zijn infrastructuur.⁴⁰ De inrichtingen worden driejaarlijks gecontroleerd door FIA-inspecteurs, waarna de uitbater van het circuit een bepaalde licentie krijgt toegewezen om wedstrijden van een bepaald type te organiseren. Bovendien moeten er een bepaald aantal baancommissarissen, medische hulpverleners, alsook interventievoertuigen voorzien zijn om zo snel mogelijk te kunnen ingrijpen in geval van nood.⁴¹ Wanneer een organisator het circuit en de nodige infrastructuur afhuurt, zijn het voornamelijk deze laatste maatregelen die een belangrijke rol zullen spelen bij het beoordelen van de zorgplicht. Ongeacht de situatie, zal elke organisator minstens de nodige informatie moeten verstrekken over de mogelijke risico's die kunnen plaatsvinden.⁴² Voor de deelnemers en meer recent ook voor piloten op sommige circuits, zijn er verplichte briefings voorzien waarin uitdrukkelijk gewaarschuwd wordt voor de mogelijke gevaren die zich kunnen voordoen.

Bovendien moet de organisator rekening houden met de capaciteiten en het niveau van voorbereiding van de sporters en de omstandigheden waarin de wedstrijd zal plaatsvinden.⁴³ Dit kan in twee richtingen werken. Enerzijds kan gesteld worden dat daar waar het niveau zeer hoog ligt en het dus gaat om professionele racepiloten, het risico op ongevallen hoger ligt omdat er veel meer rechtstreekse duels zullen worden uitgevochten in voertuigen waar kosten nog moeite gespaard zijn gebleven op het gebied van veiligheid. Bij een amateurrace zal het risico op dit soort gevechten en de kans op ongevallen lager liggen, maar de nuance die hier gemaakt moet worden is dat het gaat om minder ervaren rijders waarbij de mogelijkheid van een stuurfout dan weer groter is. De voertuigen waar amateursporters mee rijden zullen dan ook niet over de meest hoogstaande veiligheidssnufjes beschikken zoals die bij pro-piloten waarvan het prijskaartje tegen de ettelijke honderdduizenden euro's oploopt. Het lijkt mij dan ook moeilijk voor de organisator om op deze basis een afweging te maken.

³⁸ F. HENDRICKX en N. BETSCH, *Ongevallen en aansprakelijkheid in de sport: een juridisch overzicht*, Heule, UGA, 2010, 85.

³⁹ <http://www.fia.com/organisation>

⁴⁰ <http://www.fia.com/circuit-safety>

⁴¹ F. HENDRICKX en N. BETSCH, *Ongevallen en aansprakelijkheid in de sport: een juridisch overzicht*, Heule, UGA, 2010, 86.

⁴² Ibid.

⁴³ F. HENDRICKX en N. BETSCH, *Ongevallen en aansprakelijkheid in de sport: een juridisch overzicht*, Heule, UGA, 2010, 85.

2.2 Inspanningsverbintenis

Uit de rechtspraak kan terecht worden afgeleid dat de verbintenis die op de organisator rust een inspanningsverbintenis is en geen resultaatsverbintenis.⁴⁴ Hieraan is voldaan wanneer de organisator alle gepaste maatregelen te treffen binnen de limieten van het redelijke, die redelijkerwijze van hem mogen verwacht worden.⁴⁵ Daar de rechtspraak over evenementen op een permanent circuit redelijk schaars zijn, kan een beroep worden gedaan op deze van bij autorally's en motorcrosswedstrijden om een duidelijker beeld te bekomen. In een autorally oordeelden sommige rechtbanken dat niet van een organisator kan verwacht worden dat hij over heel de lengte van het parcours stevige of onoverkomelijke barrières geplaatst.⁴⁶ Zo werd in nog een andere zaak gesteld dat het perfect mogelijk is dat in geval van een 'optimaal en perfect' georganiseerde wedstrijd, het niet ondenkbaar is dat er nog steeds ongevallen kunnen plaatsvinden.⁴⁷ Het is maar de vraag in hoeverre deze rechtspraak door te trekken is naar autosport op een permanent circuit, in plaats van op de openbare weg zoals in deze uitspraken. Op een permanente circuit kan dit mijns inziens namelijk wel worden verwacht, aangezien deze voorzieningen niet van tijdelijke aard zijn. Nog in een rallywedstrijd werd geoordeeld dat wanneer bepaalde mensen zich niet aan de instructies houden en zich in een onveilige situatie begeven, de organisator de plicht heeft de wedstrijd te neutraliseren⁴⁸ of zij die zich niet aan de regels houden de toegang moet ontzeggen.⁴⁹ Hoe dan ook zal het van belang zijn om duidelijk aan te geven welke voorzorgen zijn getroffen, aangezien het de rechter is die ter zake het laatste woord heeft of er aan de zorgplicht is voldaan ja dan nee.

2.2.2 Gebrek in de zaak

Wanneer de uitbater van het circuit optreedt als organisator kan deze bovendien ook aangesproken worden op basis van art. 1384 B.W. welk voorziet in een algemene foutloze aansprakelijkheid voor zaken die men onder zijn bewaring heeft. Deze volgt uit een interpretatie die het Hof van Cassatie heeft aangenomen waardoor er sprake is van een foutloze aansprakelijkheid voor een zaak wanneer er sprake van een (makkelijk bewijsbaar) gebrek is. Diegene die profiteert van de zaak krijgt de aansprakelijkheid op zijn schouders gelegd.⁵⁰

In een arrest van 28 februari 1980 oordeelde het Hof van Cassatie dat de persoon die de zaak onder zijn bewaring heeft moet instaan voor het goed onderhoud, aangezien hij er toezicht en

⁴⁴ Rb. Luik 9 oktober 1984, *Jur. Liège* 1984, 598; Brussel 6 december 1989, *RGAR* 1991, 11825; Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

⁴⁵ Luik 21 mei 1963, *Jur. Liège* 1963, 65; Vred. Westerlo 26 juli 1995, *RW* 1997-98, 752 / Brussel 15 september 2000, *RGAR* 2003, 13734.

⁴⁶ Rb. Luik 9 oktober 1984, *Jur. Liège* 1984, 598.

⁴⁷ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

⁴⁸ Rb. Hoei 1 juni 2005, *VAV* 2006, 602.

⁴⁹ Verviers 21 juni 2000, *T. Vred.* 2003, 189.

⁵⁰ P335 Van Gerven

controle over heeft. Wanneer er een gebrek in de zaak is - dat mogelijk te wijten is aan een onzorgvuldig onderhoud - en daardoor schade ontstaat, kan de bewaarder aansprakelijk worden gesteld. Er kan hierbij gedacht worden aan een betonnen veiligheidsmuur die al 50 jaar op dezelfde plaats staat, die mogelijk tekenen van rotting zou kunnen vertonen. Echter zal het niet met het blote oog waarneembaar zijn, maar zullen er misschien studies moeten worden uitgevoerd of verfraaiingswerken worden doorgevoerd, waaraan wel een heus kostenplaatje verbonden is. Wanneer hij die aan de oorzaak ligt van de schade een exoneratiebeding heeft bedongen, zal hij zich hier niet op kunnen beroepen indien bewezen is dat hij ter kwader trouw heeft gehandeld.⁵¹

Het zal aan het slachtoffer toekomen om een gebrek in de zaak of een fout/onzorgvuldigheid in hoofde van de uitbater aan te tonen, en dit door middel van een schending op de objectieve veiligheidsnorm of basis van een gebrekkig onderhoud.⁵²

2.2.2 Strafrechtelijke aansprakelijkheid

Tot slot wordt nog kort stilgestaan bij de mogelijke strafrechtelijke aansprakelijkheid die kan ontstaan wanneer door een gebrek aan voorzichtigheid of voorzorgsmaatregelen schade ontstaat in hoofde van een persoon. De verantwoordelijke die instond voor het onderhoud en een verkeerde beoordeling maakte, kan strafrechtelijk vervolgd worden op basis van de artikelen 418-420 Sw. voor onopzettelijke slagen en verwondingen. Ter zake zal zijn gedrag vergeleken worden met dat van een normaal redelijk en voorzichtig persoon in dezelfde omstandigheden geplaatst.⁵³

Hoofdstuk 3 verkeersongeval en 29bis WAM wet?

Met zijn arrest van 15 mei 2008⁵⁴ zorgde het Hof van Cassatie voor een heuse doorbraak en wel om twee redenen. Zo bevestigt het Hof zijn eerdere rechtspraak uit het arrest van 17 mei 2000 waarin het stelt dat de vergoedingsregeling voor de zwakker weggebruiker uit art 29bis WAM-wet van toepassing is "*ofschoon de piloten een beding hadden ondertekend van afstand van beroep op basis van art. 29bis WAM-wet met betrekking tot elke vorm van schade die zij zouden lijden tijdens een oefening, verkenning, test of autowedstrijd.*"⁵⁵ Het enige verschil dat het Hof hier ter zake maakt is dat het nu ook de situaties lijkt te betrekken waarin het gaat om autoraces (geen autorally's) die op een permanent circuit plaatsvinden. In alle eerlijkheid moet ik wel toegeven dat bij het erop naslaan van de rechtspraak vaak onterecht wordt gesproken over "afgesloten omloop". Wanneer een straat is afgespannen met veiligheidslint, zoals bijvoorbeeld ook een wielervedstrijd wordt afgesloten, spreekt men vaak al over afgesloten omloop. Het gaat dan om een stuk

⁵¹ art 1134, derde lid, 1150 en 1382 BW; Cass. 28 februari 1980, Arr. Cass. 1979-80, 801.

⁵² Rb. Tongeren (3^e Kamer B), 8 december 2000, A.R. 02/1419/A

⁵³ Cass. (2e Kamer), 14 april 1969, Arr. Cass. 1969, 758.

⁵⁴ Cass. 15 mei 2008, Pas. 2008, afl. 5, 1188, RW 2008-09, 1516, R.W. 2010-2011, afl. 1, 22.

⁵⁵ Cass. 17 mei 2000, J.L.M.B. 2000, 1502, R.W. 2000-01, 1056.

openbare weg dat voor de gelegenheid wordt afgesloten om aldaar een sportevenement te doen plaatsvinden. Daarbij laat ik in het midden dat het dan kan gaan om een autorally, een wielervedstrijd of een loopwedstrijd. In het arrest van 2008 voegt Cassatie evenwel een belangrijk element toe aan de definitie: *"een verkeersongeval in de zin van art 29bis WAM is het ongeval dat zich voordoet op de openbare weg en op de terreinen, zij het privé (eigen onderlijning), die toegankelijk zijn voor een aantal personen die het recht hebben om er te komen. Uit de omstandigheid dat het ongeval zich heeft voorgedaan tijdens een snelheids-, regelmatigheids- of behendigheidsrit of -wedstrijd op een afgesloten circuit kan niet worden afgeleid dat het ongeval geen verkeersongeval is in de zin van de voornoemde bepaling."*⁵⁶

Hoewel Cassatie hier duidelijk een lijn lijkt te trekken, ben ik persoonlijk de mening toegedaan dat het bij permanente circuits moeilijk kan worden voorgehouden dat het gaat om een verkeersongeval. In rallywedstrijden is het zo dat de wagens een speciale keuring hebben gekregen alsook voorzien zijn van een registratiebewijs in de vorm van nummerplaten, net zoals bij normale personenwagens en dus toegelaten zijn tot de openbare weg. De reden hiervoor is omdat tussen twee klassementsproeven de wagens zich daartussen dienen te verplaatsen, en dus over de openbare weg moeten. Tijdens zo'n verbindingsrit zitten de rallywagens gewoon tussen het normale verkeer en moeten zij zich dan ook aan het verkeersreglement houden. Bij een permanent circuit is het niet vereist dat de auto om aan de wedstrijd deel te nemen conform de wegcode is, en dus voorzien van de nodige keuring en documenten. Ter zake gelden andere regels, die doorgaans door de organisator of autosportfederatie (RACB of van hogerhand FIA) worden opgelegd. Het is voor mij dan ook niet geheel duidelijk of uit het Cassatie arrest van 2008 ook moet worden afgeleid dat wedstrijden met wagens op een daarvoor speciaal voorziene omloop, welke privé terrein is, moet worden beschouwd als een verkeersongeval in de zin van de WAM wet. Cassatie heeft volgens TUERLINCKX meerdere malen bevestigd dat de WAM-wet eveneens toepassing vindt wanneer het gaat om een weg of terrein dat met toestemming van de eigenaar gebruikt mag worden en aldus openstaat voor verkeer, ookal blijft deze toebehoren aan de particulier.⁵⁷ Dit doet mij eerder denken aan de situatie waarin een rally voor een stuk over privé landbouwgrond doorkomt, bijvoorbeeld enkele braakliggende stukken die dan functie doen als een onverhard deel van het parcours. Het is soms wel zo dat een rally voor een deel over een permanent circuit loopt (net zoals afgelopen winter het WK veldrijden plaatsvond op Circuit Zolder) waar er dan andere regels gelden wat betreft veiligheid.

⁵⁶ Cass. 15 mei 2008, Pas. 2008, afl. 5, 1188, RW 2008-09, 1516, R.W. 2010-2011, afl. 1, 22.

⁵⁷ Cass. 21 juni 1963, Pas. 1963, 1110; Cass. 15 januari 1968, Pas. 1968, 619; Cass. 3 december 1974, Arr. Cass. 1975, 393; Cass. 14 september 1978, Arr. Cass. 1978- 79, 44; B. TUERLINCKX, "Artikel 29bis W.A.M.-Wet: toepassing in de praktijk na de wetwijziging van 13 april 1995", TPR 1996, (3) 19

3.1 Verdeeldheid

In de rechtspraak en rechtsleer is er zoals gezegd dan ook verdeeldheid over dit onderwerp.⁵⁸ Zo zijn er tal van lagere rechtbanken die over dit punt reeds een oordeel hebben geveld, al dien ik er opnieuw aan toe te voegen dat het in veel gevallen gaat om een rally en niet om een wedstrijd op een permanent circuit – wat toch wel van elkaar onderscheiden dient te worden.

Uit de rechtspraak kan een viertal redenen worden aangehaald om te beslissen voor een toepassing van de WAM-wet en waar er dus aan de vereiste van een verkeersongeval was voldaan.⁵⁹ Ten eerste werd gesteld dat het niet vereist is dat de schade wordt veroorzaakt door een verkeersongeval in de zin van de wegcode, en dat bovendien naast een vergunning om de wedstrijd te mogen organiseren er ook sprake moet zijn van een verzekering overeenkomst de WAM-wet.⁶⁰ Ten tweede oordeelde enkele rechtbanken dat het eveneens om een verkeersongeval gaat indien het wordt veroorzaakt door een voertuig dat aan een wedstrijd deelneemt, op een afgesloten terrein maar dat wel openstaat voor publiek en deelnemers.⁶¹ Zowel in het geval van Hoei als Kortrijk ging het echter om een motorcrosswedstrijd. Nog een derde argument dat kan aangehaald worden is dat de schade ontstaat door het zich voortbewegen van personen en voertuigen, waarbij in het midden wordt gelaten of het nu om een afgesloten parcours gaat al dan niet.⁶² Nog een vierde en laatste reden om te besluiten tot een verkeersongeval kan zijn wanneer de piloot bij een motorcrosswedstrijd afwijkt van de omloop en door de omheining rijdt, en zo terechtkomt in een zone die toegankelijk is voor publiek of minstens een aantal personen die het recht hebben er te komen, waarbij hij een toeschouwer verwondt.⁶³

Langs de andere zijde zijn er ook heel wat uitspraken die een kwalificatie als verkeersongeval in de zin van art 29bis WAM wet uitsluiten.⁶⁴ Dit zou volgens de Politie rechtbank te Oudenaarde zelfs volgen uit de parlementaire voorbereidingsstukken welke een restrictieve interpretatie van het begrip verkeersongeval vooropstellen – en wel omdat de wetgever uitdrukkelijk verwijst naar “verkeerscontext” in de gebruikelijke zin van de wet.⁶⁵ Zo oordeelden verscheidene rechters dat een deelname aan een motorcrosswedstrijd op een afgesloten parcours onmogelijk gelijk kan

⁵⁸ C. EYBEN, “L’accident de circulation, une définition risquée ou l’inapplication du régime d’indemnisation automatique aux accidents de compétition”, in B. DUBUISSON en P. JADOUL (red.), *L’indemnisation des usagers faibles de la route*, Les Dossiers du Journal des Tribunaux, Brussel, Larcier, 2002, 49-85

⁵⁹ Cass. 15 mei 2008, *R.W.* 2010-2011, 23, noot C. VAN SCHOU BROECK.

⁶⁰ C. VAN SCHOU BROECK, “Vergoedingsregeling van art. 29bis WAM-wet van toepassing op snelheids-, regelmatigheids- of behendigheidsrit of -wedstrijd op een afgesloten circuit”, *RW* 2010-2011, (22) 23.

⁶¹ Pol. Hoei 6 december 2001, *RGAR* 2003, nr. 13.716; Rb. Kortrijk 18 december 2001, *RW* 2005-06, 267.

⁶² C. VAN SCHOU BROECK, “Vergoedingsregeling van art. 29bis WAM-wet van toepassing op snelheids-, regelmatigheids- of behendigheidsrit of -wedstrijd op een afgesloten circuit”, *RW* 2010-2011, (22) 23-24

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Rb. Turnhout 13 november 1985, *R.W.* 1986-87, 1280; Corr. Brugge (13^e Kamer), 24 juni 2005, *RW* 2006, afl. 27, 1132; Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *V.A.V.* 2005, 111; S. PANIS, “Snelheidswedstrijden voor motorrijtuigen en het begrip 'verkeersongeval' in artikel 29bis WAM”, *TBBR* 2008, (633) 633.

⁶⁵ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

worden gesteld met een verkeerssituatie, waaruit volgt dat het ook niet kan gaan om een verkeersongeval.⁶⁶ De verplichtingen uit de wegcode moeten ter zake niet gerespecteerd worden, waardoor het dan ook moeilijk kan worden aangenomen dat deze van toepassing zou zijn.⁶⁷ Nog andere rechters stelden dat de betrokken voertuigen niet verplicht worden het Wegverkeersreglement na te leven en eenzelfde regeling als bij ongevallen op privé terrein moet worden toegepast.⁶⁸ Bovendien wordt door sommigen ook opgemerkt dat het betrokken voertuig tijdens een snelheidswedstrijd niet verkeersmatig wordt gebruikt, maar als middel om de sport te beoefenen.⁶⁹ Dit laatste wordt dan weer door een uitspraak van het Hof van Cassatie weerlegd in zijn uitspraak van 25 januari 2008: *“Uit de omstandigheid dat het betrokken motorrijtuig op het ogenblik van het ongeval deelneemt aan een sportwedstrijd, kan niet worden afgeleid dat het ongeval geen verkeersongeval is in de zin van art. 29bis WAM-wet. Het middel, waarin betoogd wordt dat een voertuig dat gebruikt wordt als middel om aan een wedstrijd deel te nemen die op een gesloten racecircuit gehouden wordt, ook al is het terrein van dat circuit toegankelijk voor de toeschouwers, voor de toepassing van art. 29bis WAM-wet niet kan worden aangemerkt als een voertuig dat aan het verkeer deelneemt, faalt naar recht”*.⁷⁰

3.2 Conclusie

Daar er zeer veel onduidelijk heerst, en het Hof van Cassatie meermaals in de richting wijst van een toepassing van art. 29bis WAM-wet, ben ik persoonlijk de mening toegedaan dat deze rechtspraak van toepassing is op autorally's die op de openbare weg worden afgewerkt, dan wel op snelheidswedstrijden die plaatsvinden op openbare circuits. Een permanent circuit staat immers nooit open voor het gewone verkeer, en de regels van de wegcode houden op uitwerking te hebben bij het binnenrijden van het domein.

Hoofdstuk 4 aansprakelijkheid van anderen

4.1 Eigen fout slachtoffer

De rechtspraak er op naslaand, waar een slachtoffer van een schadeongeval de organisator probeert aan te spreken, wordt opmerkelijk veel door de rechters besloten dat het slachtoffer ook

⁶⁶ Rb. Charleroi 19 december 2001, *JLMB* 2003, 593; Rb. Verviers 21 juni 2000, *V.K.J.* 2002, 121; Rb. Turnhout 15 februari 2002, *Verkeersrecht* 2002, 178.

⁶⁷ S. PANIS, "Snelheidswedstrijden voor motorrijtuigen en het begrip 'verkeersongeval' in artikel 29bis WAM", *TBBR* 2008, (633) 633.

⁶⁸ Rb. Verviers 21 juni 2000, *VKJ* 2002, 121.

⁶⁹ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *VAV* 2005, 111 / Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1050-1051.

⁷⁰ Cass. 25 januari 2008, *JT* 2008, 231.

zelf de nodige voorzichtigheid aan de dag moet leggen.⁷¹ Sommige uitspraken gaan zelfs nog verder, door te besluiten dat het slachtoffer in sommige gevallen zelf een fout heeft begaan, die in causaal verband staat met de schade die hij als gevolg daarvan heeft opgelopen.⁷² Hiermee wordt bedoeld dat hij geen onnodige risico's mag nemen waarvan hij weet dat ze groter dan gemiddeld zijn.⁷³ Daarbij moet rekening worden gehouden met mogelijk rondslingerende brokstukken of voertuigen die in het publiek kunnen terechtkomen, en dient het slachtoffer dus zelf een inschatting te maken van hoe veilig zijn positie al dan niet is.⁷⁴

In een specifiek vonnis van de correctionele rechtbank te Verviers oordeelde de rechter dat een autosportjournalist zich bewust moet zijn van alle risico's die hij loopt bij het uitoefenen van zijn beroep tijdens dergelijk soort evenementen. Wanneer hij verwickeld geraakt in een ongeluk, dient hij zelf in te staan voor de gehele of gedeeltelijke schade die hij oploopt.⁷⁵ De rechter zal ter zake bedoelen dat de journalist een zeker risico heeft genomen, en op basis van de omvang van dat risico een oordeel zal vellen over de verdeling van de schadelast.⁷⁶

Het Hof van Beroep in Brussel oordeelde dat een toeschouwer in verboden zone volledig aansprakelijk is voor zijn eigen daden.⁷⁷ Bij een motorwedstrijd op een tijdelijk aangelegd circuit oordeelde de politierechter dat "en fotograaf die zich tijdens een snelheidswedstrijd voor motoren opstelt op een plaats die niet toegankelijk is voor het publiek, die zich bewust is van het gevaar op die plaats en beroepshalve dergelijke wedstrijden bijwoont, een fout begaat in de zin van art. 1382 B.W."⁷⁸ In nog een andere zaak ging het om een fotograaf die zich in een verboden zone begaf op tijdelijk circuit dat uitgezet was op de openbare weg, welke hij heeft betreden op eigen risico, om aldaar spectaculaire foto's nemen. De rechter was van mening dat de fotograaf in kwestie, door daar plaats te nemen, een fout heeft begaan. Beroepsfotografen moeten zelf een inschatting moeten maken van wat veilig is of niet. Zo wordt geoordeeld dat indien de fotograaf achter de nadarstellen had plaatsgenomen, hij niet het slachtoffer had geworden van het gebeurde ongeluk of toch minstens zichzelf in veiligheid had kunnen brengen en heeft deze dus een fout begaan in de zin van de artikelen 1382-1383 B.W.⁷⁹ Volledigheidshalve dien ik er op te wijzen dat het ter zake om een verboden zone ging waardoor hij zich niet heeft gehouden aan de regels opgelegd door de organisatoren.

⁷¹ Luik 21 mei 1963, *Jur. Liège* 1963, 65; Rb. Luik 9 oktober 1984, *Jur. Liège* 1984, 598; Corr. Verviers, 16 februari 1988, *Jur. Liège* 1988, 558; Antwerpen 2 februari 1995, *AJT* 1994-95, 496, noot B. WYLLEMAN; Brussel 15 september 2000, *R.G.A.R.* 2003, 13734.

⁷² Brussel 15 september 2000, *RGAR* 2003, 13734; Rb. Hoei (1ste Kamer), 1 juni 2005, *VAV* 2006, 602.

⁷³ Brussel 15 september 2000, *RGAR* 2003, 13734.

⁷⁴ Antwerpen 2 februari 1995, *AJT* 1994-95, 496, noot B. WYLLEMAN.

⁷⁵ Corr. Verviers 16 februari 1988, *Jur. Liège* 1988, 558.

⁷⁶ Brussel 15 september 2000, *RGAR* 2003, 13734.

⁷⁷ Brussel 6 december 1989, *RGAR* 1991, 11825.

⁷⁸ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1049-1051

⁷⁹ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051

Doorgaans is het zo bij permanente circuit dat de beroepsfotograaf toegang krijgt tot een zone die niet toegankelijk is voor het publiek, zij het met enige restricties (verboden/rode zones). Uit de veiligheidsbriefing en de plannetjes met de rode zones kan duidelijk worden afgeleid waar het de fotograaf ten allen tijde verboden is om plaats te nemen. Daar waar het wel toegelaten is om te fotograferen, mag hij plaats nemen achter de muur maar voor de FIA-omheining - met daarachter nog eens een aparte omheining voor het publiek. Op bepaalde plaatsen op vele circuits mag de fotograaf in bepaalde gevallen ook geen plaats nemen voor de FIA-omheining, maar dient hij in speciaal daarvoor voorziene vensters zijn job uit te oefenen. Ook is het zo dat op zones die vooraf door de organisator aangegeven zijn (de rode oftewel verboden zones) ten allen tijde verboden toegang vormen voor de fotograaf en hij daar dus niet mag komen. Bovendien worden deelnemers en toeschouwers geacht zekere risico's te aanvaarden, maar de beperking die hier gesteld wordt is dat door hun loutere aanwezigheid zij echter niet de fout van de organisator dragen. Een beroepsfotograaf, die meer risico's loopt dan een doorsnee toeschouwer, moet mijns inziens dus eveneens geacht worden een zeker risico te hebben aanvaard.⁸⁰

4.1.1 Risicoaanvaarding

Zoals boven reeds uit een uitspraak van een lagere rechtbank bleek, worden deelnemers en toeschouwers (waaronder dus ook beroepsfotografen moeten worden verstaan) geacht zekere risico's te aanvaarden. Dit fenomeen staat in de rechtsleer beter bekend als de "risicoaanvaarding", maar naar Belgisch recht is er echter geen erkenning als zelfstandige figuur - althans niet in de gevallen waar het moet worden begrepen als de theorie die ervoor zorgt dat de onrechtmatigheid van een bepaalde houding of gedrag verdwijnt.⁸¹

Een niet-foutieve handeling heeft doorgaans geen causaliteitsverbrekend effect, maar bij situaties van risico-aanvaarding waarbij een persoon zich vrijwillig in een bepaalde risicosituatie begeeft bestaat betwisting.⁸² Er kunnen drie mogelijke situaties worden onderscheiden: 1) waar de persoon het risico heeft aanvaard en daardoor een fout heeft begaan met als gevolg een gedeeltelijke verbreking van het causaal verband tussen de schade en de onderzochte handeling (fout van de organisator), 2) waar de risicoaanvaarding verondersteld wordt niet foutief is en dus niet voor een doorbreking van de causaliteit zorgt en 3) waar de risico-aanvaarding niet foutief is en aan het slachtoffer dan ook geen fout kan worden toegerekend. VAN GERVEN en VAN OEVELEN brengen de situatie waarin een toeschouwer op een autorace zich op een gevaarlijke plaats opstelt onder bij de eerste categorie. Dit wil dus zeggen dat door zich op een gevaarlijke plaats op te stellen, er een gedeeltelijk causaliteitsverbrekend effect optreedt omdat dergelijke gedraging ten aanzien van zichzelf een (bij veronderstelling onverschoonbare) fout oplevert.⁸³

⁸⁰ Luik 21 mei 1963, *Jur. Liège* 1963, 65.

⁸¹ Hendrickx 2010 p64-65 ongevallen en aansprakelijkheid in de sport

⁸² H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en L. WYNANT, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1985-1993) (Overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1995, (1115) 1242-1264 en 1482-1484.

⁸³ Van Gerven 2015 p438.

Risico-aanvaarding kan dus wel degelijk dienst doen als feitelijk beoordelingselement bij het invullen van het zorgvuldigheidsbegrip. Het kan gebruikt worden om de aansprakelijkheid - geheel of gedeeltelijk - bij het slachtoffer te leggen indien vaststaat dat deze laatste zelf een fout heeft begaan.⁸⁴ Van een dergelijke gedraging door het slachtoffer is sprake wanneer hij een buitensporig evident risico op zich neemt, goed beseffende dat het een uitzonderlijk gevaar kan inhouden. Wanneer hij zich in een gevaarlijke situatie begeeft, handelt het slachtoffer foutief en overtreedt hij de algemene zorgvuldigheidsnorm.⁸⁵

Bij het beoordelen van de aansprakelijkheid van de organisator zal de rechter dus rekening houden met de risicoaanvaarding door de beroepsfotograaf.⁸⁶ Zeker wat betreft deze laatste categorie, dient er op gewezen te worden dat hij zich bewust is dat de situaties waarin hij zich begeeft een uitzonderlijk gevaar vormen. Door voor de FIA-omheining plaats te nemen, geeft hij zelf een deel van zijn bescherming prijs. Bovendien dient eraan te worden herinnerd dat hij in bepaalde gevallen gewezen is op de gevaren tijdens de verplichte veiligheidsbriefings, en krijgt hij daarbovenop een plan met de verboden zones mee. Dit brengt daarom wel nog niet met zich mee dat de fotograaf alle gevolgen moet dragen in het geval van een ongeluk.⁸⁷ De verdeling van de bewijslast zal hier in deze thesis dan ook niet verder in detail besproken worden.

4.1.2 Fout van de piloot

Wat betreft de piloot moet gekeken worden of het gaat om een concrete handeling die voor een normaal voorzichtig en zorgvuldig deelnemer aan een snelheidswedstrijd de grens van een redelijk risico overschrijdt om te kunnen spreken van aansprakelijkheid in zijn hoofde.⁸⁸ Een te hoge snelheid is daarbij geen onverantwoord risico, aangezien deze inherent is aan dat soort wedstrijden. Ter zake gelden specifieke normen die eigen zijn aan de wedstrijd waarbij zulke risico's - die niet toegelaten zijn op de openbare weg maar hier wel mogen worden genomen⁸⁹ - als normaal worden aanschouwd.⁹⁰ De loutere overtreding van de spelregel is op zich geen voldoende reden om tot aansprakelijkheid van de sporter te besluiten, en de sporter miskent dan ook de zorgvuldigheidsnorm niet bij het verlies van de controle van de wagen.⁹¹ Als de piloot remt of slipt

⁸⁴ M. ADAMS, "Is risico-aanvaarding een zelfstandig juridisch concept?", noot onder Antwerpen 25 juni 1993, *RW* 1993-94, 304.

⁸⁵ Cass. 22 januari 1999, *AJT* 1999-2000, 479.

⁸⁶ Hendrickx 2010 p65

⁸⁷ Brussel 30 juni 1986, *RW* 1986-87, 1610, noot SONCK.

⁸⁸ Corr. Verviers, 16 februari 1988, *Jur. Liège* 1988, 558; Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, afl. 25, 1051.

⁸⁹ Rb. Turnhout 13 november 1985, *RW* 1986-87, 1280.

⁹⁰ Antwerpen 24 april 1985, *RW* 1985-86, 2.228; Luik 10 november 1987, *De Verz.* 1988, 702; Brussel 6 december 1989, *RGAR*.1991, 11825.

⁹¹ HENDRICKX 2010 p63-64

en daarbij de controle verliest, is nog niet automatisch bewezen dat hij een fout heeft gemaakt overeenkomstig de artikelen 1382-1383 B.W.⁹² Een louter risico of veroorzaken van schade volstaat dus niet. Een inbreuk op de specifieke regels van de sport of op de algemene zorgvuldigheidsnorm kunnen wel aanleiding geven tot aansprakelijkheid.⁹³ Hierbij wordt dan gedacht aan een onbezonnen of overdreven risico, minstens een onvoorzichtigheid⁹⁴ waarbij het gedrag van een normaal zorgvuldig en voorzichtig deelnemer aan de wedstrijd in dezelfde omstandigheden als maatstaf dienst doet.⁹⁵ Om een zo goed mogelijk resultaat te nemen moeten deelnemers immers de limieten aftasten, waarbij de kleinste omstandigheid (en daarbij laat ik in het midden of deze buiten hun wil is of niet) ervoor kan zorgen dat de controle verloren wordt. Een zo hoog mogelijke snelheid is daarbij essentieel, en de rechter te Oudenaarde⁹⁶ was ter zake van mening dat de piloot zich geenszins aan de regels uit de wegcode moest houden. Als de omstandigheden niet ideaal zijn en het wegdek vochtig ligt, kan overdreven snelheid wel tot een fout van de piloot leiden. De factor snelheid moet echter niet worden beoordeeld naar regels van de wegcode, maar overeenkomstig de algemene zorgvuldigheidsnorm. Een normale piloot zou bij een nat wegdek zijn voorzorgen hebben genomen en aldus de snelheid hebben aangepast. (ter zake was de piloot dus in fout)⁹⁷ Van de piloot wordt ook verwacht dat hij zelf enig besef moet hebben dat sommige acties overdreven zijn en een verlies van controle tot gevolg kunnen hebben, waardoor tot een fout in hoofd van de piloot dient te worden besloten. De rechtbank oordeelde op basis van een gebrek aan bedrevenheid of ervaring, maar eveneens op basis van een niet-naleving van de regels van voorzichtigheid naar toeschouwers toe.⁹⁸ Andere rechters oordeelden dan weer dat niet van een deelnemer kan worden verwacht dat hij rekening houdt met een fotograaf die bewust en met aanvaarding van de daarbij gepaard gaande risico's naast de piste plaats heeft genomen. Deze laatste stond trouwens in de desbetreffende zaak in een verboden zone.⁹⁹ Besloten kan worden dat men doorgaans niet al te snel tot de fout van de piloot concludeert.

⁹² Brussel 6 december 1989, *R.G.A.R.* 1991, 11825; Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

⁹³ Corr. Verviers 16 februari 1988, *Jur. Liège* 1988, 558; Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

⁹⁴ Antwerpen 24 april 1985, *RW* 1985-86, 2.228; Luik 10 november 1987, *De Verz.* 1988, 702; Brussel 6 december 1989, *RGAR*.1991, 11825.

⁹⁵ Rb. Turnhout 13 november 1985, *RW* 1986-87, 1280.

⁹⁶ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

⁹⁷ Luik 29 oktober 1990, *RGAR* 1993, 12214.

⁹⁸ Rb. Antwerpen 22 februari 1973, *RGAR* 1974, 9192.

⁹⁹ Pol. Oudenaarde 13 december 2004, *RW* 2007-08, 1051.

DEEL 3: EXONERATIE ONDER DE LOEP

Hoofdstuk 1: beperking van aansprakelijkheid: grondslag / begrip

Exoneratie situeert zich op het vlak van de uitwerking van de overeenkomst tussen partijen. Het staat partijen vrij om vrij de inhoud van hun contract te bepalen en hun aansprakelijkheid te regelen, en meer bepaald om er volgens de regels van het gemeen (en bijzonder) recht van af te wijken. Exoneratie vormt zelfs één van de meest voorkomende wijzigingen die worden doorgevoerd op dit punt door partijen, die een centrale rol spelen.¹⁰⁰

Clausules tot afstand van verhaal zijn bedingen waarbij een partij afziet van haar recht om de geleden schade terug te vorderen van de aansprakelijke¹⁰¹ Een clause tot afstand van verhaal kan dus best gekwalificeerd worden als een exoneratie- of bevrijdingsbeding, waarbij de organisator zich geheel of gedeeltelijk vrijstelt van de contractuele en/of buitencontractuele aansprakelijkheid die op haar rust.¹⁰²

Gekeken zal worden welke verplichtingen beide partijen hebben ten opzichte van elkaar. Aangenomen kan worden dat de organisator zich verbindt een veilige werkomgeving ter beschikking te stellen, waarbij de fotograaf zich verbindt de organisator in bepaalde gevallen niet aansprakelijk te stellen of zich sterk maakt dat bepaalde personen dit niet zullen doen.

Hoofdstuk 2: verschijningsvormen en inhoud

Exoneratiebedingen zijn zoals reeds eerder gezegd vaak terug te vinden in standaard- en toetredingscontracten. Het is niet verwonderlijk dat er dan ook een hele waaier aan verschillende soorten exoneratieclausules bestaat, die kunnen worden ingedeeld in functie van de hiernavolgende categorieën.

¹⁰⁰ W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 171. / STIJNS 2015 p172-173

¹⁰¹ K. VANNESTE, "Clausules tot afstand van verhaal in de brandpolis en de huurovereenkomst" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen – Cambridge, Intersentia, 2013, (1461) 1465.

¹⁰² E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1172; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1260; N. CARETTE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 64; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 1.

2.1 Aard van de aansprakelijkheid

Een partij kan zich middels een exoneratiebeding zowel exonereren voor contractuele als voor buitencontractuele aansprakelijkheid.¹⁰³ Op basis daarvan kan aldus een eerste onderscheid gemaakt worden, want zoals verder zal blijken is het van wezenlijk belang om duidelijk te omschrijven van welke soort¹⁰⁴ aansprakelijkheid men zich juist wenst te bevrijden.

2.2 Omvang van de aansprakelijkheid

Nog een onderscheid kan gemaakt worden naargelang een partij zijn aansprakelijkheid volledig wenst uit te sluiten, dan wel voor een meer "voorzichtige" aanpak kiest en de aansprakelijkheid beperkt.¹⁰⁵ Zo kan er geopteerd worden om de aansprakelijkheid te reduceren tot bepaalde fouten, een bepaald bedrag of een bepaalde tijdspanne.¹⁰⁶

2.3 Oorzaak van de schade

Een derde mogelijke indeling kan op grond van de oorzaak van de schade. Hierbij wordt gedacht aan een indeling naargelang het gaat om de eigen fout, dan wel die van hulppersonen voor wie de schuldenaar moet instaan. Een andere mogelijk onderscheid is naargelang de schade is ontstaan door contractuele wanprestatie of door (buiten)contractuele fout, dan wel door een gebrek in de zaak waarvoor de schuldenaar moet instaan.¹⁰⁷ Tot slot is ook een situatie denkbaar waarbij de schade deels te wijten is aan de eigen fout van het slachtoffer of aan overmacht.

2.4 Aard van de schade

Op basis van het gemeen aansprakelijkheidsrecht heeft de contractuele aansprakelijkheid van een partij de vergoeding van de schade van de wederpartij tot gevolg. Deze strekt ertoe de toestand te herstellen zoals deze was voor de wanprestatie.¹⁰⁸ Er kan dus een schadevergoeding verschuldigd

¹⁰³ R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst: haar ontstaan, haar uitvoering, haar verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 168; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 176.

¹⁰⁴ L. DEMEYERE, A. VAN OEVELEN en F. WALSCHOT, *Nuttige tips voor goede contracten*, Mechelen, Kluwer, 2003, 28.

¹⁰⁵ J. SCHRAEYEN (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 187.

¹⁰⁶ L. DEMEYERE, A. VAN OEVELEN en F. WALSCHOT, *Nuttige tips voor goede contracten*, Mechelen, Kluwer, 2003, 29.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ J. SCHRAEYEN (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 186.

zijn voor het geleden verlies of de gederfde winst die de lijdende partij heeft moeten derven.¹⁰⁹ Deze is beperkt tot de voorzienbare schade ten tijde van contractsluiting, wanneer de niet-uitvoering van het contract niet door opzet is veroorzaakt.¹¹⁰ In geen enkel geval mag de schadevergoeding andere schade omvatten dan deze die rechtstreeks en onmiddellijk het gevolg is van niet-uitvoering van de overeenkomst.¹¹¹

Bovendien kan er ook een onderscheid gemaakt worden naargelang het gaat om economische schade, zaakschade of lichamelijke schade. Dit laatste is in de rechtsleer al uitvoerig voer tot discussie geweest, en zal verderop in deze thesis uitgebreid besproken worden. Nog andere voorbeelden zijn materiële of morele schade, rechtstreekse en onrechtstreekse schade, voorzienbare en onvoorzienbare schade, etc.¹¹² Wanneer partijen niet expliciet specificeren voor welke schade zij zich uitsluiten, maar opteren voor een vrij algemene uitsluiting, kan dit mogelijk nadelige gevolgen hebben voor de bedinger. Het is daarom ook van belang hier de nodige aandacht aan te schenken bij het opstellen van exoneratiebedingen.

2.5 Graad van fout

Aansluitend bij de discussie die bestaat over de exoneratie voor lichamelijke schade, is er eenzelfde discussie waarneembaar bij beperking of uitsluiting van aansprakelijkheid voor bepaalde graden van fout. Zo wordt er in de rechtsleer een onderscheid gemaakt tussen lichte en zware fout, alsook opzet (zie infra).¹¹³

2.6 Aard van de remedie

Wanneer de schuldenaar in gebreke blijft om zijn verbintenis na te komen kan er een onderscheid gemaakt worden tussen de uitvoering in natura en de uitvoering bij equivalent. De uitvoering in natura vormt de normale sanctie die de schuldeiser zal kunnen vorderen. Pas wanneer een verdere uitvoering van de verbintenis niet mogelijk is, kan geopteerd worden voor de uitvoering bij equivalent. De schuldeiser zal dan een voldoening van zijn schade bekomen.¹¹⁴

Bij het verschuldigd zijn van een schadevergoeding kan een opdeling gemaakt worden tussen het herstel in natura en de geldelijke schadevergoeding. Partijen kunnen dan ook middels een exoneratieclausule een overeenkomst treffen waarbij de mogelijkheid tot geldelijke schadevergoeding wordt uitgesloten, en enkel voorzien wordt in een herstel of vervanging.

¹⁰⁹ art 1149 BW

¹¹⁰ art 1150 BW

¹¹¹ art 1151 BW

¹¹² R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 234.

¹¹³ J. SCHRAEYEN (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 184-188.

¹¹⁴ W. VAN GERVEN, "Verbintenissenrecht", *Acco*, Leuven, 2015, 182.

Aangezien dit meestal het geval is bij koop en een gebrekkig goed, zal hierover dan ook niet verder uitgeweid worden in deze thesis.¹¹⁵

2.7 Hoogte van de schadevergoeding

Partijen kunnen, zoals bij schadebedingen het geval is, de hoogte van de verschuldigde schadevergoeding contractueel regelen. De aansprakelijkheid kan dus worden uitgesloten boven of onder een bepaald bedrag.¹¹⁶ Deze clause komt veelal voor in verzekeringscontracten, maar kan ook nuttig zijn in een afstand van verhaal. Door de hoogte van de schadevergoeding contractueel te regelen, beperkt de schuldenaar zijn aansprakelijkheid tot een bepaald bedrag.

2.8 Concluderend

Bovenstaande indelingen en voorbeelden geven aan dat exoneratie zeer verreichend kan zijn. Algemene bewoordingen of een te vaag geformuleerd beding kan in het nadeel spelen van hij die bedongen heeft, aangezien het krachtens art 1162 BW tegen de bedinger zal worden uitgelegd. Het is dus van groot belang om zo specifiek mogelijk te zijn bij het opstellen van een exoneratiebeding.¹¹⁷

Hoofdstuk 3: pro EN CONTRA

Bij het dieper in detail bekijken van exoneratiebedingen, kan het ook nuttig en leerzaam zijn om even de argumenten pro en contra exoneratie op te sommen. Vooral de argumenten contra kunnen een beter inzicht verschaffen waarom op sommige punten een wetgevend initiatief nodig is.

3.1 Contra

Het grote pijnpunt bij exoneratiebedingen is het gegeven dat deze tussen twee partijen in het grote merendeel van de gevallen wordt opgesteld door de machtigere partij. De wederpartij krijgt het beding opgelegd, zonder dat er enige mogelijkheid bestaat om over de inhoud van het contract/beding te discussiëren.

¹¹⁵ J. SCHRAEYEN (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 188.

¹¹⁶ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 235.

¹¹⁷ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 4; J. SCHRAEYEN (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 191.

Bovendien kunnen exoneratiebedingen een zekere vorm van laksheid veroorzaken bij de schuldenaar. Wanneer deze laatste zich behoorlijk uitgebreid kan bevrijden van aansprakelijkheid, waarom zou hij dan nog tijd en moeite steken om de nodige zorg te dragen bij het uitvoeren van het contract? Klantenbinding is één van de weinige elementen, maar zeker in een massaconsumptie-maatschappij zoals de onze draait het meer om economische winst dan op een goed blaadje staan bij de klant. Het zal dan ook niet verwonderlijk zijn dat wanneer de wederpartij in zee wil gaan met een andere partij, hij op een gelijkaardige uitsluiting van aansprakelijkheid zal botsen. Het verhaal van David en Goliath speelt hier dus, en op enkele dwingende bepalingen in ondermeer de relaties met consumenten blijkt – zoals verder uitgebreid aan bod zal komen – dat in het gemeen recht veel vrijheid wordt gelaten aan de debiteur om zich te exonereren.

Tot slot moet nog opgemerkt worden dat in het aansprakelijkheidsrecht sinds een eeuw een tendens is waar te nemen die zorgt voor een betere bescherming van zwakkere partijen en slachtoffers. HERBOTS merkt terecht op dat het behoorlijk paradoxaal is dat de partij die het meeste macht heeft bij het opstellen van het contract, met één clause de bescherming van de zwakkere partij ongedaan te maken.¹¹⁸ (zie infra)

3.2 Pro

Omgekeerd vormt het voor bedrijven en organisatoren als een extra impuls om initiatieven te nemen. Risico's worden op deze manier geregeld en in de hand gewerkt, maar toch dient hier opgemerkt te worden dat niet alle risico's voorzienbaar zijn en het ook vaak geen makkelijke opgave is om de omvang ervan op voorhand in te schatten. Desalniettemin zorgt het er wel voor dat de productiekosten of kosten om evenementen te organiseren gedrukt worden, doordat de risico's waarvoor men zich kan bevrijden niet – of in mindere mate – moeten verzekerd worden. Het kan dus de concurrentiepositie van een bedrijf versterken, maar de keerzijde van de medaille is wel dat mede door het feit dat de beschermingsgraad van de wederpartij lager is dit ook contraproductief kan werken.

Hoe dan ook kan in de contractsonderhandelingen de exoneratie wel "afgekocht worden". Hiermee wordt bedoeld dat als wederzijdse toegeving voor een aanzienlijke beperking (of zelfs uitsluiting) van de aansprakelijkheid, de verkoper een prijsvermindering kan doorvoeren. Al deze argumenten pro mogen in theorie dan wel mooi klinken, maar deze betreffen voor een heel groot stuk enkel koopcontracten. In deze thesis gaat het niet om een traditionele koop-verkoop tussen twee partijen, waardoor tot de conclusie kan worden gekomen dat er meer elementen contra dan pro waar te nemen zijn. Zo is er in het contract tussen de fotograaf en organisator geen onderhandelingsmarge, en al helemaal geen ruimte om een prijsvermindering of andere wederzijdse toegeving te doen.

¹¹⁸ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 6.

Hoofdstuk 4: principiële geldigheid en geoorloofdheid

4.1 Inleiding / grondslag

In de rechtspraak en rechtsleer is men het er unaniem over eens dat een exoneratiebeding, waarbij de ene partij zijn aansprakelijkheid uitsluit of beperkt – los van de precieze omstandigheden van de zaak, principieel geldig en afdwingbaar is in het gemeen aansprakelijkheidsrecht.¹¹⁹ Dit geldt eveneens in de gevallen waar een exoneratiebeding is opgenomen in algemene voorwaarden.¹²⁰ De gemeenrechtelijke aansprakelijkheidsregelingen zijn meestal van aanvullend recht, wat maakt dat men van deze regels kan afwijken en exoneratiebedingen aldus principieel geldig zijn.¹²¹

¹¹⁹ Cass. 28 juni 1928, *Pas.*1928, I, 211; Cass. 25 september 1959, *Pas.*1960, I, 113; Cass. 23 november 1987, *RW* 1987-88, 1359; L. CORNELIS, "Les clauses d'exonération de responsabilité couvrant la faute personnelle et leur interprétation" (noot onder Cass. 22 maart 1979), *RCJB* 1981, (196) 200-201; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 233 en 264-265; R. KRUIHOF, "Les clauses d'exonération totale ou partielle de responsabilité – rapport belge" in INTERNUNIVERSITAIR CENTRUM VOOR RECHTSVERGELIJKING (ed.), *In memoriam J. Limpens*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1987, (165) 178; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1185; J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 3 en 6-7; R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Verbintenissenrecht 1981-1992 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1994, (171) 531-532; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en L. WYNANT, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1985-1993) (Overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1995, (1115) 1226; S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, (689) 732; A. VAN OEVELEN, "Recente ontwikkelingen in de wetgeving en rechtspraak inzake de sancties bij contractuele wanprestatie", in BILLIET, J., BRAECKMANS, H. en CASMAN, H., *Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1998-99. Overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2000, (163) 195; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 51; E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 404; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1260; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 172; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 177.

¹²⁰ J. Schraeyen (ed.), *Algemene voorwaarden*, Gent, Larcier, 2012, 175.

¹²¹ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRY, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1328.

De principiële geldigheid vloeit, wat de contractuele aansprakelijkheid aangaat, voort uit het principe van de wilsautonomie, dat aan de grondslag ligt van het Belgische contractenrecht¹²². Hieruit volgt dat partijen vrij de inhoud van hun contractuele relatie mogen bepalen, op voorwaarde dat zij zich houden aan de dwingende wetsbepalingen ter bescherming van de private belangen en de wetsbepalingen die de openbare orde en goede zeden raken.¹²³

Op vlak van de buitencontractuele aansprakelijkheid kan een afwijkende regeling gelegitimeerd worden op grond van het feit dat de artikelen 1382 e.v. Burgerlijk Wetboek noch van openbare orde, noch van dwingend recht zijn.¹²⁴ Dit laatste in tegenstelling tot de Franse Code Napoleon waar de artikelen inzake buitencontractuele aansprakelijkheid wel van openbare orde zijn en een afwijking niet mogelijk is.¹²⁵ Besloten kan worden dat beide aansprakelijkheidsregelingen aldus van suppletieve aard zijn.¹²⁶

4.2 Geldigheidsvoorwaarden

Het exoneratiebeding komt tot stand bij het sluiten van het contract, en moet aan dezelfde geldigheidsvoorwaarden voldoen als het contract waar het deel van uitmaakt.¹²⁷ Alle aansprakelijkheidsregelingen met betrekking tot contractuele clausules zijn dus onderworpen aan de geldigheidsvereisten uit art. 1108 B.W., namelijk:

- 1) een geldige toestemming;
- 2) bekwaamheid van partijen om te contracteren;

¹²² A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 177.

¹²³ R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst: haar ontstaan, haar uitvoering, haar verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 168; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 178.

¹²⁴ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 265; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10.

¹²⁵ L. CORNELIS, "Les clauses d'exonération de responsabilité couvrant la faute personnelle et leur interprétation" (noot onder Cass. 22 maart 1979), *RCJB* 1981, (196) 200-201; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 265; N. CARETTE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 66-67.

¹²⁶ S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, (689) 732; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 176.

¹²⁷ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 250-251; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1276; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 6; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 883.

- 3) een bepaald of minstens bepaalbaar voorwerp als inhoud van de verbintenis, dat tevens *geoorloofd* is¹²⁸;
- 4) een *geoorloofde* oorzaak.

Aangezien vooral toestemming en geoorloofdheid een belangrijke rol opeisen bij betwistingen in de rechtspraak¹²⁹, zullen deze hieronder uitgebreid aan bod komen.

4.2.1 Toestemming

Bij het controleren van de geldigheid van exoneratiebedingen, gaat de meeste aandacht in rechtspraak en rechtsleer uit naar de toestemmingsvereiste.¹³⁰ STIJNS merkt hier kritisch op dat dit controlemechanisme hoofdzakelijk, misschien zelfs exclusief wordt aangewend door de rechters en betreft dit gegeven.¹³¹ Wanneer een exoneratiebeding het voorwerp van een geschil uitmaakt, zullen deze laatsten nagaan of er wel degelijk sprake is van een aanvaarding van het beding dat de aansprakelijkheid beperkt dan wel uitsluit. Gezien er voor de aanvaarding geen pleegvormen vereist zijn¹³², kan deze zowel uitdrukkelijk als stilzwijgend gebeuren.¹³³

¹²⁸ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 6.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, (689) 732; A. VAN OEVELEN, "Recente ontwikkelingen in de wetgeving en rechtspraak inzake de sancties bij contractuele wanprestatie", in BILLIET, J., BRAECKMANS, H. en CASMAN, H., *Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1998-99. Overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2000, (163) 194; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1260 en 1276.

¹³¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1276.

¹³² R. KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) *TPR* 1975, (439) 458; R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 537; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 250.

¹³³ Cass. 26 oktober 1967, *Arr. Cass.* 1968, 301; Cass. 11 december 1970, *Arr. Cass.* 1971, 369, *Pas.* 1971, 347; Cass., 17 oktober 1975, *Arr. Cass.* 1976, 224; Cass. 20 mei 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1239, *Pas.*, 1988, I, 1149, *JT* 1989, 112; Rb. Brussel 11 februari 1994, *JLMB* 1994, 1052; R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst: haar ontstaan, haar uitvoering, haar verdwijning, haar bewijs*, Brussel, Larcier, 1977, 50; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 250; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 6; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 39; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 6-7; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 178.

4.2.2 Uitdrukkelijke en stilzwijgende aanvaarding

Wanneer de toestemming blijkt uit een handeling, geschrift, woorden of gebaren die uitdrukkelijk worden verricht om de wil tot uiting te brengen, spreekt men van een uitdrukkelijke aanvaarding.¹³⁴ Het plaatsen van een handtekening op een inschrijvingsformulier van de paardenrijkschool, waarin een exoneratiebeding was opgenomen, wordt aanschouwd als een uitdrukkelijke aanvaarding.¹³⁵

In navolging van het arrest van het Hof van Cassatie van 11 december 1970, kan de aanvaarding ook impliciet gebeuren.¹³⁶ Latere Cassatierechtspraak oordeelde zelfs dat het arrest welk bepaalde dat een exoneratiebeding slechts geldig en verbindend is indien de uitdrukkelijke toestemming van alle partijen aanwezig is, niet naar recht verantwoord is.¹³⁷ Men spreekt van een stilzwijgende aanvaarding wanneer een handeling wordt verricht met een andere bedoeling dan de uitdrukkelijke aanvaarding, maar die toch de wil inhoudt tot het verrichten van deze rechtshandeling.¹³⁸

Om te kunnen spreken over een stilzwijgende aanvaarding van een exoneratiebeding in een contract is een louter stilzitten van de medecontractant niet voldoende. Vereist is dat het gaat om een omstandig stilzwijgen, waarmee bedoeld wordt dat het stilzwijgen in de concrete omstandigheden niet anders kan worden uitgelegd dan een aanvaarding ervan.¹³⁹ Om tot een stilzwijgende aanvaarding te kunnen besluiten moet de medecontractant dus niet alleen het beding hebben aanvaard zonder voorbehoud, dit door er noch uitdrukkelijk noch stilzwijgend tegen te protesteren¹⁴⁰; bovendien moet hij er ook voorafgaandelijk kennis van hebben genomen of redelijkerwijze kennis van hebben kunnen nemen.¹⁴¹ Hiermee wordt bedoeld dat er sprake moet

¹³⁴ R. KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) *TPR* 1975, (439) 458; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 250, voetnoot; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 40.

¹³⁵ Brussel 15 mei 1975, *RGAR* 1977, nr. 9694; Brussel 22 december 1976, *RGAR* 1979, nr. 9990; R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 537.

¹³⁶ Cass. 11 december 1970, *Arr. Cass.* 1971, 369, *Pas.* 1971, 347.

¹³⁷ Cass. 20 mei 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1237, *JT* 1989, 112, *DCCR* 1988-89, 268, noot C. PAUWELS.

¹³⁸ R. KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) *TPR* 1975, (439) 458; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 250, voetnoot.

¹³⁹ R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 543; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 251-252; J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 9; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 129-130; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 178-179.

¹⁴⁰ Pol. Charleroi 30 april 2002, *Verkeersrecht* 2002, 280; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 253; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1261; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 173-174; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 178.

¹⁴¹ R. KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) *TPR* 1975, (439) 459; R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495)

zijn van een effectieve kennis en wilsuiking, dan wel een mogelijke kennisname en wilsuiking en dit voorafgaand aan het sluiten van de overeenkomst opdat de standaardbedingen bindend zouden zijn.¹⁴² Het bewijs van de kennisname door de medecontractant moet geleverd worden door de partij die zich op het beding beroept.¹⁴³

Menig auteurs stellen dat dergelijke bedingen moeten voorkomen op een duidelijke en opvallende plaats, duidelijk leesbaar moeten zijn, in begrijpelijke bewoordingen geformuleerd en in een taal die de andere partij geacht wordt machtig te zijn om te kunnen spreken van een geldige kennisname.¹⁴⁴

4.2.3 Tijdstip van kennisname

De kennisname dient ten laatste bij de contractsluiting te gebeuren.¹⁴⁵ Wanneer de wederpartij pas na de sluiting van het contract kennis krijgt van de bedingen, is er geen sprake van een geldige toestemming en zullen die bedingen dan ook geen uitwerking krijgen.¹⁴⁶ Het vereiste dat de kennisneming voorafgaand aan de contractsluiting dient te gebeuren, brengt met zich mee dat bedingen die pas na de contractsluiting opduiken moeten beschouwd worden als bedingen die de oorspronkelijke overeenkomst aanvullen of wijzigen.¹⁴⁷ Ook in dat geval moet er voldaan zijn aan

539; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 252; E. DIRIX en A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1981-1984)", *RW* 1985-86, (1) 18-20; E. DIRIX en A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1985-1992) (eerste deel)", *RW* 1992-93, (1209) 1214; H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en L. WYNANT, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1985-1993) (Overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1995, (1115) 1237-1238.

¹⁴² R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 539; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1181; S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, (689) 732; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 36.

¹⁴³ S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1bis, Brugge, Die Keure, 2013, 119.

¹⁴⁴ R. KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) *TPR* 1975, (439) 459; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 252; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1181; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1260; O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1328; W. VAN GERVEN en A. VAN OEVELEN, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2015, 178.

¹⁴⁵ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1181; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1261.

¹⁴⁶ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 252-253; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 886.

¹⁴⁷ Ibid.

de vereisten van kennisname en instemming opdat het beding verbindend is voor de wederpartij.¹⁴⁸

4.2.4 Standaardbedingen

De stilzwijgende aanvaarding komt vooral voor bij exoneratiebedingen die aangebracht zijn op borden bij het betreden van een domein of parking, op affiches of tickets maar ook bij algemene voorwaarden.¹⁴⁹ Doorgaans zijn exoneratiebedingen opgenomen in standaard- en toetredingscontracten, onder de vorm van standaardbedingen. Het is dan ook in deze gevallen dat zich de meeste problemen voordoen.¹⁵⁰ Het gebruik van dergelijke bedingen mag niet uitsluitend gelinkt worden met algemene verkoopsvoorwaarden tussen handelaar en consument, maar heeft een ruimer toepassingsgebied dan dat.

Standaardbedingen kunnen als volgt worden gedefinieerd: schriftelijke bedingen die voornamelijk (doch niet uitsluitend) in algemene voorwaarden voorkomen, opgesteld zonder onderhandeling door een contractspartij, welke dan bij de overeenkomst worden gevoegd. Dergelijke bedingen komen regelmatig terug in rechtsverhoudingen van eenzelfde aard en worden doorgaans op voorhand opgesteld.¹⁵¹ Dit sluit perfect aan bij de voorbeelden uit de praktijk,¹⁵² welke ook op voorhand zijn opgesteld en identiek zijn voor elke fotograaf die een accreditatie-aanvraag doet. Dergelijke bedingen worden namelijk quasi-altijd door een enkele partij opgesteld, zonder dat daar onderhandelingen aan te pas komen. Wanneer de wederpartij over enige macht beschikt, zal er mogelijks kunnen overgegaan worden tot schrapping van enkele bedingen, maar doorgaans heeft de beroepsfotograaf ter zake alleen de keuze tussen het te aanvaarden of terug huiswaarts te keren.

Dergelijk soort standaardbedingen zijn vaak terug te vinden in toetredingscontracten, zoals wel vaker het geval is bij een clause tot afstand van verhaal die zonder onderhandelingen tot stand komt. Echter maakt het voor de behandeling van exoneratiebedingen geen verschil of deze nu voorkomen in een toetredingscontract of niet, er wordt geen onderscheid gemaakt naargelang de aard van het contract.¹⁵³

¹⁴⁸ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10.

¹⁴⁹ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en L. WYNANT, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1985-1993) (Overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1995, (1115) 1236.

¹⁵⁰ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1181.

¹⁵¹ M. BOSMANS, "Standaardbedingen", *TPR* 1984, (33) 33; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 35.

¹⁵² Zie bijlagen

¹⁵³ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1181; J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 9.

In het geval van standaardbedingen maken deze slechts deel uit van het contract indien is voldaan aan de volgende voorwaarden: 1) wanneer de medecontractant ten laatste op het ogenblik van de sluiting van de overeenkomst kennis heeft genomen of redelijkerwijze kennis heeft kunnen nemen en 2) hij deze standaardbedingen als deel van de overeenkomst heeft aanvaard.¹⁵⁴ KRUIHOF spreekt hier over het omstandig stilzwijgen ten aanzien van standaardbedingen.¹⁵⁵ Hiermee wordt bedoeld dat er sprake moet zijn van een effectieve kennis en wilsuiting, dan wel een mogelijke kennisname en wilsuiting en dit voorafgaand aan het sluiten van de overeenkomst opdat de standaardbedingen bindend zouden zijn.¹⁵⁶ Het bewijs van de kennisname door de medecontractant moet geleverd worden door de partij die zich op het beding beroept.¹⁵⁷ De rechtspraak neemt een strenge houding wat betreft de vereiste van de (mogelijkheid tot) voorafgaande kennisneming van standaardbedingen en bepaalt dat dergelijke bedingen in extenso aan de wederpartij moeten worden meegedeeld.¹⁵⁸

CORNELIS gaat nog verder door te stellen dat – volgens de rechtspraak en rechtsleer – het niet stopt bij de kennisname en wilsuiting van het standaardbeding, maar dat bovendien ook nog moet worden uitgemaakt dat de medecontractant met de daarin opgenomen verbintenissen en vorderingsrechten, die beperkt kunnen zijn door het standaardbeding, heeft ingestemd.¹⁵⁹

4.2.5 Effectieve en mogelijke kennisname

Bij effectieve kennisname van de standaardbedingen door de medecontractant, zonder voorbehouden of opmerkingen, kan besloten worden dat hij dus wel degelijk heeft ingestemd met de bedingen.¹⁶⁰ Wanneer er sprake is van effectieve kennisname van het standaardbeding en de medecontractant geen opmerkingen of voorbehoud heeft gemaakt, kan geconcludeerd worden uit zijn gedrag dat hij er daadwerkelijk mee heeft ingestemd. Echter zijn er hier wel bepaalde nuances te maken. Zo kan er zich de situatie voordoen waar uit feitelijke omstandigheden kan worden

¹⁵⁴ Cass. 19 december 2011, *RW* 2013-14, 337 en *T. Gez.* 2012-13, 381, noot T. VANSWEEVELT; R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 280-283; M. BOSMANS, "Standaardbedingen", *TPR* 1984, (33) 33; E. DIRIX en A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1985-1992) (eerste deel)", *RW* 1992-93, (1209) 1213-1215; R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Verbintenissenrecht 1981-1992 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1994, (171) 268-277; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1bis, Brugge, Die Keure, 2013, 119.

¹⁵⁵ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 252

¹⁵⁶ R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 539; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1181; S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, (689) 732; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 36.

¹⁵⁷ Bergen 28 maart 1990, *Pas.* 1990, II, 191; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 130

¹⁵⁸ E. DIRIX en A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1985-1992) (eerste deel)", *RW* 1992-93, (1209) 1214.

¹⁵⁹ L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 36.

¹⁶⁰ *Ibid.*

afgeleid dat er wel kennis is genomen van die bedingen. CORNELIS¹⁶¹ houdt dan ook voet bij stuk en concludeert dat het raadselachtig is hoe op basis van dergelijke nalatigheid kan besloten worden tot een effectieve kennis, aangezien geen enkele rechtsregel toelaat dergelijk foutief gedrag op zulke manier te beteugelen.

Wat betreft het geval van de mogelijke kennisname, ligt de situatie anders. In de gevallen waar uit feitelijke omstandigheden kan worden afgeleid dat de medecontractant er kennis van nam en dus stilzwijgend aanvaardde, gaat het om een regel van bewijsrecht waar in principe geen bezwaar tegen kan bestaan. Het ligt echter anders wanneer de medecontractant heeft nagelaten om van dergelijke standaardbedingen kennis te nemen. CORNELIS stelt dat ook al had de partij in kwestie de gelegenheid om kennis te nemen van de bedingen voor contractsluiting, en zou een normaal voorzichtig en redelijk persoon dit wel hebben gedaan, de bewijsregel die stelt dat hij dan effectief heeft ingestemd ermee minder aanvaardbaar is. Hoewel de medecontractant een fout begaat door zijn nalatig gedrag, kan echter niet worden aangenomen dat deze kennis van de standaardbedingen heeft genomen en dus ook niet dat hij ze aanvaard heeft.¹⁶² Volgens KRUIHOF¹⁶³ is de aanvaarding van zulke aansprakelijkheidsbedingen dan ook niet meer dan een juridische fictie¹⁶⁴, aangezien deze in de meerderheid van de gevallen niet begrepen of erger nog, niet eens gelezen worden. De vraag die zich voordoet is dan ook wanneer aan de vereiste toestemming is voldaan in contracten waar aansprakelijkheidsbedingen voorkomen.¹⁶⁵ Ook in de rechtspraak is er geen eenduidigheid over dit onderwerp. Beschikbaarheid, leesbaarheid en begrijpelijkheid zijn enkele elementen die determinerend kunnen zijn om over mogelijke kennisname te kunnen spreken.¹⁶⁶

STIJNS merkt op dat in het bankverkeer vaak gebruikt wordt gemaakt van zogeheten kennisnameclausules om eventuele discussie die kan rijzen over de kennisname en aanvaarding te vermijden. Zelfs een dergelijke formule blijkt nog geen volledige zekerheid te bieden, aangezien het dan kan gaan om een discrepantie tussen de werkelijke en de verklaarde wil¹⁶⁷ wanneer de contractant instemt zonder kennis te hebben genomen van de voorwaarden. Terzake wordt gesteld dat de vertrouwensleer een helpende hand biedt, wanneer de verklaring van de contractant het legitiem vertrouwen heeft gewekt dat hij met de bedingen heeft ingestemd. Dat vertrouwen kan pas legitiem zijn wanneer hij voldoende informatie heeft verschaft over het bestaan en de inhoud van het contract, dit ondermeer door de voorwaarden te overhandigen.¹⁶⁸

¹⁶¹ L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 36-37.

¹⁶² L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 37-38.

¹⁶³ R. KRUIHOF, "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1983, (495) 538; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 251-253.

¹⁶⁴ R. KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) *TPR* 1975, (439) 459.

¹⁶⁵ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233)

¹⁶⁶ S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations: les sources (1985-1995)", *JT* 1996, (689) 732; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 130.

¹⁶⁷ S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 86-87.

¹⁶⁸ S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 130, voetnoot.

4.3 Besluit

Besloten kan worden dat de toestemmingsvereiste aanleiding kan geven tot ongewenste situaties waarbij de rechter knopen zal moeten doorhakken. CORNELIS besluit dat wanneer uit de omstandigheden van het geval af te leiden valt dat het standaardbeding de wilsuiking van de medecontractant niet zou hebben aangetast, er wel degelijk sprake is dat hij deze stilzwijgend heeft aanvaard. Het is dan ook raadzaam om als contractspartij in dergelijke gevallen een voorbehoud te maken, minstens opmerkingen te formuleren, aangezien het stilzwijgen kan worden aanzien als een omstandig stilzwijgen en dus een stilzwijgende aanvaarding of een erkenning dat de standaardbedingen niet doorslaggevend waren voor de contractsluiting.¹⁶⁹ Echter dient hier wel opgemerkt te worden dat in het geval van een voorbehoud, dit geldt als een tegenaanbod tegenover de oorspronkelijke aanbieder.¹⁷⁰ Het is maar de vraag hoe er bij standaardcontracten ruimte kan zijn voor een dergelijk tegenaanbod. Het gaat dus om een feitenkwestie waarbij de rechter het laatste woord heeft of er aan deze vereiste voldaan is. Een opmerking die hier gemaakt dient te worden is dat er een tendens is waar te nemen waarbij er alsmaar kritischer wordt opgetreden tegen exoneratiebedingen door de rechter.¹⁷¹ Het verdient dus de aanbeveling om de bedingen te laten opvallen en de partij te laten verklaren dat hij de bedingen heeft gelezen en goedgekeurd, om eventuele latere discussie te vermijden.

4.4 Geoorloofdheid

In twee van de vier geldigheidsvoorwaarden komt het begrip geoorloofdheid terug. Het exoneratiebeding moet niet alleen een geoorloofd voorwerp hebben, maar ook een geoorloofde oorzaak. Over wat precies moet verstaan worden onder geoorloofd, schept de wet geen duidelijkheid. De overeenkomst mag inhoudelijk niet strijdig zijn met regels van openbare orde of dwingend recht, en dit wordt meestal in verband gebracht met de voorwerp-vereiste. Hiermee wordt nagegaan in hoeverre de grenzen van de wilsautonomie reiken.¹⁷²

Vooraf wat betreft lichamelijke schade, zijn de meningen uiteenlopend in de rechtspraak. Daar waar er onverdeeldheid bestaat over de grondslag, is het merendeel van de auteurs in de doctrine er het wel over eens dat exoneratiebedingen voor lichamelijke schade te verre gaand zijn.¹⁷³

¹⁶⁹ L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 37-38.

¹⁷⁰ Rb. Doornik 28 januari 1987, *JLMB* 1987, 887; Rb. Nijvel 9 januari 1992, *TBBR* 1992, 264; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 129

¹⁷¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1260.

¹⁷² R. KRUIJTHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Verbintenissenrecht 1981-1992 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1994, (171) 374.

¹⁷³ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 11

Bepaalde auteurs zijn de mening toegedaan dat men zich niet kon bevrijden van aansprakelijkheid voor lichamelijke schade, aangezien het menselijk lichaam een zaak is die buiten de handel is¹⁷⁴ en een vrijstellingsbeding dat er ertoe strekt van aansprakelijkheid te exonereren diegene die een inbreuk pleegt op de fysieke integriteit van een ander, nietig is als strijdig met de openbare orde.¹⁷⁵ Om te spreken van een geldig voorwerp moet de zaak immers in de handel zijn.¹⁷⁶ Echter heeft de exoneratieclausule een regeling van de eventuele schade als voorwerp en niet het menselijk lichaam, waardoor deze strekking niet kan worden bijgestaan.¹⁷⁷ Dit soort schadevergoedingsregelen raken enkel de privébelangen en moeten dus als geldig worden aanzien, zelfs in het geval dat zij handelen over menselijke schade. Hoewel een overeenkomst welke een schending van de fysieke integriteit toelaat in beginsel als ongeoorloofd moet worden beschouwd, mag er echter geen verwarring ontstaan met de clausule welke het schadeherstel van dat soort schade regelt en die wel geoorloofd is.¹⁷⁸

Een andere strekking houdt voor dat uit wetgeving waarin een effectief herstel van de lichamelijke schade wordt beoogd, een algemeen beginsel af te leiden valt waaruit zou blijken dat exoneratiebedingen voor lichamelijke schade niet geldig zouden zijn – aangezien de vergoeding van lichamelijke schade van algemeen belang is.¹⁷⁹ Enkele voorbeelden hiervan¹⁸⁰ vormen de Wet Productaansprakelijkheid waarin het verbod is opgenomen om zich te exonereren ten aanzien van de benadeelde die (lichamelijke én zaak)schade heeft geleden door een gebrekkig product, art 29bis WAM wet met de vergoedingsregeling voor de zwakke weggebruiker (zie infra) of boek VI van het Wetboek Economisch Recht met de onrechtmatige bedingenleer waar in art. VI.83, 25° bepaald wordt dat het onrechtmatig is de wettelijke aansprakelijkheid van de onderneming uit te sluiten of te beperken bij overlijden of lichamelijk letsel van de consument ten gevolge van een doen of nalaten van deze onderneming. Deze wetgevende initiatieven gaan alle uit van de idee van

¹⁷⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 896.

¹⁷⁵ H. COUSY, *Problemen van productenaansprakelijkheid*, Brussel, Bruylant, 1978, nr. 244bis; A. VAN OEVELEN, o.c., *RGAR* 1980, nr. 10151, 9 verso; E. DIRIX, "Grondrechten en overeenkomsten" in K. RIMANQUE (ed.), *De toepasselijkheid van de grondrechten in private rechtsverhoudingen*, Antwerpen, Kluwer, 1982, (35) 73.

¹⁷⁶ P. DE HARVEN, "Des conventions tendant à libérer de la responsabilité", *Rev. Dr. B.* 1926-30, (219) 242-243.

¹⁷⁷ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 11-12 / E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1186

¹⁷⁸ *TPR* 1987 p1327– T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 896.

¹⁷⁹ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10-11.

B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 52-53.

¹⁸⁰: A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 11.

onderlinge verbondenheid en solidariteit¹⁸¹, waaruit volgens bepaalde auteurs niet anders kan worden afgeleid dat het ongeoorloofd is dat een schuldenaar zich door middel van een exoneratiebeding zou kunnen uitsluiten van zijn (buiten)contractuele aansprakelijkheid en meer bijzonder van zijn vergoedingsplicht voor lichamelijke schade.¹⁸²

De overheid heeft als een van zijn essentiële taken om de veiligheid van de burgers te verzekeren.¹⁸³ Dit komt er dan ook op neer dat hun lichamelijke integriteit moet gewaarborgd worden, en als deze zou worden geschonden dat zij daar dan een billijke vergoeding voor krijgen ter compensatie.¹⁸⁴ Wanneer hieraan door middel van een exoneratiebeding afbreuk wordt gedaan, moet dergelijk beding aanschouwd worden als strijdig met de maatschappelijke belangen.¹⁸⁵ VANSWEEVELT sluit zich aan bij dit standpunt door te stellen dat vanuit maatschappelijk oogpunt en in het kader van een betere bescherming van het slachtoffer, de vergoeding van lichamelijke schade als vitaal moet worden beschouwd.¹⁸⁶ Hij pleit dan ook expliciet voor de invoering van een regel die exoneratie voor lichamelijke schade verbiedt¹⁸⁷, en dat de Belgische rechters hun rechtspraak ter zake moeten re-evalueren aangezien zulke bedingen de openbare orde schenden.¹⁸⁸

MALINVAUD pleit eveneens voor ongeldigheid van exoneratie voor lichamelijke schade, maar dan veeleer op basis van een sociaal argument. De schade aan personen is volgens hem zodanig abominabel dat het partijen niet vrijstaat terzake een afwijkende regeling te treffen, buiten in die gevallen waar de wetgever dergelijke afwijking uitdrukkelijk toelaat.¹⁸⁹

¹⁸¹ L. DEMEYERE, A. VAN OEVELEN en F. WALSCHOT, "Nuttige tips voor goede contracten", Bijzondere overeenkomsten grondige studies, Kluwer, 2003, 38. – Schraeyen p188

¹⁸² B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 52-53, nr. 30. / A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 11. <-> CARETTE, *Jura Falc.* 2004-2005, 67-68.

¹⁸³ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 896.

¹⁸⁴ G. VINEY, *Les obligations. La responsabilité:efets*, nr. 194, p. 268. / T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 896.

¹⁸⁵ H. COUSY, *Problemen van productenaansprakelijkheid*, nr. 244bis; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 52-53; R. KRUIHOF, TPR 1984, 267.

¹⁸⁶ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 896.

¹⁸⁷ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 891.

¹⁸⁸ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 896. / R.G.A.R. 1980 10151 - 9 recto

¹⁸⁹ P. MALINVAUD, "Pour ou contre la validité des clauses limitatives de la garantie des vices cachés dans la vente", *J.C.P.* 1975, nr. 16.

Tot slot is er ook nog een laatste strekking in de rechtsleer waar te nemen die geen problemen ziet in exoneratie voor lichamelijke schade, zoals verdedigd door CARETTE. Volgens deze strekking staat het partijen vrij de inhoud van hun contract en de daaruit voortvloeiende verbintenissen te bepalen, alsook zijn ze vrij om al dan niet een contract aan te gaan. Wanneer een partij hier niet mee akkoord gaat staat het deze vrij om ervoor te opteren om niet te contracteren.¹⁹⁰ Echter in situaties waarbij de bedinger van het contract in een veel sterkere positie staat, en waarbij de andere – zwakke – contractspartij geen inbreng heeft, lijkt deze redenering mijns inziens nogal kort door de bocht. CARETTE verdedigt zijn stelling door aan te halen dat er voor die situaties een specifieke voorziening is, en dat exoneratie voor lichamelijke schade geoorloofd is behalve in die situaties waar de wetgever het verbiedt; maar verliest daarbij uit het oog dat het recht een evolutief begrip is. VANSWEEVELT en WEYTS zijn dan ook de mening aangedaan dat diezelfde wilsautonomie veel van haar pluimen aan het verliezen is, daar de wetgever steeds meer optreedt om de contractsvrijheid in te perken ter bescherming van de zwakkere partij.¹⁹¹

Hoofdstuk 5: interpretatie

5.1 Restrictieve interpretatie

Wanneer exoneratiebedingen uitlegging vereisen, dient aangenomen te worden dat zij beperkend of restrictief moeten worden uitgelegd.¹⁹² Anders dan bij een strikte interpretatie, waar men zich moet houden aan het uitdrukkelijk toepassingsgebied, wordt het toepassingsgebied van exoneratiebedingen middels de restrictieve interpretatie nog verder beperkt.¹⁹³ Bij een beperkende interpretatie sluit men bepaalde hypothesen uit het toepassingsgebied van het exoneratiebeding uit, hoewel zij hier normaliter wel onder zouden vallen. De draagwijdte van het beding wordt met andere woorden gewijzigd, daar waar bij een strikte interpretatie niet geraakt wordt aan de reikwijdte van het beding. In dat laatste geval wordt enkel gekeken naar het uitgedrukte toepassingsgebied, niet meer of niet minder dan dat.¹⁹⁴

Dit heeft ondermeer voor gevolg dat bij een exoneratiebeding uitgedrukt in algemene bewoordingen, dit geen exoneratie voor zware fout inhoudt (zie infra). Exoneratie voor zware fout

¹⁹⁰ Jura falconis Carette 67-68.

¹⁹¹ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 898.

¹⁹² Kruithof TPR 1984 256 / E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1171) 1180/ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", RW 2001-2002, (1258) 1262

¹⁹³ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, *Gemeenrechtelijke clausules*, vol. I en II, 1339

¹⁹⁴ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", RW 2001-2002, (1258) 1278, 45ev -> nr. 49.

wordt met andere woorden niet vermoed.¹⁹⁵ Bovendien kan men zich volgens de rechtspraak met een algemeen geformuleerd exoneratiebeding ook enkel maar exonereren voor contractuele en niet voor buitencontractuele aansprakelijkheid, alsook niet voor gebrekkige zaken.¹⁹⁶ Wanneer het de bedoeling is om zich ook uit te sluiten voor dat soort fouten, moet de partij in kwestie dit expliciet ("expressis verbis") opnemen in de overeenkomst¹⁹⁷ of noodzakelijk voortvloeien uit het beding.

5.2 Grondslag

Deze restrictieve interpretatie vindt zijn oorsprong in het Cassatie arrest van 22 maart 1979.¹⁹⁸ Uit het arrest volgt verder ook dat in geval van twijfel over de draagwijdte van de overeenkomst, in voorkomend geval van een exoneratiebeding, een beroep moet worden gedaan op art. 1162 BW welk stelt dat de rechter in geval van twijfel de overeenkomst moet uitleggen ten nadele van hem die bedongen heeft en ten voordele van hem die zich verbonden heeft. Degene die in een overeenkomst het voordeel geniet van een beding tot vrijstelling van aansprakelijkheid wordt beschouwd als diegene die bedongen heeft, terwijl de andere partij zich op zijn beurt verbonden heeft. Twijfel over de precieze draagwijdte kan worden omschreven als volgt: "*wanneer uit de gegevens in of buiten de overeenkomst niet kan worden opgemaakt wat de zin of draagwijdte er precies van is, en waar er dus met andere woorden gesproken wordt over een exoneratiebeding in algemene bewoordingen*".¹⁹⁹ Om in casu een beoordeling te maken steunde het Hof bovendien ook op de vermoede bedoeling van partijen. Het kwestieuze beding ter zake luidt als volgt: "Wegens het verhuuren van zijn dekkleden neemt de spoorweg geen verantwoordelijkheid op zich voor verlies of beschadiging als gevolg van de staat van de dekkleden of van de afdekking".²⁰⁰ Het Hof besliste dat het de vermoedelijke bedoeling was van partijen om aan het gemeen recht onderworpen te blijven indien zij er niet van afwijken, en dat de rationele uitlegging van dergelijk exoneratiebeding in algemene bewoordingen moet zijn dat zij de grove fout buiten het beding hebben gelaten. Wilden partijen de grove fout wel opnemen in het beding, moest er dienaangaande een volkomen ondubbelzinnige bepaling gestipuleerd zijn; en om die reden is er

¹⁹⁵ L. CORNELIS, "Les clauses d'exonération de responsabilité couvrant la faute personnelle et leur interprétation.", (noot onder Cass. 22 maart 1979), *RCJB*1981, 207. S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1279; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 60; M. COIPEL, o.c., Diegem, Story-Scientia, 1999, 188; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1188; (Carette voetnoot 67)

¹⁹⁶ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 892.

¹⁹⁷ voetnoot 85 p1340 O Van Den Berghe

¹⁹⁸ <https://www.law.kuleuven.be/lib/plone/tijdschriften/cassatie/1978-79/3.pdf> p860; L. CORNELIS, "Les clauses d'exonération de responsabilité couvrant la faute personnelle et leur interprétation", *RCJB* 1981, 196-219.

¹⁹⁹ p863 <https://www.law.kuleuven.be/lib/plone/tijdschriften/cassatie/1978-79/3.pdf>

²⁰⁰ p862 <https://www.law.kuleuven.be/lib/plone/tijdschriften/cassatie/1978-79/3.pdf>

dus geen bevrijding van aansprakelijkheid wanneer de partij in kwestie een grove fout begaat aldus het Hof.²⁰¹

5.3 Kritiek op restrictieve interpretatie

Echter is er op dit arrest van het Hof dat de restrictieve interpretatie invoert voor exoneratiebedingen heel wat kritiek gekomen in de rechtsleer uit de hoek van enkele gezaghebbende auteurs.²⁰² STIJNS steekt van wal dat men in 1979 als verklaring inroept dat er weinig andere middelen bestaan om exoneratiebedingen aan te pakken, en dat de interpretatie een veelgebruikt controlemiddel is voor de rechter. Destijds was die opvatting inderdaad juist, aangezien het verbod tot uitholling van de verbintenis nog niet de bekendheid had die het nu geniet. Daarnaast was er op dat ogenblik ook nog geen uitwerking van de leer der onrechtmatige bedingen in boek VI WER, genoot de matigende werking van de goede trouw nog geen erkenning en werd het verbod op rechtsmisbruik nog niet in dezelfde mate toegepast als in het heden. Aangezien er over heel wat alternatieven kan worden beschikt om op te treden tegen exoneratiebedingen, kan misschien wel besloten worden dat de interpretatieregels (geheel of gedeeltelijk) zijn achterhaald.²⁰³

De grondslag die voortvloeit uit het Cassatie-arrest van 22 maart 1979, is evenwel niet erg duidelijk volgens KRUIHOF.²⁰⁴ In het hierboven besproken arrest wordt de nodige nadruk gelegd op de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen en op art. 1162 BW, dat een exoneratiebeding uitlegt ten nadele van hij die bedongen heeft. De kritiek op de interpretatieregelen ontspringt al meteen bij de bron, namelijk het feit of een rechter al dan niet tot interpretatie mag overgaan. In principe is dit pas aan de orde wanneer het beding zodanig onduidelijk geformuleerd is dat een verdere uitlegging noodzakelijk is²⁰⁵, of wanneer de bewoordingen wel voldoende duidelijk zijn maar door andere omstandigheden – hierbij wordt gedacht aan andere clausules of extrinsieke omstandigheden – twijfel kan bestaan over de gemeenschappelijke bedoeling van partijen.²⁰⁶

Aangezien bevrijdingsbedingen vaak wel klaar en duidelijk zijn opgesteld²⁰⁷, roept dit vragen op bij bepaalde auteurs in de rechtspraak en zien ze niet goed in waarom een in algemene bewoordingen

²⁰¹ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 27.

²⁰² T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 892.

²⁰³ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258)

²⁰⁴ Kruithof *TPR* 1984, nr. 19 / KRUIHOF, R., o.c., *TPR* 1983, 596.

²⁰⁵ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1276-1277.

²⁰⁶ (Kruithof *TPR* 1984 p258)

²⁰⁷ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) nr. 10; R. KRUIHOF, o.c., *TPR* 1984, nr. 20. (voetnoot 217 Stijns *RW* 01-02)

opgesteld beding een restrictieve interpretatie verdient. Zo wordt gesteld dat dergelijke interpretatie alleen gepast zou zijn indien de rechter oordeelt dat het beding een dubbelzinnig karakter vertoont. Het komt onjuist en overdreven streng over om de exoneration voor zware fout in het geval van een in algemene bewoordingen geformuleerd exonerationbeding uit te sluiten van zijn toepassingsgebied, "onder voorwendsel dat zulks niet ondubbelzinnig was bedongen".²⁰⁸ Reeds voor het Cassatie arrest van 1979 stelde ook VAN OMMESLAGHE dat hoewel een restrictieve interpretatie voor bedingen afwijkend van het gemeen recht strikt genomen juist is, de toepassing gemaakt door de rechters bij het uitoefenen van hun interpretatiebevoegdheid bijzonder streng is wanneer zij stellen dat ze expliciet de zware fout hadden moeten vermelden opdat de bedoeling van de partijen duidelijk zou zijn.²⁰⁹ STIJNS ziet dan ook meer heil in een marginale controle door de rechter van de wijze waarop het beding wordt uitgeoefend, met toepassing van art. 1134, 3° B.W.²¹⁰

5.4 Gemeenschappelijke bedoeling van partijen?

In het geval er toch moet besloten worden of zou worden overgegaan tot interpretatie door de rechter, moet krachtens artikel 1156 B.W. de gemeenschappelijke bedoeling van partijen als uitgangspunt worden genomen.²¹¹ Maar een dergelijk beroep op de vermoede, gemeenschappelijke bedoeling van de partijen, kan volgens hetgeen volgt uit het arrest van het Hof van Cassatie van 22 maart 1979 op geen enkele wijze overtuigen. Door de restrictieve interpretatie worden bepaalde hypothesen van het toepassingsgebied uitgesloten, waardoor men dus bij exonerationbedingen de zware fout uitsluit van het toepassingsgebied.²¹² Partijen worden in het geval van een algemeen geformuleerd exonerationbeding zonder dat er daar een expliciete bevrijding voor zware fout is bedongen, vermoed zich enkel maar te willen bevrijden voor lichte fout. Dit vermoeden is echter **zeer kunstmatig**, want een partij die een exonerationclausule inlast probeert zich net op een zo ruim mogelijke manier van zijn aansprakelijkheid te bevrijden.²¹³ De bedoeling van die partij was dus met andere woorden om zich ook voor zware fout uit te sluiten. STIJNS sluit zich aan bij CORNELIS die stelt dat de rechter op zoek moet gaan naar de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen, zonder dat er op voorhand al besloten wordt dat er

²⁰⁸ E. DIRIX en A. VAN OEVELEN, "Kroniek Verbintenissenrecht Gerechtelijke jaren 1978-1979 en 1979-1980 (slot)", *RW* 1980-81, (2435) 2463-2464.

²⁰⁹ P. Van Ommeslaghe, *RCJB* 1975, 530, NR. 58

²¹⁰ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) -> zie ook randnummer 61 p1282

²¹¹ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 892-893.

²¹² S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1278

²¹³ L. CORNELIS, o.c., *RCJB* 1981, nr. 23; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 46-47 nr. 23; R. KRUIHOF, o.c., *TPR* 1984, nr. 20; P. VAN OMMESLAGHE, o.c., in *Convergences et divergences*, 1994, p212-214

geen sprake kan zijn dat partijen eveneens wouden voorzien in een exoneratie voor zware fout. Zo is het immers niet ondenkbaar dat de andere partij de clausule misschien niet in dezelfde zin begrepen had, of dat hij zijn toestemming niet had verleend wanneer hij wist dat het beding eveneens de zware fout omvatte.²¹⁴ Cassatie zet echter zelf de deur open door te stellen dat exoneratie voor zware fout expliciet moet zijn bedongen of noodzakelijk uit het beding moet voortvloeien. Van dit laatste is volgens KRUIHOF sprake wanneer het beding de aansprakelijkheid beperkt of uitsluit in zoverre dat wettelijk is toegelaten. Aangezien exoneratie voor zware fout principieel geldig is, volgt *ipso facto* dat dergelijke exoneratie dan ook bedoeld wordt door zulk beding.²¹⁵ Wanneer de gemeenschappelijke bedoeling van partijen niet te achterhalen is, kan art. 1162 B.W. de nodige uitweg bieden.

Hoofdstuk 6: uitzonderingen op de geldigheid en geoorloofdheid

6.1 Inleiding

De principiële geldigheid en de uitzonderingen daarop worden beheerst door het principearrest van het Hof van Cassatie van 25 september 1959 waarin het Hof verklaarde dat er *“geen enkele wetsbepaling een uitsluiting voor aansprakelijkheid verbiedt (op sommige ter zake vreemde uitzonderingen na).”*²¹⁶

Traditioneel worden er in de rechtsleer 3 uitzonderingen aanvaard op de principiële geldigheid van exoneratiebedingen. Zo mogen partijen vrij over hun aansprakelijkheid bedingen en van het gemeen aansprakelijkheidsrecht afwijken, behalve in één van de volgende drie gevallen:

- 1) wanneer specifieke wettelijke bepalingen van openbare orde of dwingend recht dit verbieden;
- 2) in het geval de exoneratieclausule leidt tot uitholling van de overeenkomst en dus iedere zin of betekenis ontnemen aan de overeenkomst;
- 3) indien de schuldenaar zijn aansprakelijkheid voor eigen opzettelijke fout (of bedrog?) tracht uit te sluiten.

Opgemerkt dient te worden dat de rechtspraak en rechtsleer evolutief is, en dat er ook gebruik gemaakt kan worden van de theorie van het rechtsmisbruik of de corrigerende werking van de goede trouw.

²¹⁴ CORNELIS, L., Les clauses d'exonération de responsabilité couvrant la faute personnelle et leur interprétation, RCJB 1981, (196) nr. 24

²¹⁵ Kruithof TPR 1984 p258

²¹⁶ Cass. 25 september 1959 *JT* 1960, 114, noot J.J.-ROTHIER, *R.W.*1960-1961, 1669, noot.; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 897.

6.2 Specifieke wettelijke bepalingen - bepalingen van dwingend recht – openbare orde

De eerste categorie van uitzonderingen op de principiële geldigheid van exoneratiebedingen vormen de specifieke wettelijke bepalingen, van openbare orde of dwingend recht, welke uitdrukkelijk aan de schuldenaar verbieden om zich contractueel vrij te stellen van aansprakelijkheid – zij het nu geheel of gedeeltelijk.²¹⁷ De reden waarom deze specifieke bepalingen in het leven zijn geroepen is omdat de rechter het noodzakelijk vond om de zwakkere contractspartij te beschermen.²¹⁸

Elk exoneratiebeding dat in strijd is met een verbodsbepaling van openbare of van dwingend recht is verboden en nietig.²¹⁹

Het meest bekende voorbeeld vormt boek VI WER met de leer op de onrechtmatige bedingen. Nog andere voorbeelden zijn de tienjarige aansprakelijkheid van architecten welke is opgelegd door de wet en waar niet van kan worden afgeweken aangezien deze bepalingen van openbare orde zijn²²⁰; hotelbewaargeving waarbij de hotelhouder zijn aansprakelijkheid niet mag uitsluiten of beperken²²¹; de wet productaansprakelijkheid welke bepaalt dat de producent zijn aansprakelijkheid ten aanzien van het slachtoffer niet mag uitsluiten of beperken bij overeenkomst²²² - behoudens indien de schade mede is veroorzaakt door fout van het slachtoffer of persoon waarvoor het slachtoffer moet instaan²²³; het verbod voor de reisorganisator om zijn aansprakelijkheid uit te sluiten of te beperken wat betreft schade veroorzaakt door dood of letsel van de reiziger alsook voor schade, andere dan lichamelijke, die voortvloeit uit zijn eigen handelen of nalaten, opzet of grove/zware fout²²⁴; hetzelfde verbod dat eveneens geldt voor de reisbemiddelaar²²⁵ maar waar bovendien ook nog geldt dat hij aansprakelijk is voor elke fout die hij begaat bij de uitvoering van zijn verplichtingen.²²⁶

²¹⁷ (nuttige tips p35)

²¹⁸ Carette p68

²¹⁹ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1186; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 53-57;; E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 408, nr. 22; S. Stijns, *Leerboek Verbintenissenrecht, Boek 1*, Brugge, die Keure, 2015, 175; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1262-1263

²²⁰ art 1790 en 2270 BW + nuttige tips p35

²²¹ art 1954ter BW

²²² art 10 §1 Wet 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor producten met gebreken

²²³ Van Gerven p180

²²⁴ art 19 §1 en §2 wet 16 februari 1994 tot regeling van het contract tot reisorganisatie en reisbemiddeling

²²⁵ artikel 28 wet 16 februari 1994 tot regeling van het contract tot reisorganisatie en reisbemiddeling

²²⁶ art 27 wet 16 februari 1994 tot regeling van het contract tot reisorganisatie en reisbemiddeling

In de gevallen waar er geen bijzondere wet is voorzien die een bepaalde materie regelt, kan de openbare orde een uitweg bieden voor de schuldeiser om op te treden tegen exoneratiebedingen. Dit begrip kan ruim worden ingevuld, en aangezien er in België geen specifieke bepalingen zijn in het gemeen recht die de geldigheid en de uitzonderingen van exoneratiebedingen regelen, kan de openbare orde als rechtsgrond dienen om exoneratiebedingen te verbieden wanneer ze de overeenkomst uithollen of in het geval partijen zich proberen te bevrijden voor hun eigen opzet (zie infra).

6.3 Uitholling van de overeenkomst

Wanneer een exoneratiebeding de aansprakelijkheid van één van beide partijen op zodanige wijze beperkt of uitsluit dat het de overeenkomst uitholt, moet dit beding als verboden en nietig worden aanschouwd.²²⁷ Het is ondenkbaar dat een schuldenaar een verbintenis aangaat, en tegelijk zich bevrijdt van alle aansprakelijkheid.²²⁸

Maar over wat nu de precieze draagwijdte is die wordt gegeven aan het begrip uitholling, zijn de meningen verdeeld. VAN OEVELEN geeft de voorkeur aan de volgende terminologie: "exoneratiebedingen die het voorwerp van de opgenomen verbintenissen tenietdoen".²²⁹ Hij baseert zich hierbij op de uitspraak van het Hof van Cassatie in het arrest van 25 september 1959, waar het Hof besliste dat een exoneratiebeding de aangegane verbintenis teniet zou doen en

²²⁷ Kh. Brussel 24 september 1986, RGAR 1988, nr. 11.387;

Luik 28 juni 1994, JLMB 1995, 398; Bergen 11 juni 1996, JLMB 1997, 635;

Brussel 18 november 1999, TBH 2000, 680;

Antwerpen 26 februari 2007, RHA 2008, 39;

L. CORNELIS, "Les clauses d'exonération de responsabilité couvrant la faute personnelle et leur interprétation" (noot onder Cass. 22 maart 1979), *RCJB* 1981, (196) 207; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 280-283; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1191-1192; R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Verbintenissenrecht 1981-1992 (overzicht van rechtspraak)", *TPR* 1994, (171) 535; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 600-602; DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 63-64 ; E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 421-424; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1263-1264; S. STIJNS, *Leerboek Verbintenissenrecht*, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 178-179.

²²⁸ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1330. / T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 902

²²⁹ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 17.

bijgevolg iedere zin of betekenis aan het contract zou worden ontnomen.²³⁰ In een later en meer recent arrest, oordeelde het Hof dat “*de beslissing naar recht verantwoord is wanneer zij de toepassing weigert van een exoneratiebeding dat, in de regelmatige uitlegging die de rechter ervan geeft, het voorwerp zelf van de verbintenis tenietdoet, en dat bijgevolg geen wettelijke uitwerking tussen de partijen kan hebben*”.²³¹ In dit arrest legt het Hof dus duidelijk de nadruk op het voorwerp van de verbintenis.

Over het principe zelf zijn de meeste auteurs het wel eens, alleen wat betreft de invulling ervan kunnen er in de rechtsleer twee stromingen worden onderscheiden, telkens gepaard met de nodige kritiek.²³² Beide stromingen verdedigen dezelfde achterliggende gedachte, namelijk dat een beding niet geldig is als het de overeenkomst uitholt, of beter gezegd dat tot de ongeldigheid van het beding moet worden besloten wanneer het ervoor zorgt dat de door partijen beoogde overeenkomst geheel of toch voor een aanzienlijk deel zijn nut of betekenis verliest.²³³ Bepaalde auteurs beweren dat tot nietigheid moet worden besloten wanneer het beding raakt aan de essentiële verbintenis van de overeenkomst, anderen zijn dan weer van mening dat het beding iedere betekenis aan de hele overeenkomst moet ontnemen.²³⁴ De nadruk ligt hier dus op de begrippen verbintenis en overeenkomst, welke goed van elkaar moeten worden onderscheiden. VAN OEVELEN voegt er nog aan toe dat het niet zozeer om een inhoudelijk verschil gaat, maar een kwestie van formulering.²³⁵

6.3.1 Eerste stroming: uitholling van heel de overeenkomst

Deze uitzondering op de geoorlooftheid van exoneratiebedingen werd gebaseerd op het feit dat de door de schuldenaar aangegane verbintenis een zuiver potestatief karakter zou vertonen, waardoor deze krachtens art 1172 en 1174 BW nietig is.²³⁶ Auteurs die de mening zijn toegedaan dat er moet gesproken worden over uitholling als het exoneratiebeding iedere zin of betekenis ontnemt aan de overeenkomst door het voorwerp van de opgenomen hoofdverbintenis teniet te doen, zijn iets te tolerant.²³⁷ De bedoeling van de rechtsleer en rechtspraak was dan ook om exoneratie nietig

²³⁰ Cass. 25 september 1959, Arr.Cass. 1960, 86, Pas. 1960, 113, RW 1959-60, 1255, RCJB 1960, 10, noot J. Dabin.

²³¹ Cass. 26 maart 2004, Pas. 2004, 513; Cass. 27 september 1990, Arr.Cass. 1990-91, 88, Pas. 1991, 82, RW 1990-91, 854.

²³² N. CARETTE, “Exoneratiebedingen in het gemeen recht”, *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 81.

²³³ A. VAN OEVELEN, “Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen”, in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 19

²³⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 903.

²³⁵ A. VAN OEVELEN, “Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen”, in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 19.

²³⁶ A. VAN OEVELEN, “Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen”, in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 17.

²³⁷ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, “Exoneratieclausules” in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia,

te verklaren wanneer het iedere zin of betekenis aan de aard van de overeenkomst zou ontnemen.²³⁸

De eerste stroming houdt dus voor dat een exoneratiebeding ongeoorloofd is wanneer het iedere betekenis ontnemt aan de aard van de overeenkomst. Dit kan het best worden uitgelegd aan de hand van het voorbeeld van de parkeergarage. De uitbater had in de overeenkomst een exoneratiebeding opgenomen waarbij hij zich exonereert voor aansprakelijkheid wegens diefstal en beschadiging van het voertuig van de medecontractant. Het contract aldaar werd oorspronkelijk gekwalificeerd als bewaargeving, waardoor men kan stellen dat het elk nut aan de overeenkomst had ontnomen.²³⁹ Echter dient wel opgemerkt te worden dat de uitbater nog steeds de verbintenis had zijn parkeergarage ter beschikking zou stellen, waardoor het contract als huur nog wel degelijk een oorzaak had.²⁴⁰ Een iets meer genuanceerde opvatting leidt er dan ook toe te besluiten dat het exoneratiebeding iedere betekenis ontnam aan het contract van bewaargeving, welk door de partijen beoogd was.²⁴¹

In de doctrine pleit men er dan ook voor om deze leer te steunen op een schending van de openbare orde wanneer het beding elke betekenis ontnemt aan de aard van het door partijen beoogde contract.²⁴² De verbintenis verliest op die manier zijn oorzaak, en kan krachtens art. 1131 B.W. geen gevolg hebben. De kritiek op deze stelling is dat men niet goed inziet hoe de afbreuk aan bepaalde verbintenissen van een contract de openbare orde zou kunnen raken, aangezien deze verbintenissen enkele private belangen treffen.²⁴³

De kritiek die op deze stroming geuit wordt is dat ze iets te strikt is. Als het exoneratiebeding pas dan geen uitwerking kan krijgen als het ervoor zorgt dat alle betekenis aan de overeenkomst ontnomen wordt; laat de poort dus op een kiertje staan voor misbruiken. Exoneratiebedingen blijven dan vaak overeind, aangezien andere verbintenissen nog de nodige betekenis aan de overeenkomst kunnen geven.²⁴⁴

2013, (1321) 1331 ; N. Carette, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-05, (63) 63-86; R. Kruithof, "Les clauses d'exonération", in Jean Limpens (165) 189, nr. 21; R. Kruithof et al., "Overzicht van rechtspraak. Verbintenissenrecht (1981-1992)", *TPR* 1994, 535, nr. 233; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 281, nr. 37.

²³⁸ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 281

²³⁹ FAURE, M., "De toepassing van exoneratiebedingen in het parkeercontract", *RW*, 1982-83, 2168-2169

²⁴⁰ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 282

²⁴¹ A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 18

²⁴² R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 282

²⁴³ P. VAN OMMESLAGHE, o.c., in *Les obligations en droit français et droit belge. Convergences et divergences*, 197; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 902

²⁴⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 903-904

Zoals in het voorbeeld van de parkeergarage, behoudt het contract wel nog enige zin, namelijk tot het ter beschikking stellen van de parkeergarage. Het beding is er niet van aard dat het aansprakelijkheid voor alle opgenomen verbintenissen uitsluit. De theorie die ervoor pleit dat elke zin aan de overeenkomst moet worden ontnomen, is volgens VANSWEEVELT de meest veeleisende en is dan ook voorstander van de tweede stroming.²⁴⁵

6.3.2 Tweede stroming: uitholling van de wezenlijke verbintenis

De andere stroming die in de rechtsleer verdedigd wordt geeft een iets andere invulling aan het principe, namelijk dat een exonerationbeding ongeoorloofd is zodra het betrekking heeft op een wezenlijke verbintenis van de overeenkomst waarin dat beding vervat is.²⁴⁶ Het is voldoende dat de exoneration slaat op een essentiële verbintenis van de overeenkomst. Heeft het betrekking op een niet-essentiële verbintenis, kan het exonerationbeding perfect uitwerking krijgen.²⁴⁷

De rechter moet door een beroep te doen op de interpretatie van de overeenkomst, uitmaken welke verbintenis(sen) als essentieel moeten worden beschouwd. Hij houdt daarbij rekening met de aard van de overeenkomst (objectief) alsook met de bedoeling van de partijen (subjectief).²⁴⁸

Uit de rechtspraak blijkt dat deze stroming de meest soepele van de twee is, aangezien er sneller kan worden overgegaan tot nietigverklaring van het kwestieuze exonerationbeding.²⁴⁹ Wanneer men zich probeert te bevrijden van aansprakelijkheid voor iets dat wordt aanzien als een essentiële verbintenis, zal dit beding geen uitwerking hebben maar kan het contract wel nog perfect voortbestaan. Zo is bijvoorbeeld de tijdsbepaling die stelt dat een maquette ten laatste op de openingsdag van een beurs moet worden geleverd essentieel, en is het exonerationbeding voor vertraging in de levering nietig.²⁵⁰

²⁴⁵ N. CARETTE, "Exonerationbedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 82; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 903 /

²⁴⁶ N. CARETTE, "Exonerationbedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 82; O. VANDEN BERGHE, "Exonerationbedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht", in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), *Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 44

²⁴⁷ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 903 / N. CARETTE, "Exonerationbedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 82

²⁴⁸ S. STIJNS, "Leerboek Verbintenissenrecht boek 1", Brugge, Die Keure, 2015, 178.

²⁴⁹ Kh. Gent 19 september 2005, T.G.R. 2005, 316.

Antwerpen 20 september 2004, R.W. 2007-08, 539; zie ook Kh. Brussel 24 september 1986, *RGAR* 1988, nr. 11.387; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 904

²⁵⁰ Kh. Gent 19 september 2005, *TGR* 2005, 316.

De oude wet op de handelspraktijken, welke nu opgenomen is in boek VI WER, kiest ook de meer soepelere stroming.²⁵¹ Opdat het exoneratiebeding ongeoorloofd is en tot de nietigheid zou kunnen worden overgegaan worden moet het gaan om een uitsluiting voor het niet uitvoeren van de verbintenis die een van de voornaamste prestaties vormt (en dus essentieel is).

Echter mag het ruimere geheel ook niet uit het oog worden verloren. Zo stellen VAN DEN BERGHE EN CO dat het namelijk mogelijk is dat een exoneratieclausule is ingelast als deel van de onderhandelingen, om zo tot een contractsevenwicht te komen. Zo'n situatie is denkbaar wanneer dit beding werd overeengekomen als compensatie voor het toestaan van een iets lagere prijs, of vice versa dat een lagere prijs werd overeengekomen ten gevolge van het exoneratiebeding. Wanneer dan enkel het exoneratiebeding geïsoleerd wordt, dreigt het door partijen beoogde contractsevenwicht verstoord te worden. In het voorkomende geval dat zij deel uitmaken van het contractsevenwicht, zullen zij dan ook minder van aard zijn om uithollend te zijn. Het is bovendien ook niet echt evident om bij een marginale toetsing tot de onrechtmatigheid te besluiten, gezien een dergelijke toetsing in principe niet mag kijken naar de economische gelijkwaardigheid van prestaties.²⁵²

6.4 Verkapte exoneratiebedingen

Deze uitzonderingsgrond kent een ruim toepassingsgebied, en kan ook gebruikt worden om de zogeheten vermomde exoneratiebedingen tegen te gaan. Hierbij wordt gedacht aan een beding dat de inhoud van de verbintenissen nader omschrijft. Om op het voorbeeld van de parkeergarage terug te komen, is het perfect mogelijk dat de eigenaar geen exoneratiebeding in de overeenkomst inlast en met geen woord over de aansprakelijkheid rept, maar de overeenkomst als verhuring van een standplaats kwalificeert. In het geval van diefstal het voertuig, zal hem (wie?) niets kunnen verweten worden aangezien er geen teruggaveverplichting op hem rustte. De uitzonderingsgrond van uitholling van de overeenkomst kan dus ook op dit soort bedingen worden toegepast.²⁵³

6.5 Uitholling en buitencontractuele aansprakelijkheid?

Tot slot moet opgemerkt worden dat deze uitzondering enkel slaat op de niet uitvoering van een contractuele verbintenis. Over de buitencontractuele aansprakelijkheid wordt door het merendeel van de auteurs niet gesproken. De vraag of deze uitzondering ook geldt voor exoneratiebedingen

²⁵¹ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 903.

²⁵² O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1331

²⁵³ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1264.

die de buitencontractuele aansprakelijkheid aangaan, wordt ontkennend beantwoord.²⁵⁴ De exoneratie slaat namelijk op de schending van een door de schuldenaar vooraf aangegane verbintenis, terwijl het bij buitencontractuele aansprakelijkheid draait om de wettelijke verplichting uit art. 1382 BW – die niet van openbare orde is – waar men probeert aan te ontkomen.²⁵⁵

Toch verdient het volgens VANSWEEVELT het aanbevelen om deze uitzondering op de principiële geoorloofdheid van exoneratiebedingen door te trekken naar het buitencontractueel gebied. Hij haalt enkele voorbeelden aan met betrekking tot publiekrechtelijke rechtspersonen, maar deze kunnen geen helpende hand reiken aan de private organisator. Bovendien acht hij een gelijkaardige regeling als voor consumenten in het gemeen recht dan ook wenselijk – al is het de auteur niet geheel duidelijk op welke grondslag dat dan wel dient te gebeuren.²⁵⁶

6.6 Eigen opzettelijke fout of bedrog

6.6.1 inleiding

De volgende uitzonderingsgrond op de principiële geoorloofdheid van exoneratiebedingen is dat men zijn aansprakelijkheid niet mag beperken of uitsluiten voor zijn persoonlijk opzet. Dergelijke bedingen die de schuldenaar hiervoor zouden vrijstellen worden strijdig geacht met de regels van openbare orde.²⁵⁷ In tegenstelling tot de uitzonderingsgrond dat een exoneratiebeding niet mag leiden tot uitholling, kan deze uitzondering zowel worden toegepast op de contractuele²⁵⁸ als de buitencontractuele fout²⁵⁹. Over wat nu echter precies onder de term opzettelijke fout moet worden begrepen, bestaan uiteenlopende opvattingen in de rechtsleer.²⁶⁰

²⁵⁴ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 905

²⁵⁵ Cornelis RCJB 1981 p209, R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 282

²⁵⁶ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 905-908.

²⁵⁷ Cass. 22 februari 1900, Pas. 1900, 159; Cass. 21 februari 1907, Pas. 1907, 135; Cass. 20 mei 1926, JLMB 1926, 219; Cass. 28 juni 1928, Pas. 1928, 211; Cass. 5 januari 1961, Arr.Cass. 1961, 440, Pas. 1961, 483; Cass. 29 september 1972, Arr.Cass. 1973, 121, Pas. 1973, 124; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1263; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 900

²⁵⁸ J. DABIN, o.c., RCJB 1960, 26

²⁵⁹ Cass. 6 november 2007, *RW* 2007-2008, 1716.

²⁶⁰ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRY, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1333-1334

6.6.2 persoonlijke opzettelijke fout / persoonlijk bedrog

De meeste auteurs zijn het er over eens dat het moet gaan om een fout die wetens en willens werd begaan, of dat men opzettelijk schade berokkent aan de wederpartij.²⁶¹ Wel dient opgemerkt te worden dat STIJNS uitdrukkelijk over "of" spreekt, en dus een onderscheid maakt. Het is niet echt geheel duidelijk of het volstaat dat aan één van beide elementen voldaan is, dan wel dat de twee cumulatief moeten zijn vervuld.

In totaal kunnen er drie verschillende strekkingen worden onderscheiden in de rechtsleer.

Volgens de eerste en meest ruime opvatting volstaat het dat de schuldenaar een van zijn verbintenissen opzettelijk niet nakomt. Hiermee wordt bedoeld dat een bepaalde norm of de algemene zorgvuldigheidsnorm wetens en willens wordt overtreden.²⁶² De andere en meer enge opvatting vereist bovendien dat er ook sprake moet zijn van een oogmerk om schade te berokkenen aan de tegenpartij. De debiteur heeft dus niet enkel het feit waaruit schadelijke gevolgen zijn ontstaan gewild, maar ook de gevolgen zelf ervan.²⁶³ Op dit laatste element zijn er in de rechtsleer ook al enkele nuances aangebracht, in die zin dat het niet zozeer moet gaan om het oogmerk om te schaden maar dat het volstaat dat de dader zich bewust was van het feit dat er schade kon berokkend worden, of dat hij dat behoorde te weten.²⁶⁴ Volgens de meerderheidsstrekking – de hierboven eerst besproken strekking – volstaat het dat het gaat om een fout die opzettelijk is gepleegd, ongeacht of de dader de schadelijke gevolgen nu gewild heeft of niet.²⁶⁵

Met zijn arrest van 6 november 2002 en later met dat van 6 november 2007 bevestigt het Hof van Cassatie uitdrukkelijk dat zowel de fout wetens en willens moet worden begaan alsook dat er sprake moet zijn van een oogmerk om schade toe te brengen aan de andere partij.²⁶⁶

²⁶¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1263.

²⁶² *RW* 2007-2008, p1726

²⁶³ R. HAYOIT DE TERMICOURT, «Bedrog en grove schuld op het stuk van de niet nakoming van contracten», *R.W.* 1957-58, 72

²⁶⁴ P. VAN OMMESLAGHE, «Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité en droit belge», in *Les obligations en droit français et en droit belge. Convergences et divergences*, Brussel/Parijs, Bruylant/ Dalloz, 1994, (181), 188-191 nr. 7; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 58-59 nr. 40

²⁶⁵ J. DABIN, «De la validité des clauses d'exonération de responsabilité en matière contractuelle couvrant 1) la faute lourde du débiteur, 2) la faute lourde ou intentionnelle des préposés», *RCJB* 1960, (10), 17-18; M. COIPEL, o.c., 1999, nr. 278; L. CORNELIS, «La faute lourde et la faute intentionnelle», *J.T.* 1981, (513), nrs. 10-11, p. 517; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) nr. 18; J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 10-11 R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 269-272,

²⁶⁶ H. BOCKEN en I. BOONE, *TPR* 2002, 1656.

6.6.3 grondslag

Ook wat betreft de grondslag van het verbod om zich te exonereren voor zijn eigen opzettelijke fout zijn de meningen verdeeld. Bepaalde auteurs menen dat dit verbod moet gezocht worden in de artikelen 1172 en 1174 B.W., welke stellen dat een exoneration voor de eigen persoonlijke fout een potestatief karakter aan de verbintenis geeft en bijgevolg nietig is.²⁶⁷ Krachtens artikel 1174 B.W. is iedere verbintenis nietig wanneer ze is aangegaan onder potestatieve voorwaarde van hij die zich verbindt. Aansluitend hierop bepaalt art 1172 B.W. dat iedere voorwaarde die bestaat in iets dat onmogelijk is, of met de goede zeden strijdig is of door de wet verboden, nietig is en eveneens de gehele overeenkomst nietig verklaart. De oorsprong van deze stelling komt uit een Cassatie arrest van meer dan een eeuw geleden²⁶⁸, en kan nog moeilijk verdedigd worden. Het nadeel is niet alleen dat deze strekking te radicaal is aangezien heel de overeenkomst op die manier nietig wordt verklaard, bovendien dient ook opgemerkt te worden dat deze niet kan gelden voor buitencontractuele doch enkel voor contractuele aansprakelijkheid.

Andere auteurs zijn van mening dat de juridische grondslag moet gezocht worden in de strijdigheid met de openbare orde en goede zeden overeenkomstig de artikelen 6 en 1131 BW en het Latijnse adagium *Fraus omnia corrumpit*.²⁶⁹ Volgens dit beginsel is het namelijk verboden bedrog of oneerlijkheid te gebruiken om aan de andere partij schade te berokkenen of voor zijn persoonlijk winstbejag. Dit beginsel sluit uit dat de dader van een opzettelijke fout door middel van een onvoorzichtigheid of nalatigheid van het slachtoffer in te roepen, zijn eigen aansprakelijkheid kan beperken.²⁷⁰ Het gaat dus om een samenloop tussen een opzettelijke fout van de schuldenaar en een niet-opzettelijke fout van het slachtoffer.²⁷¹ Dit beginsel vormt sinds het Cassatie arrest van 6 november 2002 een uitzondering op de regel van de verdeling van de aansprakelijkheid²⁷², nadat het Hof met zijn arrest van 23 september 1977 de aanzet had gegeven²⁷³ en in de rechtsleer de

²⁶⁷ N. CARETTE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 72.

²⁶⁸ Cass. 22 februari 1900, *Pas.*1900, I, 158.

²⁶⁹ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1187; E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 411; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 57; R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, *J.c.*, *TPR* 1994, 533;; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 273; N. CARETTE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-2005, (63) 72

²⁷⁰ Cass 6 november 2007, *RW* 2007-2008, 1716; B. WEYTS, "*Fraus omnia corrumpit* in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht: geen aansprakelijkheidsverdeling in geval van opzet", *RW* 2002-03, (1629-1632). 1631

²⁷¹ T. BALTHAZAR, *Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 2004, 55.

²⁷² Cass. 6 november 2002, *R.W.* 2002- 03, 1629, met noot B. Weyts; *RCJB* 2004, 267, met noot F. Glansdorff; *De Verz.* 2003, 815, met noot P. Graulus; *J.T.* 2003, 310, met conclusie van advocaat- generaal J. Spreutels.

²⁷³ Cass. 23 september 1977, *Arr. Cass.* 1977, 107.

discussie op gang werd getrokken. Het Hof heeft zich dan ook in 2002 aangesloten bij de stelling zoals die verdedigd werd door J.F. ROMAIN.²⁷⁴

6.6.4 hulppersonen

Naast het verbod van exoneratie voor het eigen persoonlijke bedrog, bestaat er in België geen gelijksoortig verbod voor opzettelijke fouten van zijn aangestelden of uitvoeringsagenten. Veel nationale en internationale bronnen verbieden exoneratie voor opzettelijke fout, ongeacht of het nu om de opzettelijke fout van de eigenaar gaat of om de opzettelijke fout van één van zijn hulppersonen.²⁷⁵

Deze geoorloofdheid wordt gevonden in het mijlpaalarrest van 25 september 1959 van het Hof van Cassatie waarin het Hof stelt dat de schuldenaar zich kan vrijstellen "*zelfs voor de opzettelijke fout van zijn aangestelden*".²⁷⁶ Advocaat-Generaal MAHAUX geeft hiervoor in zijn conclusie bij het arrest enkele argumenten die pleiten voor deze geoorloofdheid. Het is niet omdat de werkgever zich bevrijdt voor de aansprakelijkheid van de aangestelde, dat dit voor deze laatste een vrijgeleide inhoudt om opzettelijk schade toe te brengen aan de wederpartij. Bovendien haalt MAHAUX ter verdediging van de geoorloofdheid nog aan dat de verbintenis van de schuldenaar hierdoor geen potestatief karakter verkrijgt. De hoofdschuldenaar staat immers in voor de keuze inzake zijn personeel, toezicht op zijn medewerkers en de kwaliteit van het materiaal tegenover zijn medecontractant.²⁷⁷

6.6.5 Kritiek

Dit arrest heeft in de rechtsleer aanleiding gegeven tot veel kritiek. Zo zijn ook reeds enkele argumenten die de Advocaat-Generaal aanhaalde bij het Cassatie-arrest van 1959 door latere cassatierechtspraak al (gedeeltelijk) achterhaald. Zo stelt hij dat de toelating van dergelijk beding, niet inhoudt dat de aangestelde om die reden schade mag toebrengen aan de andere partij. Bij een dergelijk exoneratiebeding kan de aansteller of werkgever niet aansprakelijk worden gesteld voor die fout²⁷⁸, maar deze redenering kan niet meer bijgestaan worden ingevolge meer recente ontwikkelingen wat betreft de contractuele aansprakelijkheid.²⁷⁹ KRUIHOF stelt bovendien dat de

²⁷⁴ Cass. 6 november 2007, *RW* 2007-2008, 1716.

²⁷⁵ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRY, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, 1334

²⁷⁶ Cass. 25 september 1959, *Arr. Cass. (Arr. Verbr.?)* 1960

²⁷⁷ Cone! Adv.-Gen. P. MAHAUX voor Cass., 25 september 1959, *Pas.*, 1960, I, 115-116.

²⁷⁸ *Pas.*, 1960, I, 115. (Adv.-Gen. P. MAHAUX, conclusie bij Cass. 25 september 1959, *Pas.* 1960, I, 113-118.)

²⁷⁹ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en L. WYNANT, *I.c.*, TPR 1995, 1227-1228; R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, *I.c.*, TPR 1994, 534; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", TPR 1988,

uitspraken van de Advocaat-Generaal nogal sterk zijn op papier, maar in praktijk zal het echter geen gemakkelijke opgave zijn voor de medecontractant om een fout in keuze van het personeel of toezicht erop te bewijzen.²⁸⁰

Uit het arrest van het Hof van 7 december 1973 (beter bekend als het *Stuwadoorsarrest*)²⁸¹ volgt namelijk dat art 1165 BW zich verzet tegen de contractuele aansprakelijkheid van de hulppersoon, waarmee het argument van de persoonlijke aansprakelijkheid van de aangestelde of uitvoeringsagent wordt weerlegd.²⁸² Langs de andere kant is het ook niet mogelijk om de hulppersoon buitencontractueel aan te spreken wanneer de fout die hem verweten wordt en de door die fout veroorzaakte schade niet louter van buitencontractuele aard zijn.²⁸³ Dit fenomeen staat beter bekend als de "quasi-immuniteit van de hulppersoon". Samen met de geoorloofdheid van exoneratiebedingen die de hoofdschuldenaar bevrijden voor de opzettelijke fout van zijn aangestelde, komt dit er op neer dat noch de hoofdschuldenaar noch de hulppersoon dan voor het gedrag van de hulppersoon kunnen worden aangesproken in het geval van louter contractuele fout door de hulppersoon.²⁸⁴ De hulppersoon kan zich beroepen op de quasi-immuniteit en de hoofdschuldenaar kan een beroep doen op het exoneratiebeding, wat voor gevolg heeft dat het slachtoffer in dit verhaal met lege handen dreigt achter te blijven. De hulppersoon zal pas dan kunnen worden aangesproken wanneer de opzettelijke fout een overtreding van een strafrechtelijke norm inhoudt, zoals bijvoorbeeld de situatie waarbij er sprake is van slagen en verwondingen.²⁸⁵ Wanneer de wetgever voorziet in een dergelijke bijzondere bescherming voor aangestelden, kan dit aanleiding tot misbruik geven.²⁸⁶ Waarom zou een eigenaar nog het risico lopen aansprakelijk te worden gesteld, als hij via het achterpoortje van de uitvoeringsagent zich kan ontdoen van mogelijke schadeclaims. Door zich te exonereren voor elke – zelfs de opzettelijke – fout van de aangestelde kan de eigenaar de aansprakelijkheid zonder al te veel moeite van zich af schuiven.

Nog een punt van kritiek op de geoorloofdheid van exoneratie voor de opzettelijke fout van een aangestelde of uitvoeringsagent is dat deze de schuldenaar vertegenwoordigt en zich ermee

(1171) 1189; R. KRUIHOF, l.c., in X (ed.), In memoriam Jean Limpens, Antwerpen, Kluwer, 1987, 184; R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 274

²⁸⁰ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 274-275.

²⁸¹ Cass. 7 december 1973, Arr. Cass. 1974, 395.

²⁸² N. Carette, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-05, (63) 77

²⁸³ *ibid.*

²⁸⁴ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 274; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 901 /

²⁸⁵ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 901.

²⁸⁶ E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 416-418 S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1280; N. Carette, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", *Jura Falc.* 2004-05, (63) 77

identificeert.²⁸⁷ De aangestelde is namelijk een lid van het personeel van de onderneming middels het contract dat hij ermee heeft. De fout van deze hulppersoon moet vanuit sociaal en juridisch oogpunt beschouwd worden als deze van de aansteller. De toelaatbaarheid van zulke exoneratiebedingen is aldus onverenigbaar met de vertegenwoordigingsgedachte, aangezien de hulppersoon het uitvoeringsinstrument van de schuldenaar vormt. Deze laatste wordt erdoor vertegenwoordigd, en een verschillende beoordeling voor exoneratie voor persoonlijk opzet en opzet van een aangestelde is moeilijk verenigbaar.²⁸⁸ CARETTE voegt er nog aan toe dat het idee van de vertegenwoordiging ook steun vindt in het stuwadoorsarrest van 7 december 1973.²⁸⁹ Ondanks dat niet iedereen het eens is met deze ²⁹⁰, blijkt uit recente arresten van het Hof van Cassatie wel dat zij zich hier in kunnen vinden – en dat in schril contrast met wat het Hof in 1959 besloot.²⁹¹ Aansluitend hierop wordt ook verdedigd dat de schuldenaar bij de uitvoering van de overeenkomst met de wederpartij in moet staan voor de onvolkomenheden van zijn hulppersoon.²⁹²

Een derde en laatste punt van kritiek is de vraag of het wel wenselijk is dat de schuldeiser in een minder gunstige positie wordt geplaatst wanneer de schuldenaar, of het nu noodgedwongen of vrijwillig is, een beroep doet op hulppersonen en zich vrijwaart voor hun fouten.²⁹³ KRUIHOF spreekt zich niet uit over de vertegenwoordigingsgedachte, maar geeft wel aan dat deze ook behoorlijk omstreden is. Hij is wel van mening dat het sociaal-economisch argument dat hier ook in terug te vinden is, de nodige aandacht verdient.²⁹⁴ De enige mogelijke uitweg die nog aan de medecontractant wordt geboden is om zich te beroepen op het feit dat dergelijke exoneratiebedingen de overeenkomst uithollen, zoals reeds eerder besproken. Hiertoe kan besloten worden wanneer de schuldenaar ervoor opteert om bijna al zijn verbintenissen uit te laten voeren door derden, en tegelijkertijd zich van alle aansprakelijkheid ontdoet door een exoneratiebeding.²⁹⁵

²⁸⁷ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 275

²⁸⁸ J. DABIN, o.c., RCJB 1960, 25 / Carette p78 / *TPR* 1995 1227-1228

²⁸⁹ Cass. 7 december 1973, *Arr. Cass.* 1974, 395.

²⁹⁰ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) p1280 voetnoot 263/ P. Van Ommeslaghe, o.c., in *Convergences et divergences*, 1994, (181) 192-193 nr. 9.

²⁹¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1280.

²⁹² S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1280-1281.

²⁹³ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRY, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1334.

²⁹⁴ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 275.

²⁹⁵ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1280 + O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRY, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1334

6.6.6 WER

LEER VAN DE ONRECHTMATIGE BEDINGEN IN HET WER - Wat wel bijzonder is, is het dat het Hof van Cassatie geen onderscheid maakt tussen de persoonlijke zware fout of de zware fout van de hulppersoon, maar wel tussen de persoonlijke opzettelijke fout en die van de aangestelde. Wat betreft de relatie tussen handelaars en consument, dient er echter op gewezen te worden dat men dit onderscheid niet maakt. Art. VI.83,13° WER bepaalt namelijk dat het onrechtmatig is wanneer beding de onderneming ontslaat van haar aansprakelijkheid voor haar opzet, haar grove schuld of voor die van haar aangestelden of lasthebbers. Een exoneratie voor persoonlijk opzet of dat van haar aangestelden of lasthebbers moet dus als onrechtmatig worden aanzien en is krachtens artikel VI.84 WER verboden en nietig. Deze bepaling komt dus tegemoet aan de kritieken die heersen in de rechtsleer. Waar men wel rekening mee dient te houden is dat dit exoneratieverbod enkel slaat op de volledige uitsluiting van de aansprakelijkheid in hoofde van de verkoper.²⁹⁶ Wanneer het beding slechts de aansprakelijkheid van de verkoper voor een zware fout of bedrog beperkt, valt dit niet onder het exoneratieverbod.²⁹⁷

In het gemeen recht wordt hier geen enkel voorbehoud op gemaakt, en dat valt te betreuren. Het verbintenissenrecht kent geen algemeen afwijkend regime voor situaties van ongelijkheid of ernstige verstoring van het contractueel evenwicht.²⁹⁸ Nochtans kan men in het gemeen recht best een voorbeeld nemen aan de leer van de onrechtmatige bedingen uit het consumentenrecht.²⁹⁹ Bovendien zijn er nog andere bepalingen in de onrechtmatige bedingenleer uit boek VI WER die als bron van inspiratie kunnen dienen. Zo is er nog de algemeen geformuleerde verbodsbepaling die ertoe strekt dat het oneerlijk is dat men middels een beding op ongepaste wijze de wettelijke rechten van de consument in geval van wanprestatie uitsluit of beperkt. Deze bepaling loopt parallel met het verbod voor de verkoper om zijn aansprakelijkheid te beperken of uit te sluiten, en het kan zelfs gezegd worden dat dit beding verder gaat dan het exoneratieverbod voor ondermeer zware fout en bedrog. De rechter kan via deze bepaling zelfs een uitsluiting of beperking van aansprakelijkheid voor gewone lichte fout kunnen beteugelen³⁰⁰, want hij beschikt ter zake over een beoordelingsmarge in concreto. Om te bepalen wat ongepast is, zal de rechter een oordeel vellen aan de hand van de aard en ernst van de tekortkoming, maar bovendien zal hij ook de miskende verbintenis in kwestie mee opnemen in zijn beschouwing. Deze beoordelingsmarge doet denken aan de redelijkheidstoets of controle op rechtsmisbruik die een rechter kan doorvoeren, waarbij wordt nagegaan of de schuldenaar zich binnen de grenzen van een normale uitoefening van zijn rechten houdt zoals een normaal en vooruitziende persoon in dezelfde omstandigheden

²⁹⁶ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 901.

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1279

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1281.

zou doen.³⁰¹ Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommige auteurs pleiten om in het gemene recht exoneration voor het bedrog van zijn aangestelde te toetsen aan de theorie van het rechtsmisbruik (zie infra).³⁰²

6.7 zware fout

6.7.1 Inleiding

Net zoals er in de rechtsleer heel wat kritiek is geuit op de geoorloofdheid van exoneration voor lichamelijke schade, alsook zoals net besproken de mogelijkheid om zich te bevrijden voor het bedrog van zijn hulppersoon, vormt de bevrijding voor zware fout het mikpunt van kritiek. De geoorloofdheid vloeit voort uit het reeds uitvoerig besproken Cassatie arrest uit 1959, en het is vooral de procureur-generaal HAYOIT DE TERMICOURT die daarbij toen een doorslaggevende rol heeft gespeeld in de erkenning van exonerationbedingen voor de eigen en andermans zware of grove fout. De vraag die gesteld kan worden is of het in onze moderne samenleving nog kan verdedigd worden dat de mening van één persoon zoveel invloed kan uitoefenen op het Belgisch rechtstelsel, en of er over die periode van 50 jaar geen tijd is voor verandering. Bovendien moet er nog aan worden toegevoegd dat ons land één van de weinige is waar het recht om zich te exoneren verder is uitgebreid in plaats van ingeperkt na de tweede wereldoorlog.³⁰³ Het Hof doorbrak met die uitspraak dus het adagium "culpa lata dolo aequiparatur", welk door de meerderheid in rechtspraak en rechtsleer werd aanvaard.³⁰⁴ Het ging om een regel van gewoonterecht welke traditioneel geleerd en toegepast werd, en waarbij het dus ging om een gelijkschakeling tussen de noties grove schuld (culpa lata) en opzet (dolus).³⁰⁵

6.7.2 Definitie?

Geen van beide begrippen – opzet en zware fout – wordt echter gedefinieerd door de wet, wat alleen maar voor meer onduidelijkheid gezorgd heeft. Doorgaans wordt aangenomen dat men onder zware fout moet verstaan wanneer iemand aan de naleving van zijn verbintenissen zelfs niet de elementaire zorg besteedt, een zorg die door niemand zou worden verwaarloosd.³⁰⁶ Het gaat dus om een zodanig grote onvoorzichtigheid of nalatigheid dat uit zijn gedrag geconcludeerd kan worden dat de schuldenaar eigenlijk geen rekening houdt met zijn verbintenissen, noch met de

³⁰¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1281.

³⁰² Stijns *RW*01-02 p1281 / hierover meer in de volgende titel E. Rechtsmisbruik

³⁰³ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 276.

³⁰⁴ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 276 / L. CORNELIS, *l.c.*, *RCJB*1981, 206,

³⁰⁵ <https://www.law.kuleuven.be/jura/art/5n1/crab.pdf> p35

³⁰⁶ <https://www.law.kuleuven.be/jura/art/5n1/crab.pdf> p36-37

schadelijke gevolgen die zouden kunnen ontstaan wanneer deze niet juist worden uitgevoerd.³⁰⁷ KRUIHTOF spreekt zelfs over een in laakbaarheid aan opzet grenzende schuld.³⁰⁸ Door de jaren heen zijn nog heel wat andere mogelijke definities komen bovendrijven. Sommigen spreken over een grove nalatigheid die zo onvergeeflijk grof is dat ze vrijwel gelijkstaat met bedrog, "non intelligere quod omnes intellegunt" waaronder begrepen moet worden het doen of nalaten wat elk ander mens in dezelfde omstandigheden niet zou doen of nalaten - niet inzien wat iedereen inzien, nog anderen spreken over een tekortkoming die zelfs de meest onvoorzichtige persoon niet zou begaan³⁰⁹, een grove nalatigheid die onvergeeflijk is en vrijwel met opzet moet worden³¹⁰, de schending van een contractuele verplichting waardoor het economisch evenwicht in het contract wordt verstoord³¹¹, een niet intentionele fout die zodanig grof en overdreven is dat ze niet verschoonbaar is, het falen van het nemen van de meest elementaire voorzorgsmaatregelen die elk ander verstandig mens wel had genomen, een fout die zodanig grof en overdreven is dat ze niet kan uitgaan van een redelijk persoon.³¹²

Om de gradatie van de fout te beoordelen, moet door de rechter rekening gehouden worden met de aard van de verplichting die op de partij rustte, in welke mate de fout verwijtbaar is aan de persoon van de dader, wat het beroep van laatstgenoemde, de aard, omvang en voorzienbaarheid van de schade of nog andere factoren.³¹³ Er is echter één fundamenteel psychologisch onderscheid tussen zware fout en bedrog, dat niet onderschat mag worden. Bij bedrog moet er echt sprake moet zijn van de bedoeling om vrijwillig, wetens en willens een fout te gaan. Bij zware fout daarentegen is dergelijk intentioneel element niet vereist.³¹⁴ In een later arrest benadrukte het Hof ook dat er geen algemeen rechtsbeginsel is dat zware fout gelijk zou stellen aan bedrog.³¹⁵

6.7.3 Kritiek op geoorloofdheid

De vraag die zich vandaag echter nog steeds stelt is of het niet wenselijk is om een algemene uitzonderingsgrond te voorzien waardoor exoneratie voor zware fout niet langer toegelaten is. De link met de oude wet op de handelspraktijken, welke nu ondergebracht is in boek VI "Marktpraktijken en consumentenbescherming" van het wetboek economisch recht dient ook hier

³⁰⁷ Encyclopedie Dalloz, Droit Civil, Parijs 1952, Tome II, Ve Faute, 69.

³⁰⁸ Kruithof TPR 1984 p277

³⁰⁹ L. CORNELIS, *J.T.*1981, 513.

³¹⁰ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, p7

³¹¹ L. CORNELIS, *l.c.*, *J.T.*1981, 514.

³¹² B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 61; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge, II, Brussel, Bruylant, 1964, 585.*

³¹³ Kruithof TPR 1984p277-278

³¹⁴ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258)p1263, E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1187, Kruithof TPR 1984 p276

³¹⁵ Cass. 7 maart 1988, Arr. Cass. 1987-88, 882, R.W. 1987-88, 1478.

opnieuw te worden gelegd. Het adagium culpa lata dolo aequiparatur wat in navolging van het arrest van Cassatie in 1959 geen uitwerking meer lijkt te hebben, lijkt in de relaties tussen handelaars en consumenten toch toepassing te vinden. Art. VI.83,13° WER maakt immers geen onderscheid tussen opzet of grove schuld. Wanneer een beding de onderneming ontslaat van één van deze twee fouten, moet het als onrechtmatig worden beschouwd en is het dus nietig. Deze bepaling komt dus tegemoet aan de kritieken die heersen in de rechtsleer en herstelt dus het hierboven vernoemde adagium in zijn eer.³¹⁶ Zoals reeds eerder benadrukt, kan ook hier weer gepleit worden om de leer van de onrechtmatige bedingen te zien als inspiratie om ook in het gemeen recht een dergelijk verbod door te voeren. Er zijn namelijk heel wat auteurs die menen dat het sociaaleconomisch wenselijk is dat exoneratie voor zware fout wordt verboden en het veelbesproken adagium terug ingevoerd wordt in het gemeen recht.³¹⁷

Een van de grote voorstanders hiervan is DABIN, die de mening toegedaan is het sociaal gezien niet goed is, erger nog dat het zelfs gevaarlijk is dat er niet wordt opgetreden tegen bevrijding voor zware fout. Hij durft zelfs te stellen dat dergelijk exoneratiebeding in strijd is met de openbare orde, dat het de bindende kracht van de verbintenis verzwakt en dat het een vrijgeleide inhoudt voor de schuldenaar om de verbintenis niet te respecteren. Waarom zou hij er immers nog zorg en aandacht voor dragen als hem toch niks kan worden verweten?³¹⁸ DUBUISSON sluit zich aan bij deze stelling, en voert aan dat het moeilijk kan getuigen van een goede politiek om de schuldenaar in geval van zware fout te laten ontsnappen. Hij acht het dan ook incompatibel met de preventieve en repressieve functie van de burgerlijke aansprakelijkheid.³¹⁹ MONTERO treedt zijn collega hierin bij en merkt verder nog op dat er toch een minimum aan aandacht en zorg zou moeten worden opgebracht, daar waar dit door de geoorloofdheid van exoneratie voor zware fout toe te laten zoals DABIN reeds stelde geen verplichting vormt voor de schuldenaar.³²⁰ KRUIHOF tot slot is de mening toegedaan dat hoewel er dan misschien wel een duidelijk verschil mag bestaan tussen beide noties (namelijk het intentionele element), dat zware fout moet worden aanzien als een in laakbaarheid aan opzet grenzende schuld. Hij steunt daarbij ook op wat DE PAGE reeds zei "une faute tellement grossiere, tellement excessive qu'elle ne se comprend pas d'une personne raisonnable". Het moge duidelijk zijn dat het beide auteurs koud laat of het nu met opzet is geweest of niet, het gevolg van beide fouten is bijzonder afkeurenswaardig.³²¹

³¹⁶ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1263.

³¹⁷ Carette *Jura Falc* 74

³¹⁸ J. DABIN, *o.c. RCJB*1960, 20-22.

³¹⁹ B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 60.

³²⁰ E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 414.

³²¹ Kruithof *TPR* 1984 280

6.7.4 Uitwegen voor de schuldeiser + nuancering / Geen kritiek: zware fout moet toegelaten zijn volgens Carette

CARETTE ziet geen noodzaak om in het gemeen recht een verbodsbepaling in te lassen waardoor exoneratie voor persoonlijke zware fout niet meer mogelijk zou zijn.³²² Hij geeft namelijk vijf mogelijke oplossingen om tegemoet te komen aan de de gevallen waarin een dergelijk exoneratiebeding ongeoorloofd zou zijn en die de draagwijdte fors kunnen beperken. Achtereenvolgens worden 1) de (restrictieve) interpretatie, 2) ruime definitie van bedrog, 3) uitholling van de overeenkomst, 4) de theorie van het rechtsmisbruik, en 5) het wettelijk verbod uit het Wetboek Economisch Recht aangehaald.

Wat betreft de restrictieve interpretatie, waar aangehaald wordt dat exoneratie voor zware fout uitdrukkelijk moet worden bedongen om zich geldig te kunnen bevrijden van aansprakelijkheid voor zware fout, dient er opnieuw te worden gewezen op het feit dat dit kunstmatig is (zie supra).³²³ Deze stelling kan mijns inziens dan ook moeilijk verdedigd worden.

Een ruime definitie van bedrog zou inhouden dat bedrog omschreven wordt als elke vrijwillige wanprestatie, zonder daarbij te kijken of er sprake is dat de schuldenaar beoogde om schade te veroorzaken. Dit zou er dan toe leiden dat elke opzettelijke fout bedrog uitmaakt, waardoor de zware fout enkel maar een onopzettelijke of onvrijwillige fout kan zijn.³²⁴ COIPEL wijst er op dat er een duidelijk en fundamenteel verschil is tussen de twee, welke een andere behandeling rechtvaardigen aangaande vrijwaring voor aansprakelijkheid.³²⁵

Over de uitzonderingsgrond uitholling van de overeenkomst moet opgemerkt worden dat het nog altijd mogelijk blijft dat een rechter besluit dat ook al gaat het om een zware fout, de overeenkomst toch niet wordt uitgehouden.³²⁶ Het is volgens KRUIJTHOF dan ook zeer evident dat wanneer de aansprakelijkheid voor zware fout slechts beperkt wordt en de debiteur deze niet

³²² E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1188, S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1279-1280

³²³ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1277 + L. Cornelis, *RCJB*1981, 207, B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 60

³²⁴ Coipel p185, S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1279, E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1187,

³²⁵ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1279

³²⁶ Kh. Antwerpen 15 januari 1979, *R.H.A.*1979-80, 467; Brussel 30 oktober 1975, *R.G.A.R.*1976, nr. 9.605; Kh. Brussel 7 mei 1974, *B.R.H.*1975, 261; Brussel 20 november 1964, *Pas.*1965, II, 257.

volledig uitsluit, het contract dan ook niet zinloos gemaakt wordt en geen beroep kan worden gedaan op de uitzonderingsgrond.³²⁷

Rechtsmisbruik kan inderdaad gebruikt worden om zware fout te beteugelen, maar zoals reeds eerder opgemerkt, wordt dit maar bitter weinig ingeroepen als verweermiddel voor de rechter. Besloten kan worden dat ook deze optie geen solide basis vormt om exoneratie voor zware fout tegen te gaan. (zie infra)

Tot slot haalt CARETTE nog de leer van de onrechtmatige bedingen aan uit boek VI van het Wetboek Economisch Recht, doch dit verbod geldt alleen maar in de specifieke situatie tussen een handelaar en consument en geenszins in het gemeenrecht – hoewel het wel aanbeveling verdient om deze regel door te trekken.

Kortom kan besloten worden dat de vijf aangehaalde gronden weinig tot geen uitweg lijken te bieden voor een slachtoffer en is er mijns inziens dan ook nood aan een oplossing. De noties zware fout en opzet mogen dan wel een psychologisch verschil vertonen, zoals Kruithof terecht opmerkt zijn ze beide afkeurenswaardig. Wanneer er geen verplichting is bij de schuldenaar om enige zorg en aandacht aan de dag te leggen, kan de bedenking gemaakt worden in hoeverre er hier geen sprake is van een intentioneel element..

6.7.5 sanctie

De sanctie die verbonden wordt aan een gemeenrechtelijk exoneratiebeding dat de geldigheidstoets in abstracto niet doorstaat, is de nietigheid.³²⁸ Doorgaans wordt aanvaard dat de nietigheid enkel het ongeldige en ongeoorloofde beding treft, en niet de overeenkomst waar het deel van uitmaakt. Anders is het wanneer de exoneratieclausule moet beschouwd worden als een ondeelbaar geheel met de andere clausules uit de overeenkomst of wanneer partijen dit als determinerend hebben beschouwd voor het aangaan van de overeenkomst.³²⁹ Eens het beding vernietigd is door de rechter in een voor hem aanhangige zaak, kan dit door de partijen niet meer worden ingeroepen in een ander geschil.³³⁰

³²⁷ Stijns RW01-02 1280 -> R. KRUIHOF, o.c., TPR 1984, nr. 35, p. 279.

³²⁸ L. Cornelis RCJB 1981, 205 nr 11; Kruithof *in memoriam Jan Limpens*, 1987, p189, nr 21

³²⁹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 16-17; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 25

³³⁰ O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1361-1362

Anders dan bij buitensporige strafbedingen, beschikt de rechter niet over eenzelfde matigingsbevoegdheid als voorzien in art 1231 BW in het geval van exoneratiebedingen.³³¹ Maar Een beding dat de aansprakelijkheid beperkt voor zowel opzettelijke als lichte fout van de schuldenaar, kan door de leer van de partiële nietigheid blijven verder bestaan als een exoneratiebeding voor lichte of zware fout van de schuldenaar. De nietigheid is partieel in die zin dat het enkel het ongeoorloofde element beteugelt. Wanneer het exoneratiebeding op die manier is geformuleerd dat sommige gevolgen ervan rechtmatig zijn en andere ongeoorloofd krachtens één van de uitzonderingsgronden, moet het onderdeel dat rechtmatig is wel uitwerking krijgen.³³² Het kan er dus niet toe leiden dat de rechter de ongeoorloofde clause vervangt door een geoorloofde clause.³³³ Wanneer een exoneratiebeding dermate ruim of vaag is opgesteld zal zoals hierboven reeds aangehaald een beperkende uitlegging door de rechter zich opdringen (zie infra).

Hoofdstuk 7 rechtsmisbruik

Het vraagstuk van de toelaatbaarheid van de theorie van het rechtsmisbruik om op te treden tegen exoneratiebedingen die gevoelsmatig te verregaand zijn, geniet in de rechtsleer bij verschillende auteurs de aandacht.³³⁴ Dit zou gebruikt kunnen worden als laatste redmiddel bij een exoneratiebeding dat *in abstracto* geldig en geoorloofd is, maar in de gegeven omstandigheden van de zaak toch haar geldigheid zou kunnen verliezen.³³⁵ Zo is het niet altijd geheel duidelijk of men een kans op slagen heeft wanneer men beroep doet op één van de uitzonderingen die de geldigheid in abstracto toetsen, en wat desgevallend de sanctie is die er aan verbonden wordt – relatieve dan wel absolute nietigheid van het beding en/of het contract.³³⁶

³³¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1274 O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, "Exoneratieclausules" in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRY, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1362

³³² J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 16-17, A. VAN OEVEREN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 25

³³³ Stijns&Vanderschot p47

³³⁴ Carette 69

³³⁵ Carette 70

³³⁶ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1283.

7.1 Grondslag

Daar waar de een toepassing van de theorie van het rechtsmisbruik op exoneratiebedingen door vele auteurs lange tijd niet werd aanvaard werd³³⁷, en de mogelijkheid om bij de uitoefening van een contractuele sanctie rechtsmisbruik in te roepen door cassatierechtspraak enkel erkend werd bij schadebedingen³³⁸, moet vastgesteld worden dat vandaag de dag de situatie anders ligt. Reeds langer waren er stemmingen in de doctrine die er voor pleitten dat de controle van rechtsmisbruik ook toegepast zou worden op exoneratiebedingen. Dit zou dan een bijkomend, doch marginaal³³⁹, controlemiddel kunnen vormen naast de reeds bestaande uitzonderingen op de principiële geoorlooftheid.³⁴⁰ Het zou vooral in die gevallen dienst kunnen doen waar de klassieke controlemechanismen geen uitweg kunnen bieden voor de medecontractant en het exoneratiebeding dus geoorloofd zou zijn.

Met zijn arrest van 8 februari 2001 heeft het Hof van Cassatie gezorgd voor een ruimer perspectief wat betreft de toetsing aan de theorie van het rechtsmisbruik. Het Hof concludeerde daar namelijk dat rechtsmisbruik niet enkel "misbruik bij de uitoefening van contractuele rechten" maar ook bij "toepassing van een contractueel beding" kan plaatsvinden.³⁴¹ Voor dit arrest was het zo dat rechtsmisbruik de houder van een subjectief recht (zakelijk recht of vorderingsrecht) verbood om dit recht uit te oefenen op een manier die de grenzen van een normale rechtsuitoefening kennelijk te buiten gaat.³⁴² Waar in de rechtsleer er bepaalde auteurs waren die verdedigden dat ook contractuele rechten vatbaar zijn voor misbruik op dezelfde manier, werd met het arrest expliciet bevestigd dat alle contractuele rechten hiervoor in aanmerking komen. Voorafgaand aan dit mijlpaalarrest werd door het Hof van Cassatie een beroep gedaan op art 1134, 3 BW en het

³³⁷ R. KRUIHOF, "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", *TPR* 1984, (233) 267-269; E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 190-191. / P. VAN OMMESLAGHE, ..., in *Convergences et divergences*, 1994, 204 nr. 15

³³⁸ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1283.

³³⁹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1281.

³⁴⁰ O. VANDEN BERGHE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht", in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), *Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 49; M. Coipel, *Eléments de théorie générale des contrats*, 1999, 159-161, nr. 236-237; B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 72-73, nr. 57; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1280, nr. 55

³⁴¹ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1282; A. VAN OEVELEN, "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in V. SAGAERT en D. LAMBRECHT (eds.), *Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 28 Cass. 8 februari 2001, R.W. 2001-02, 778, met noot A. VAN OEVELEN. T. Not. 2001, 473, met noot C. DEWULF.)

³⁴² Van Gerven 2010 p100

beginsel van de goede trouw³⁴³, welk in latere arresten ook dienst heeft gedaan als juridische grondslag.³⁴⁴

7.2 Toetsing in concreto

Rechtsmisbruik is één van de mogelijke manieren om een onderzoek te doen naar geldigheid in concreto, naast een toetsing aan de uitvoering van de overeenkomst te goeder trouw alsook de redelijkheid en billijkheid.³⁴⁵ Het beding op zich is dus reeds eerder geoorloofd bevonden, maar de wijze van uitoefening kan een abusief karakter vertonen.³⁴⁶ De controle op rechtsmisbruik in de uitoefening van de contractuele rechten vormt aldus een bijkomende doch subsidiaire mogelijkheid voor de rechter om ongeoorloofde situaties aan te pakken.³⁴⁷

Het grote verschil met de principiële geldigheid in abstracto, zit hem in het tijdstip van beoordeling. De rechter zal hier niet kijken naar de feiten op het moment van de contractsluiting, maar wel naar die op het ogenblik dat de overeenkomst en de daaruit voortvloeiende bedingen worden uitgeoefend.³⁴⁸ Nagegaan zal worden of de partij in kwestie de rechten die hij uit het exoneratiebeding put, niet op een zodanige manier aanwendt dat het manifest de grenzen van een normale rechtsuitoefening te buiten gaat. Een exoneratiebeding mag niet op een dergelijke manier worden ingeroepen dat het strijdig zou zijn met de goede trouw.³⁴⁹ De rechter zal het gedrag vergelijken met dat van een redelijk en bedachtzaam persoon, in dezelfde omstandigheden geplaatst.³⁵⁰ Dit wordt ook wel generiek criterium genoemd, en het gaat hier dus om een marginale toetsing van de rechtsuitoefening.³⁵¹

³⁴³ Cass. 19 september 1983, *RW* 1983-84, (...) 1480

³⁴⁴ (zie o.m. Cass. 15 oktober 1987, *R.W.*, 1987-88, 1506; Cass., 20 november 1987, *R.W.*, 1987-88, 1099; Cass., 18 februari 1988, *R.W.*, 1988-89, 1226, met noot).

³⁴⁵ actuele ontwikkelingen p27-28

³⁴⁶ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht. Boek 1: De bronnen van verbintenissen*, Brugge, die Keure, 2005, 167, nr. 236.

³⁴⁷ S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1281-1282 voetnoot 272 p1281-82 + O. VANDEN BERGHE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht", in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), "*Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*", Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 49

³⁴⁸ O. VANDEN BERGHE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht", in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), "*Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*", Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 49. + Actuele ontwikkelingen p28.

³⁴⁹ O. VANDEN BERGHE, "Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht", in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), "*Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*", Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 49.

³⁵⁰ p274 Stijns *RW*01-02

³⁵¹ Cass. 10 september 1971, *Pas.*1972, 28, noot W.G.; S. STIJNS, "Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie", *RW* 2001-2002, (1258) 1281; W. VAN GERVEN en S. COVEMAERKER, o.c., *Leuven, Acco, 2001*, 59; S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, l.c., *J.T.*1996, 707 en de verwijzingen aldaar; S. STIJNS, "Abus, mais de quel(s) droit(s) ?", *J.T.*1990, 40. + S. STIJNS,

Naast het generiek criterium, zijn er nog enkele bijzondere criteria die het algemene criterium nader specificeren.³⁵² Daar waar het algemeen criterium vaak als voldoende geacht wordt om rechtsmisbruik in te roepen, zijn er hierop echter toch de nodige nuances te maken. Zo wees het Hof er regelmatig op dat de lagere rechter een beroep moet doen op de bijzondere criteria om zo het algemeen criterium in te vullen met concrete feiten. Het is hierbij voldoende dat er aan één bijzonder criteria is voldaan, aangezien het algemeen criterium de bijzondere insluit.³⁵³ De bijzondere criteria zijn de volgende: 1) handelen met het exclusief oogmerk om te schaden, 2) handelen zonder redelijk en voldoende belang, 3) wanneer de partij over meerdere mogelijkheden beschikt, een uitoefeningswijze kiezen die de andere partij schade toebrengt of het algemeen belang miskent, 4) het proportionaliteitsbeginsel waarbij de schending niet proportioneel is met het nagestreefde belang en tot slot 5) doelafwendings.³⁵⁴

Bepaalde auteurs zoeken dan ook naast de principiële uitzonderingen, aansluiting bij de figuur van rechtsmisbruik. Op die manier kan de rechter bij het nagaan van de geldigheid van het beding immers een combinatie maken van een beoordeling zowel in abstracto als in concreto.³⁵⁵ Hoewel STIJNS deze zienswijze wel kan volgen, bemerkt ze wel dat het de voorkeur geniet om de twee controlemiddelen van elkaar gescheiden te houden en rechtsmisbruik toe te passen als bijkomend controlemiddel, om verwarring te voorkomen.³⁵⁶

7.3 Toepassing in de praktijk

Wat opvalt is dat het abusieve karakter van de uitoefening van een exoneratiebeding nauwelijks, om niet te zeggen zelden, wordt ingeroepen in de praktijk als verdediging door partijen voor de rechter.³⁵⁷ In de uitzonderlijke gevallen dat het toch gebeurt, zijn de uitspraken die een

“Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1281

³⁵² (Van Gerven / Covemaker p60 2001 – p101 versie 2010 / de bijzondere criteria 5 in totaal zie “het verbod op rechtsmisbruik in contracten”)

³⁵³ Simons *Jura Falconis* p110

³⁵⁴ Het verbod op rechtsmisbruik in contracten. Evaluatie van een algemeen rechtsbeginsel L. Geudens, I. Samoy, S. Stijns p63-68 / GEUDENS, L., *Het verbod op rechtsmisbruik in contracten*, Die Keure, Brugge, 2014, 135 p.

³⁵⁵ S. STIJNS, “Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1284

³⁵⁶ Stijns *RW*01-02 p1284 / ~~JLMB-1996 waarin men beide figuren vermengt~~

³⁵⁷ S. STIJNS, “Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1281 / O. VANDEN BERGHE en M. HOSTENS, “Exoneratieclausules” in G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYIN, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gemeenrechtelijke Clausules*, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1321) 1332-1333 / p28 actuele ontwikkelingen / T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 909 / B. DUBUISSON, “Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge”, in WERY,

exoneratiebeding op deze grond beteugelen bijzonder schaars.³⁵⁸ Nochtans lijkt hier echter helemaal geen reden toe te zijn om niet meer gebruik te maken van rechtsmisbruik bij exoneratiebedingen.³⁵⁹ Rechtsmisbruik in het gemeenrecht kan vergeleken worden met de vangnetbepaling voor ongepaste bevrijdingsbedingen uit art. VI.83, 30° WER: *“onrechtmatig is het beding of de voorwaarde die op ongepaste wijze de wettelijke rechten van de consument ten aanzien van de onderneming of een andere partij uitsluit of beperkt in geval van volledige of gedeeltelijke wanprestatie of van gebrekkige uitvoering door de onderneming van een van haar contractuele verplichtingen.”*³⁶⁰

7.4 Sanctie

De sanctie van de theorie van het rechtsmisbruik bestaat er in om het rechtsgevolg te ontnemen aan elke abusieve handeling.³⁶¹ Het is niet toegelaten dat een partij zich beroept of voordeel haalt uit een rechtsuitoefening die strijdig is met de goede trouw³⁶², en de sanctie bestaat er in dat de rechter het recht of contractueel beding kan herleiden tot zijn normale uitoefening (herstel in natura) of het herstel van de schade te bevelen die de andere partij heeft opgelopen door het misbruik (herstel bij equivalent).³⁶³ De rechter beschikt dus over een matigingsbevoegdheid om het recht te herleiden.³⁶⁴ Althans, dat was geruime tijd het uitgangspunt in de rechtspraak. Sinds het arrest van 8 februari 2001 heeft het Hof van Cassatie vernieuwing aangebracht in de wijze van sanctionering. Zo stelt het Hof dat *“de sanctie van het misbruik bij de uitoefening van contractuele rechten bestaat in het opleggen van de normale uitoefening ervan of in het herstel van de schade ten gevolge van dat misbruik; dat wanneer de abusieve rechtsuitoefening betrekking heeft op de toepassing van een contractueel beding, het herstel erin kan bestaan dat aan de schuldeiser het recht wordt ontzegd om op dat beding een beroep te doen”*.³⁶⁵ Terecht wordt opgemerkt dat bij de

P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 72-73, nr. 57; S. STIJNS, “Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1280, nr. 55.

³⁵⁸ O. VANDEN BERGHE, “Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht”, in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), *Contractuele clausules rond de (niet-) uitvoering en de beëindiging van contracten*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (41) 49.

³⁵⁹ Cass. 8 februari 2001, R.W.2001-02, 778, noot A. VAN OEVELEN. + Stijns RW01-02 1260

³⁶⁰ S. STIJNS, “Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1283/ art. VI.83, 30° WER

³⁶¹ S. STIJNS, “Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1282.

³⁶² Stijns RW01-02 p1282

³⁶³ Stijns RW01-02 P1282 -> Cass. 16 december 1982, Arr. Cass. 1982-83, 518; Cass. 11 juni 1992, R.W. 1992-93, 373 en J.T. 1992, 676.

³⁶⁴ S. STIJNS, D.VAN GERVEN en P. WEÂ RY, «Chronique», J.T. 1996, nr. 46.

³⁶⁵ [36]. Carette / S. STIJNS, “Contractualisering van sancties in het privaatrecht, inzonderheid bij contractuele wanprestatie”, *RW* 2001-2002, (1258) 1282 / Actuele ontwikkelingen / Cass. 8 februari 2001, R.W.2001-02, nr22, 778

(ongeoorloofde) uitoefening van een exoneratiebeding slechts deze laatste mogelijkheid om te sanctioneren kan worden toegepast. Voor de volledigheid moet er nog op gewezen worden dat het niet de schuldeiser is maar wel de schuldenaar die op dat beding een beroep doet, deze laatste is immers titularis van het recht dat voortvloeit uit het exoneratiebeding.³⁶⁶

Hoofdstuk 8: Exoneratie en derden-werking

8.1 Grondslag

Krachtens artikel 1165 B.W. heeft de overeenkomst, met de daarin mogelijk vervatte exoneratiebedingen, enkel uitwerking tussen partijen. Derden kunnen niet worden gedwongen tot het uitvoeren van een van de uit de overeenkomst voortvloeiende verbintenissen en evenmin kunnen zij er voordeel uit halen, behalve in het geval van art 1121 BW en het zogeheten beding ten behoeve van een derde.³⁶⁷ Daar waar gedurende lange tijd een letterlijke interpretatie werd toegepast,³⁶⁸ heeft men in de 20^e eeuw ingezien dat contractuele relaties toch een derde kan raken op verschillende vakken. Sindsdien behandelt men de contractuele relaties als een sociaal gegeven, waarop een derde zich tegen een partij mag beroepen en waarvan hij het bestaan moet eerbiedigen aangezien deze aan hem kan worden tegengeworpen.³⁶⁹ De derden-werking van de overeenkomst wordt behelst door twee beginselen: namelijk het principe van de tegenwerpelijkheid aan derden van het contract (externe gevolgen) en het principe van de relativiteit van de overeenkomst (interne gevolgen). Deze twee principes, hoewel ze van elkaar onderscheiden dienen te worden, zijn complementair.³⁷⁰

³⁶⁶ N. Carette, *o.c.*, *Jura Falc.* 2004-2005, 70. (+B. DUBUISSON, "Les clauses limitatives ou exonératoire de responsabilité ou de garantie en droit belge", in WERY, P. (ed.), *Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Die Keure, 2001, (33) 73.

³⁶⁷ Actuele ontwikkelingen p29 / R. Kruithof e.a., "Overzicht", *TPR* 1994, nr. 235; S. Stijns en F. Van Liempt, "Derde-medeplichtigheid aan andermans contractbreuk" in *Raakvlakken tussen de contractuele en de buitencontractuele aansprakelijkheid*, 2010, (169), 169 nr. 2; S. Stijns, "Les contrats et les tiers" in *Le droit des obligations contractuelles et le Bicentenaire du Code civil*, Brugge, die Keure, 2004, (189), nr. 3 p190?

³⁶⁸ E. DIRIX, *Obligatoire verhoudingen tussen contractanten en derden*, Antwerpen, ~~Maarten~~ Kluwer, 1984, 17; I. CLAEYS, *Samenhangende overeenkomsten en aansprakelijkheid*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 115 nr. 98; R. FELTKAMP, *De overdracht van schuldvorderingen: naar een meer eenvormige tegenwerpbaarheidsregeling voor overdrachten in de burgerrechtelijke en handelsrechtelijke sfeer?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 240-241 nrs. 239-240; S. STIJNS, "Les contrats et les tiers", *I.c.*, (189) 189; M. Fontaine, "Les effets 'internes' et les effets 'externes' des contrats", in *Les effets du contrat à l'égard des tiers. Comparaisons franco-belges*, 1992, (40), nr. 7.

³⁶⁹ Stijns p227 2015

³⁷⁰ Stijns p232 2015

8.2 Interne gevolgen

De relativiteit van de overeenkomst – met de interne gevolgen ervan – belangt enkel de partijen aan, dit zijn dus enkel de rechtssubjecten die bij contractsluiting aanwezig waren en in eigen naam en voor eigen rekening het contract hebben gesloten alsook het rechtssubject dat geldig vertegenwoordigd is op het moment van contractsluiting.³⁷¹ Een derde, die buiten het contract staat, zal dus niet gedwongen kunnen worden om een verbintenis die uit datzelfde contract voortvloeit uit te voeren. In principe kan hij evenmin de nakoming ervan eisen.³⁷² Een exoneratiebeding dat is opgenomen in een contract tussen twee partijen zal dus niet kunnen gebruikt worden ter verdediging wanneer één van de contractspartijen schade veroorzaakt aan een derde. De derde zal een beroep doen op de voorwaarden uit art. 1382-1383 BW en alzo een schadevergoeding verkrijgen.³⁷³ Het exoneratiebeding heeft immers enkel uitwerking tussen partijen, de rechten van derden blijven onverlet.³⁷⁴

Echter kan de derde in bepaalde uitzonderingsgevallen wel degelijk voordeel halen uit het contract en rechten putten uit het contract zonder dat hij daarbij partij wordt. Het gaat hier dan om het derdenbeding en de rechtstreekse vordering. De eerste uitzondering vloeit voort uit art 1121 BW waarbij de belover zich tegenover de medecontractant, zijnde de bedinger, verbindt om een bepaalde prestatie uit te voeren ten gunste van een derde waardoor deze laatste een rechtstreeks vorderingsrecht verkrijgt ten opzichte van de belover.³⁷⁵ Een tweede uitzondering kan gevonden worden in een rechtstreeks vorderingsrecht dat de derde verkrijgt door een uitdrukkelijke wetsbepaling.³⁷⁶

8.3 Externe gevolgen

Het bestaan van het contract, evenals de gevolgen ervan, zijn tegenstelbaar aan derden en zullen door hen dan ook moeten worden gerespecteerd.³⁷⁷ Het contract is een feit dat niet mag worden ontkend of miskend door derden.³⁷⁸ Zij moeten aldus de gevolgen op hun eigen vermogen en eigen

³⁷¹ I. DEMORTIER, Over relativiteit en tegenstelbaarheid van overeenkomsten, *TBBR* 2006, (213) 213

³⁷¹ Cass. 29 oktober 2004, *TBBR* 2006, 214.

³⁷² Stijns p229 2015

³⁷³ Actuele ontwikkelingen p29

³⁷⁴ E. DIRIX, "Exoneratiebedingen", *TPR* 1988, (1171) 1196, nr. 27; E. MONTERO, "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité", in FONTAINE, M. en VINEY, G. (ed.), *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles*, Brussel, Bruylant, 2001, (393) 430, nr. 45.

³⁷⁵ Cass. 4 januari 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 556, *Pas.* 1988, 524

³⁷⁶ (Stijns p230)

³⁷⁷ Van Gerven 2015 p224 / zie ook Cass. 25 april 2003, *Arr. Cass.* 2003, 1045; Cass. 9 mei 2003, *Arr. Cass.* 2003, 1142; Cass. 29 oktober 2004, *Arr. Cass.* 2004 1715

³⁷⁸ L CORNELIS 2000 p333 nr 272 / Dirix 1984 p17

gedrag ondergaan. Deredemedeplichtigheid op andermans contractbreuk? Dit houdt echter niet alleen in dat zij passief het bestaan moeten accepteren, maar omgekeerd brengt dit met zich mee dat de derde zich op het bestaan van het contract en de gevolgen die het contract tussen contractanten heeft kan beroepen,³⁷⁹ voor zover zij zich uitsluitend beroepen op het bestaan.³⁸⁰ Hier kan de derde een beroep als verweer tegen een rechtsvordering die één van de contractspartijen tegen hem instelt, of als grondslag wanneer de derde zelf een rechtsvordering wenst in te stellen tegen de contractspartij(en).³⁸¹ De grenzen die aan de tegenstelbaarheid gesteld worden zijn in het geval één van de partijen Pauliaans bedrog pleegt, of indien een bijzondere regel of algemeen beginsel deze verhindert.³⁸²

8.3.1 Scheidingslijn tussen beide begrippen?

Opgemerkt dient te worden dat er in de doctrine vaak verwarring ontstaat tussen de beide begrippen. STIJNS stelt dat de materie bijzonder complex is en het in vele gevallen moeilijk is om een scheidingslijn te trekken tussen de beide principes.³⁸³ DEMORTIER merkt op dat de rechter in het arrest dat vernietigd werd door het Hof van Cassatie in zijn arrest van 29 oktober 2004 een verwarring maakt tussen het beginsel van relativiteit van de overeenkomst en dat van de (niet-)tegenwerpelijkheid aan derden.³⁸⁴ Cassatie vernietigt de beslissing en stelt vast dat krachtens art 1165 B.W. (de relativiteit van de overeenkomst) de derde zich niet wettig op de verbindende kracht van de koopovereenkomst kan beroepen om zijn plichten ten aanzien van de verkoper te beperken. Het Hof van Cassatie³⁸⁵ stelt dat art 1165 BW "niet belet dat een derde een beroep doet op het *bestaan* van een overeenkomst *en de gevolgen* ervan tussen contractpartijen als verweermiddel tegen een vordering die een van de partijen tegen hem richt. Een derde kan echter *niet de verbindende kracht* van een overeenkomst waarbij hij geen partij is, inroepen om zijn plichten ten aanzien van een van de contractpartijen te beperken (eigen cursivering)".

8.4 Sterkmaking

Wanneer in het contract is opgenomen dat de afstand van verhaal wordt doorgetrokken naar de nabestaanden, dierbaren, verzekeraar van het slachtoffer, ... wordt gesproken over een sterkmakingsbeding.

³⁷⁹ Cass. 27 juni 2013, *Pas.* 2013, 1485 / Stijns p231 2015

³⁸⁰ I. DEMORTIER, Over relativiteit en tegenstelbaarheid van overeenkomsten, *TBBR* 2006, (213) 213

³⁸⁰ Cass. 29 oktober 2004, *TBBR* 2006, 215.

³⁸¹ Van Gerven 2015 p224-225

³⁸² I. Claeys, 122(-125) nr. 106 (p115-p139) (nr98 -> p115, nr 106 -> p122-125)

³⁸³ Stijns 2015 p232

³⁸⁴ I. DEMORTIER, Over relativiteit en tegenstelbaarheid van overeenkomsten, *TBBR* 2006, (213) 213

³⁸⁵ Cass. 29 oktober 2004, *TBBR* 2006, 210.

Dit houdt in dat de ene partij ten opzichte van de wederpartij zich ertoe verbindt dat een derde iets zal doen. Echter is het niet zo dat de derde lid wordt van de overeenkomst, waardoor hij ook niet gedwongen kan worden tot het uitvoeren van een verbintenis. De derde heeft de keuze om zich al dan niet te verbinden.³⁸⁶

In het geval dat de derde akkoord is, moet hij daarvoor zijn toestemming geven en komt er een tweede contract tot stand tussen de derde en de oorspronkelijke wederpartij.³⁸⁷ Gaat de derde niet akkoord, zal de oorspronkelijke schuldenaar gehouden kunnen zijn tot het betalen van een schadevergoeding wegens het niet nakomen van zijn verbintenis. Sterkmaking is een resultaatsverbintenis waarbij de belover zich sterk maakt de instemming van de derde te verkrijgen, hoewel door andere auteurs wordt voorgehouden dat het ter zake om een inspanningsverbintenis gaat.³⁸⁸ CORNELIS stelt dat men door expliciet te bedingen dat de contractspartij in kwestie al het nodige zal doen om de derde te overtuigen kan resulteren in een kwalificatie als inspanningsverbintenis in plaats van een resultaatsverbintenis.³⁸⁹

Wanneer een fotograaf zich dus sterk maakt dat de afstand van verhaal eveneens betrekking heeft op zijn nabestaanden en verzekeraar, moet dus worden besloten dat deze laatsten geen partij zijn bij het contract en dus ook niet gehouden kunnen worden om de verbintenissen ervan na te leven. Een dergelijk beding in de overeenkomst kan de fotograaf, die denkt 'safe te zijn', wel eens duur komen te staan.

Hoofdstuk 9 Rechtsvergelijking: Nederland

9.1 Inleiding

Net zoals in ons land staat het partijen vrij om middels een overeenkomst af te wijken van de wettelijk voorziene aansprakelijkheidsregelen, en dit op basis van de contractsvrijheid.³⁹⁰ Exoneratie, dat in Nederland ook wel "vrijtekenen" wordt genoemd, valt onder het aansprakelijkheidsbegrip in de enge zin van het woord en wordt door KORTMANN gedefinieerd als volgt: *"Een exoneratieclausule is een aansprakelijkheidsbeding dat de verplichting tot schadevergoeding ingeval van niet-nakoming van een contractuele of wettelijke verplichting op grond van toekomstige feiten uitsluit of beperkt."*

³⁸⁶ W. VAN GERVEN 2015 p232-233

³⁸⁷ TPR 1994 Overzicht RS (171) 551

³⁸⁸ VAN GERVEN 2015 p233, voetnoot

³⁸⁹ CORNELIS P373

³⁹⁰ / Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) , "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) p1207 / C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 280 (384p in totaal)

Het gaat hier dus net zoals in het Belgische recht om de regeling van de secundaire verbintenis met de schadevergoedingsverplichting wegens niet nakoming van een primaire rechtsplicht.³⁹¹ De schadeplicht bij eventuele-niet nakoming wordt in geval van niet-nakoming aanzienlijk verkleind.³⁹² Exoneratie is een veel voorkomend gegeven in Nederlandse contracten, maar zijn vaak onduidelijk geformuleerd en het is bovendien niet algeheel duidelijk wat de precieze draagwijdte is.³⁹³ Aangenomen wordt dat de schuldenaar zich op drie manieren kan vrijtekenen: door zijn prestatieplicht voor bepaalde omstandigheden te beperken; door de toerekenbaarheid van een eventuele tekortkoming te beperken en door de gevolgen van een tekortkoming die hem mogelijk kan worden toegerekend te beperken.³⁹⁴ Een partij kan zich zowel voor de gevolgen van wanprestatie (contractuele aansprakelijkheid), alsook voor schade die voortvloeit uit een door hem begane onrechtmatige daad (buitencontractuele aansprakelijkheid) exonereren. De vraag of men zich alleen voor contractuele, dan wel ook voor buitencontractuele aansprakelijk heeft vrijgetekend, is afhankelijk van de interpretatie van de clause naar Nederlands recht.³⁹⁵

Een opmerkelijk verschil dat waar te nemen is ligt in de rechterlijke toetsing die toch wel zeer verschillend is. Daar waar in het Belgisch recht meer de nadruk wordt gelegd op de toetsing in abstracto, wordt in Nederland vaker geopteerd om de situatie geval per geval te bekijken en dus een toetsing "in concreto" te hanteren. Anders dan te kijken naar algemeen geformuleerde uitzonderingen, wordt gebruik gemaakt van de concrete omstandigheden van het geval om uit te maken of het exoneratiebeding zich er geldig op kan beroepen al dan niet. Het voordeel van de meer concrete benadering is dat de concreto casus beter naar de voorgrond komt, maar zorgt tegelijkertijd voor behoorlijk wat rechtsonzekerheid.³⁹⁶

³⁹¹ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) , "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) TPR p1207-1208 + SALOMONSON, L., "Dient de wet algemene regelen te bevatten omtrent bedingen tot beperking of opheffing van aansprakelijkheid, en zo ja, welke?", *Preadvies Nederlandse Juristen-Vereeniging*, 1957, 144-146 .; DRION, H., "Dient de wet algemene regelen te bevatten omtrent bedingen tot beperking of opheffing van aansprakelijkheid, en zo ja, welke?", *Preadvies Nederlandse Juristen-Vereeniging*, 1957, 185 (205-206) ; KORTMANN, "EXONERATIEBEDINGEN", TPR 1988, (1205) , "EXONERATIEBEDINGEN", TPR 1988, (1205) , S.C.J.J., "Derden"-werking van aansprakelijkheidsbedingen, Deventer, 1977, 14 (190p in totaal) ; G.J. RIJKEN, "Exoneratie-clausules", Deventer, Kluwer, 1983, p. 20 + C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 167-168 -> (315p in totaal).

³⁹² C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 162.

³⁹³ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 280

³⁹⁴ G C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 167.

³⁹⁵ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 169.

³⁹⁶ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 161

9.2 Geldigheid

Nederland stond sedert geruime tijd bekend als het mekka voor de vrijtekenners.³⁹⁷ Zowat alle soorten exoneratiebedingen, zij het van contractuele dan wel van buitencontractuele aard, werden nagenoeg steeds geldig geacht. In de jaren '80 heeft er zich in Nederland een ommekeer voorgedaan.³⁹⁸ De grote soepelheid die aan de dag werd gelegd heeft plaats moeten maken voor een meer strenge wetgeving en rechtspraak dan in ons recht het geval is.³⁹⁹ Desalniettemin doet de rechtsfiguur ook bij onze noorderburen heel wat stof opwaaien, meer bijzonder waar nu precies de grens moet worden getrokken omtrent de bevoegdheid van de schuldenaar om zich van zijn aansprakelijkheid te bevrijden.⁴⁰⁰

9.3 Tweetrapstoetsing

Zoals reeds hierboven kort aangehaald is er zijn er in Nederland veel minder algemene uitzonderingsgronden op de geldigheid. De vraag of een exoneratiebeding al dan niet ingeroepen kan worden, hangt in Nederland van geval tot geval af en de schuldeiser beschikt over een groot arsenaal aan instrumenten om een onrechtvaardig exoneratiebeding tegen te gaan. Hoewel de noorderburen kritisch staan tegenover een abstracte toetsing – de reden hiervoor is dat er te weinig belang wordt geschonken aan de specifieke omstandigheden – wordt deze benadering niet helemaal uitgesloten doch veel minder streng toegepast dan bij ons het geval is. De instrumenten waarover de schuldeiser beschikt kunnen aldus ondergebracht worden in twee categorieën. Eerst wordt de inhoud van het beding nagegaan in de toetsing in abstracto, maar aangezien deze toetsing minder streng is vormt de tweede toetsing – de ongeldigheid in concreto waarbij de wijze van uitoefening wordt gecontroleerd – de belangrijkste categorie.⁴⁰¹

Gesproken kan dus worden over een tweetrapstoetsing door de rechters. Nadat eerst de inhoud van het beding alsook de mogelijke onredelijkheid ervan wordt nagegaan, zal in tweede instantie de uitoefening van het in abstracto geldige beding in gegeven omstandigheden bekeken worden en getoetst worden aan de maatstaven van redelijkheid en billijkheid.⁴⁰²

³⁹⁷ H.F.C. Schoordijk, "Verbintenissenrecht", p217

³⁹⁸ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) P1229

³⁹⁹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 162

⁴⁰⁰ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 168.

⁴⁰¹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 164-165

⁴⁰² J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 165 / C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 167/ art 6:2 r&B / art 3:40 NBW / Van den Brink 2002, p. 49-79; Bloembergen 1969, p. 359; H.C.F. Schoordijk, *Het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht naar het Nieuw Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 1979. 1979, p. 220 en 224 geeft de voorkeur aan het wapen van de strijd met de openbare orde boven strijd met de goede trouw en zou het betreuren als de rechter in de toekomst de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid te hulp roept; Nieuwenhuis 1979, p. 146-153; Rijken 1983, p. 181-182 meent dat ingeval van (eigen) opzet of grove

Deze benadering vloeit volgens bepaalde auteurs voort uit het arrest van de Hoge Raad van 19 mei 1967.⁴⁰³ Tot dat moment werd enkel een toetsing aan de goede zeden doorgevoerd.⁴⁰⁴ Met dit arrest is volgens bepaalde auteurs de toetsing aan de goede zeden verdrongen door een toetsing aan de redelijkheid en billijkheid.⁴⁰⁵ De jongste jaren heeft de toets met de goede zeden bovendien opnieuw aan belang moeten inruimen door de nieuwe bepaling zoals voorzien in art. 6:233 NBW, dat een onredelijk bezwarend beding in algemene voorwaarden nietig verklaart.⁴⁰⁶ HARTKAMP stelt wel dat de toetsing aan de redelijkheid en billijkheid een voorafgaande toetsing aan de goede zeden veronderstelt. Het is dus niet zo dat de toetsing met de goede zeden uit art 3:40 NBW al zijn nut heeft verloren. Zo het niet zinvol zijn om aan de hand van de redelijkheid en billijkheid te onderzoeken of een beroep op het exoneratiebeding in kwestie mogelijk is wanneer het in abstracto ongeldig zou zijn. Evenwel voegt hij er aan toe dat in de praktijk nog maar zeer weinig aan de goede zeden wordt getoetst.⁴⁰⁷ VAN DEN BRINK stelt dat een directe toetsing aan de redelijkheid en billijkheid bovendien veel rechtsonzekerheid zou creëren.⁴⁰⁸ Een bezwaar dat volgens hem niet – of zij het slechts in beperkte mate – zou gelden voor een toetsing aan de goede zeden.⁴⁰⁹ De tweetrapstoetsing met eerst de goede zeden en daarna de redelijkheid en billijkheid staat dus ter discussie in Nederland. Daar waar de eerste 'bijl' dus aan belang zou zijn verloren, dient echter opgemerkt te worden dat ook de tweede fase met de toetsing aan de redelijkheid en billijkheid naar de achtergrond is verdrongen door de in 1992 ingevoegde bepaling 6:233 NBW met de leer van de onredelijk bezwarende bedingen in algemene voorwaarden. In de oude waren het namelijk vooral bedingen in algemene voorwaarden die het voorwerp uitmaakte van een toetsing aan redelijkheid en billijkheid.⁴¹⁰ Aangezien de omvang van deze thesis niet toelaat om dieper op de discussie in te gaan, zal ik het standaardonderscheid maken tussen de toetsing in abstracto en in concreto, waarbij het meeste aandacht zal geschonken worden aan het meest recente wetgevend initiatief omdat dit als bron van inspiratie zou kunnen dienen voor de Belgische wetgever.

schuld, de exoneratie nietig moet worden geacht wegens strijd met de goede zeden. T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 5 (234p in totaal) p5

⁴⁰³ HR 19 mei 1967 zie Saladin/HBU en ook <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/4411>

⁴⁰⁴ T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 5

⁴⁰⁵ Rijken 1983, p. 86-88; C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 286-288 nr 369

⁴⁰⁶ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 286-288 nr 369 en HR 14 juni 2002, *NJ* 2003, 112, m.nt. JH (*Bramer/Colpro*). (S. BAKS, "Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk", *Praktisch Procederen* 2004, (159) 160)

⁴⁰⁷ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, p286-288 nr 369

⁴⁰⁸ Van den Brink 2002, p. 61-62.

⁴⁰⁹ Van den Brink 2002, p. 65-66.

⁴¹⁰ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, (p163-164 DE JONG 2004)

9.4 Misbruik van omstandigheden

Tot slot vormt één van de vier wilsgebreken, namelijk misbruik van omstandigheden bij de totstandkoming van het contract, nog een mogelijke grond om te besluiten tot de ongeldigheid van een exoneratiebeding.⁴¹¹ De bepaling uit art 3:44 lid 4 NBW wordt door verscheidene auteurs aangehaald⁴¹² De figuur kan best vergeleken worden met de figuur van benadeling naar Belgisch recht, maar is toch verschillend. Wanneer de ene partij volledig afhankelijk is van de andere partij, wat in deze thesis nu net het geval is, kan een beroep worden gedaan op misbruik van omstandigheden. Misbruik van omstandigheden kwam in 1957 in een arrest van de Hoge Raad ter sprake. In veel contractuele relaties waar een exoneratiebeding opduikt is het niet ondenkbaar dat de ene partij misbruik maakt van zijn economische macht, kennis of inzicht om het contract voor haar zo gunstig mogelijk te maken. Bij het afwegen van de belangen zal ondermeer rekening gehouden worden met de machtspositie en de verzekeringsmogelijkheden.⁴¹³

Een rechtshandeling is namelijk vernietigbaar wanneer één partij op het ogenblik van de contractsluiting misbruik heeft gemaakt van de omstandigheden.⁴¹⁴ Daarbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan de economisch veel sterkere positie van één van de partijen, of het monopolie waar een partij over beschikt. Voor een definitie van misbruik van omstandigheden kan worden verwezen naar deze zoals opgegeven door de wetgever: *“wanneer iemand die weet of moet begrijpen dat een ander door bijzondere omstandigheden, zoals noodtoestand, afhankelijkheid, lichtzinnigheid, abnormale geestestoestand of onervarenheid, bewogen wordt tot het verrichten van een rechtshandeling, het tot stand komen van die rechtshandeling bevordert, ofschoon hetgeen hij weet of moet begrijpen hem daarvan zou behoren te weerhouden.”* De rechter verwijst dus specifiek naar de afhankelijk en het misbruik dat daarvan gemaakt wordt om het tot stand komen van de rechtshandeling te bevorderen. Zoals reeds veelvuldig aangehaald, heeft de fotograaf in kwestie zelfs geen enkele keuze. Het evenement dat moet worden verslaan speelt zich slechts op één plaats af, en het is de inrichtende organisator die daarbij alle touwtjes in handen heeft.

9.5 Waarschuwing

Ook in Nederland zijn exoneratieclausules in de vorm van waarschuwingen op borden en panelen waarbij men zijn aansprakelijkheid tracht uit te sluiten of te beperken niet ondenkbaar. De vraag die hier eveneens speelt is of er aan de vereiste van de aanvaarding is voldaan. Wanneer de

⁴¹¹ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 281

⁴¹² Kortmann, “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205), “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) p1230 / S. BAKS, “Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk”, *Praktisch Procederen* 2004, (159) 159/ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 171-172.

⁴¹³ Kortmann, “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205), “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) p1230

⁴¹⁴ art 3:44 lid 1 NBW

aanvaarding van de waarschuwing twijfelachtig is, zal het desalniettemin een belangrijke rol kunnen spelen met het oog op de verdeling van aansprakelijkheid en de eigen schuld.⁴¹⁵ Net zoals de heersende leer in België moeten de borden duidelijk zichtbaar zijn geplaatst, de tekst goed leesbaar zijn en moeten partijen de mogelijkheid hebben gehad om hiervan voor contractsluiting kennis te nemen. Ook daar waar men zicht tracht te bevrijden van buitencontractuele aansprakelijkheid door te waarschuwen voor de risico's, werd in de rechtspraak herhaaldelijk aangenomen dat een zekere uitsluiting van aansprakelijkheid geldig is.⁴¹⁶

Daar waar er gewaarschuwd wordt in een veiligheidsbriefing, die verplicht dient te worden bijgewoond door fotografen, zal het vraagstuk van de aanvaarding een minder grote rol van betekenis spelen. De vereiste documenten om toegang te krijgen tot de piste zullen maar dan verleend worden wanneer de briefing is afgelopen. Ook dergelijke waarschuwingen vallen mijns inziens onder de noemer "waarschuwing die leidt tot exoneratie". Hierbij kan dan gedacht worden aan veiligheidsbriefings of waarschuwingen die gelezen en goedgekeurd dienen te worden door beroepsfotografen bij het betreden van het domein.

9.6 Interpretatie

Als een beding in algemene bewoordingen is opgesteld is het niet geheel duidelijk welke exoneratie er wel dan niet onder valt. Een exoneratiebeding wordt naar Nederlands recht geïnterpreteerd aan de hand van de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer aan de bepalingen van het contract mogen toekennen, en op basis wat zij redelijkerwijs van elkaar kunnen verwachten. (ook wel "Haviltex formule" genoemd).⁴¹⁷

Naast de hiernavolgende mogelijke instrumenten voor de schuldeiser om op te treden tegen exoneratiebedingen, kan artikel 6:248 lid 1 NBW ook een mogelijke uitweg bieden voor de schuldeiser. Dit artikel bepaalt dat de overeenkomst niet alleen de rechtsgevolgen heeft zoals die door partijen zijn overeengekomen, maar ook diegene die uit de wet, gewoonte of eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeien. In de rechtspraak is het niet uitzonderlijk dat onduidelijke bedingen zo worden uitgelegd dat ze tot nadeel van de opsteller strekken, en bijgevolg wel voordelig kunnen zijn voor de schuldeiser wanneer daardoor de draagwijdte van het beding wordt beperkt.⁴¹⁸

⁴¹⁵ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) , "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) p1216-1217

⁴¹⁶ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) p1227

⁴¹⁷ C.J.H.BRUNNER, G.T. De Jong, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 162

⁴¹⁸ S. BAKS, "Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk", *Praktisch Procederen* 2004, (159) 159-160.

9.7 Ongeldigheid in abstracto

Traditioneel zijn er naar Nederlands recht drie subcategorieën waar te nemen bij de toetsing in abstracto. Zo mag een beding niet strijdig zijn met de wet, de goede zeden en meer recent heeft de wetgever ook een expliciete verbodsbepaling voorzien voor onredelijk bezwarende bedingen die voorkomen in algemene voorwaarden. (Aangezien het gros van de rechtspraak handelde over de situatie van standaardvoorwaarden, heeft de rechter geopteerd om in een specifieke regelgeving te voorzien. Het probleem dat zich in dergelijke situaties voordoet is dat exoneratie hier niet uitdrukkelijk aan de orde wordt gesteld bij de contractsluiting.⁴¹⁹

9.7.1 Strijdigheid met de wet

De wetgever heeft zelf in een aantal specifieke gevallen voorzien in dwingende voorschriften die het de schuldenaar onmogelijk maken zich van zijn aansprakelijk uit te sluiten of deze trachten te beperken.⁴²⁰ Zo kan een werkgever zijn aansprakelijkheid niet uitsluiten of beperken ten aanzien van de uit art 1638 lid 4 NBW en 7:658 lid 1 tot en met 3 voortvloeiende verplichtingen.⁴²¹ In het vervoersrecht zijn ook een aantal dwingende aansprakelijkheidsregelingen opgenomen waar men niet van mag afwijken en waarin voorzien is in een aansprakelijkheidslimiet.⁴²² Krachtens artikel 7:463 NBW mag de hulpverlener zijn aansprakelijkheid niet uitsluiten of beperken.⁴²³ Nog een andere dwingende regeling kan gevonden worden bij producenten. Ingevolge art 6:192 lid 1 NBW is het ook voor hen verboden om zich uit te sluiten van hun aansprakelijkheid of deze te beperken. De sanctie bestaat er in dat dit beding wordt geacht nietig te zijn overeenkomstig art 3:40 NBW.⁴²⁴

9.7.2 Strijdigheid met de goede zeden

Buiten de hierboven aangehaalde uitdrukkelijke verbodsbepalingen in de wet, is het vaak niet geheel duidelijk waar precies de grens moet worden getrokken bij exoneratiebedingen. Het kan perfect mogelijk zijn dat een exoneratiebeding vergaand is, maar wel getolereerd kan worden. Anderzijds is het ook mogelijk dat aan de belangen van de schuldeiser in te grote mate geraakt wordt.⁴²⁵ Exoneratiebedingen die niet expliciet bij wet verboden zijn, zullen in eerste instantie dus

⁴¹⁹ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 168.

⁴²⁰ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 281

⁴²¹ P234 zelfde boek SPIER 2015

⁴²² Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) TPR p1231 (voetnoot 108)

⁴²³ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 168.

⁴²⁴ P146 verbintenissen uit de wet en schadevergoeding SPIER 2015

⁴²⁵ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 168.

onderworpen worden aan de toets met de goede zeden. De vraag naar geldigheid wordt aldus beantwoord aan de vereiste uit artikel 3:40 NBW, en in de gevallen dat de inhoud van het contract – en dus in casu een exoneratiebeding – strijdig is met de goede zeden moet het om die reden nietig worden verklaard waardoor het beding als zodanig geen gelding kan vinden.⁴²⁶

De vraag die zich hier voordoet is of de schuldenaar zich geldig kan exonereren voor schade die voortvloeit uit laakbaar gedrag van zijnentwege. Voor gewone schuld zoals lichte fout doen er zich geen problemen voor, het staat de schuldenaar vrij om zich daar geldig voor te exonereren. Pas wanneer het over de ergere gevallen gaat, speelt de toets met de goede zeden een rol van betekenis. Het gaat hierbij dan om gevallen van grove schuld en opzet.⁴²⁷ In de rechtsleer heerst er een felle discussie over waar nu precies deze twee begrippen moeten worden ondergebracht, zij het bij de toetsing aan de goede zeden of aan die met de redelijkheid en billijkheid.⁴²⁸ De meeste auteurs zijn het er wel over eens dat exoneratie voor persoonlijk opzet hoe dan ook niet door de beugel kan.⁴²⁹ Over exoneratie voor grove schuld zijn de meningen dan weer verdeeld.⁴³⁰

De heersende opvatting in de rechtsleer is dat exoneratie voor eigen opzet strijdig moet worden geacht met de goede zeden.⁴³¹ Andere auteurs opteren ervoor om niet van een absolute uitzonderingsgrond te spreken, aangezien ook bij opzet het niet altijd om dezelfde mate van laakbaarheid gaat.⁴³² In het *Pseudo-vogelpest* arrest wordt door de Hoge Raad in 1976 een algemene uitzonderingsgrond geformuleerd wat betreft opzet of bewuste roekeloosheid van de schuldenaar (of de personen die daarmee gelijkgesteld worden zoals leidinggevenden). Zo stellen de rechters dat een beroep op dergelijk beding onaanvaardbaar is naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid wanneer de schade hieraan te wijten is.⁴³³ Herhaald dient te worden dat het hier niet gaat om een situatie waar het beding als zodanig ongeldig is.

Wanneer partijen zich expliciet willen exonereren voor opzet, moet aldus geopteerd worden voor de toetsing aan de goede zeden en de beoordeling in abstracto. Vaak zullen partijen dit niet doen⁴³⁴, maar is de situatie wel denkbaar dat de uitvoering van de overeenkomst opzet met zich

⁴²⁶ S. BAKS, "Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk", *Praktisch Procederen* 2004, (159) 159

⁴²⁷ C.J.H. BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 169.

⁴²⁸ C.J.H. BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011 169-170.

⁴²⁹ Van Den Brink p66-67

⁴³⁰ Van Den Brink p68

⁴³¹ Rijken 1983, p. 172-175; Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) TPR 1988, p. 1232-1233; Van Dunné 2004, p. 388-390 en 409- 411; Broekema-Engelen (*Verbintenissenrecht*), art. 76, aant. 22.

⁴³² C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 282-283 nr 365

⁴³³ HR 20 februari 1976, NJ 1976, 486; HR 12 december 1997, NJ 1998, 208; HR 18 juni 2004 ... + J.H. Duyvensz, *De redelijkheid van de exoneratieclausule*, Den Haag, 2003, p.30 e.v.

⁴³⁴ T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 13.

meebrengt. In dat geval dient te worden verwezen naar een toetsing aan de redelijkheid en billijkheid, omdat het daar om de wijze gaat waarop het beding wordt uitgeoefend en aldus een beoordeling in concreto dient te gebeuren.⁴³⁵

9.7.3 Onredelijk bezwarende bedingen

Aangezien het vooral exoneratiebedingen opgenomen in algemene contractvoorwaarden en toetredingscontracten zijn die voor problemen dreigen te zorgen, verdient de bijzondere bescherming die door de Nederlandse wetgever is voorzien bijzondere aandacht.⁴³⁶ Het is daarom dat in boek 6, titel 5, afdeling 3 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek een aparte voorziening is ingelast die enkel handelt over algemene voorwaarden. De wetgever wil hiermee komaf maken met de misbruiken en creëert zelf een definitie om zo de nodige duidelijkheid te scheppen, maar brengt bovendien ook enkele belangrijke nietigheidsgronden aan. De reden voor dit wetgevend initiatief ligt in het feit dat exoneratie vaak niet expliciet wordt behandeld, maar wel geregeld opduikt in standaardvoorwaarden welke niet uitdrukkelijk tussen de partijen worden behandeld.⁴³⁷ Zo zijn deze clausules vaak eenzijdig opgesteld, waarbij de zwakkere partij in een dwangpositie verkeert en geen keuze heeft tussen wel of niet aanvaarden (KORTMANN spreekt hier over "adhesiecontracten"). Bovenal zijn deze bedingen vaak ingewikkeld geformuleerd, en kunnen zij behoorlijk misleidend zijn.⁴³⁸ Een wetgevend initiatief kon dus niet uitblijven.

9.8 Vergelijking met België

Alvorens over te gaan tot de bespreking van deze reglementering, dient opgemerkt te worden dat de leer van de onrechtmatige bedingen in België niet beperkt blijft tot algemene voorwaarden en toetredingscontracten, maar wel tot relaties met consumenten. In Nederland is het zo dat deze specifieke regelgeving misschien niet toepasselijk is op om het even welke overeenkomst, maar wel dat deze zowel gelden wat betreft het gemeen aansprakelijkheidsrecht als de specifieke gevallen met consumenten.⁴³⁹ In tegenstelling tot bij ons, wordt er dus ook hier in het gemeen aansprakelijkheidsrecht voorzien in een bijzondere bescherming.

Krachtens artikel 6:231, a NBW worden algemene voorwaarden gedefinieerd als *"een of meer bedingen die zijn opgesteld teneinde in een aantal overeenkomsten te worden opgenomen, met uitzondering van bedingen die de kern van de prestaties aangeven, voor zover deze*

⁴³⁵ T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 14.

⁴³⁶ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 281.

⁴³⁷ C.J.H. BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 168.

⁴³⁸ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) p1225-1226

⁴³⁹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, 162

laatstgenoemde bedingen duidelijk en begrijpelijk zijn geformuleerd". zoals exoneratiebedingen, vallen hier dus onder.

Wanneer een beding onredelijk bezwarend is voor de wederpartij kan het krachtens artikel 6:233 paragraaf a NBW vernietigd worden. De partij die zich op de mogelijke vernietigbaarheid wil beroepen – in casu de wederpartij – draagt de bewijslast.⁴⁴⁰ De hoedanigheid van partijen speelt hierbij geen rol.⁴⁴¹ Zoals het artikel zelf aangeeft, dient hierbij rekening te worden gehouden met specifieke omstandigheden. De wetgever vernoemt specifiek *"de aard en de overige inhoud van de overeenkomst, de wijze waarop de voorwaarden zijn tot stand gekomen, de wederzijds kenbare belangen van partijen en de overige omstandigheden van het geval"*. In het bijzonder de wijze waarop de voorwaarden zijn tot stand gekomen, vormt een interessant onderscheid met het Belgisch recht. Daar waar bij ons zoals reeds aangehaald een exoneratiebeding meer in abstracto wordt benaderd en men geen onderscheid maakt of één van beide partijen over een monopoliepositie beschikt, valt uit dit deel van het artikel af te leiden dat er wel degelijk veel aandacht naar uitgaat bij onze noorderburen. Wanneer de wijze van totstandkoming wordt nagegaan, zal de maatschappelijke positie⁴⁴² of andere factoren die voor een onevenwicht zorgen bij de contractsluiting dan ook opgenomen worden in de beoordeling van het beding. Zeker in het geval zoals het zich hier voordoet, waar een organisator over alle macht beschikt om de inhoud van het contract te bepalen en de fotograaf geen enkele inspraak heeft, is deze specifieke bepaling een zeer belangrijke factor. Het contractsevenwicht komt hier dan ook meer naar de voorgrond in Nederland.

Nog een opmerkelijk verschil speelt zich af op het domein van de toestemming en kennisvereiste. Het is namelijk zo dat een partij wordt geacht gebonden te zijn door de bepalingen, zelfs als het voor de gebruiker – hij die het beding opstelt en dus gebruikt – duidelijk was of duidelijk moest zijn dat de andere partij de inhoud ervan niet kende.⁴⁴³ Wat in België een grote bron van discussie vormt, wordt in Nederland dus expliciet door de wetgever geregeld. Dit wordt evenwel genuanceerd door de tweede nietigheidsgrond uit artikel 6:233 NBW welke stelt dat indien de wederpartij niet de redelijke mogelijkheid heeft gehad om van de algemene voorwaarden kennis te nemen, het beding vernietigbaar is.

9.9 Zwarte en grijze lijst

Wanneer exoneratiebedingen voorkomen in contracten met consumenten, spelen de artikelen 6:236 en 6:237 NBW met daarin respectievelijk de "zwarte lijst" en "grijze lijst" van onrechtmatige

⁴⁴⁰ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 172.

⁴⁴¹ J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, p165-166

⁴⁴² WESSELS, B. En JONGENEEL, R., *Algemene voorwaarden*, Zwolle, 1992, 49 e.v. / J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, p165

⁴⁴³ art 6:232 NBW

bedingen een grote rol van betekenis. Bedingen die op de zwarte lijst voorkomen zijn verboden, zij die op de grijze lijst voorkomen worden vermoed onredelijk bezwarend te zijn. Exoneratiebedingen vallen onder art 6:237, f) NBW – *“een beding dat de gebruiker of een derde geheel of ten dele bevrijdt van een wettelijke verplichting tot schadevergoeding wordt vermoed onredelijk bezwarend te zijn”* – en behoren dus tot de grijze lijst. Bij consumenten rust de bewijslast door het in de wet aangehaalde vermoeden dus niet langer op de schuldeiser, maar op de schuldenaar.⁴⁴⁴

Tot slot merken we nog op dat 6:233 NBW een toetsing aan de redelijkheid en billijkheid uitsluit, waardoor besloten mag worden dat deze toetsing nog steeds zijn plaats heeft in het Nederlands recht.⁴⁴⁵

9.10 ONGELDIGHEID IN CONCRETO

Wanneer het exoneratiebeding de voorgaande toetsing in abstracto heeft doorstaan en dus in principe geldig is, kan het nog altijd in bepaalde omstandigheden toch nog vleugellam worden gemaakt wanneer het niet aan de toetsing in concreto voldoet.⁴⁴⁶ Deze toetsing gebeurt aan de hand van de maatstaven van redelijkheid en billijkheid. De wijze van uitoefening van het beding kan dus onacceptabel zijn en middels art 6:2 en 6:248 lid 2 NBW in specifieke omstandigheden buiten toepassing worden gelaten. Anders dan bij strijdigheid met de goede zeden is het beding op zich hier niet ongeldig, en opteert men niet voor de nietigheid maar voor de niet-toepasbaarheid ervan.⁴⁴⁷

9.10.1 Redelijkheid en billijkheid

Een in beginsel rechtsgeldig exoneratiebeding kan in concrete omstandigheden toch in strijd zijn met de goede trouw wanneer naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn wanneer het wordt uitgeoefend door de schuldenaar.⁴⁴⁸ Artikel 6:248 lid 2 bepaalt: *“Een tussen partijen als gevolg van de overeenkomst geldende regel is niet van toepassing, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.”*

⁴⁴⁴ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbindenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 168. + J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, p166 + HR 16 januari 1987, NJ 1987, 553.

⁴⁴⁵ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbindenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 171.

⁴⁴⁶ (Kortmann, “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) , “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) p1235)

⁴⁴⁷ S. BAKS, “Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk”, *Praktisch Procederen* 2004, (159) 159-160

⁴⁴⁸ Kortmann, “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) , “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) p1235

De rechter zal bij deze toetsing gebruik maken van een aantal criteria⁴⁴⁹ om zo te besluiten of de schuldenaar zich geldig op het exoneratiebeding kan beroepen of niet. Op vraag van de rechtsleer⁴⁵⁰, gaf de Hoge Raad in 1967 een reeks (niet-exhaustieve) omstandigheden aan waarmee rekening dient te worden gehouden in de beoordeling. Het gaat daarbij om (i) de zwaarte van de schuld, alsook de aard en de ernst van de bij de gedraging betrokken belangen, (ii) de aard en verdere inhoud van de overeenkomst, (iii) de maatschappelijke positie en de onderlinge verhouding van partijen, (iv) de wijze waarop het beding in kwestie tot stand is gekomen en (v) de mate waarin de wederpartij bewust was van de strekking van het beding.^{451 452} Aangezien het hier om een niet-exhaustieve opsomming gaat zijn ook nog andere factoren denkbaar zoals bijvoorbeeld de aard en de ernst van de voorzienbare schade, in hoeverre de beperking in verhouding staat tot de omvang van de voorzienbare schade, de wederzijds kenbare belangen van partijen en hun onderlinge verhouding, etc. Al de relevante omstandigheden dienen door de rechter te worden opgenomen in zijn toetsing, waarna hij deze ook uitdrukkelijk dient te motiveren in zijn beslissing.⁴⁵³ Wat opvalt aan deze criteria, is dat een aantal ervan opduiken in het meer recente artikel 6:233 NBW met de onredelijk bezwarende bedingen.

9.11 Opzet en grove schuld

In het Nederlands recht woedt zoals hierboven reeds aangehaald een felle discussie over de toelaatbaarheid van opzet en grove schuld. Dat laatste staat nu in het NBW beter bekend als bewuste roekeloosheid. Bovendien zijn de meningen verdeeld als moet besloten worden tot ongeldigheid, op welke grond dit dan wel juist dient te gebeuren. Tevens is er een tendens waar te nemen in de doctrine waarbij er op andere gebieden een versoepeling van opzettelijk veroorzaakte schade is waar te nemen, waardoor een algemene uitzonderingsgrond eveneens in vraag wordt gesteld.⁴⁵⁴ Net zoals in België wordt exoneratie voor grove schuld of opzet niet expliciet bedongen. Krachtens artikel 3:41 NBW kan de rechter een zodanig vaag beding splitsen en het ongeoorloofde gedeelte vernietigen.⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 171-172 / S. BAKS, "Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk", *Praktisch Procederen* 2004, (159) 160

⁴⁵⁰ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) p1235

⁴⁵¹ H.R. 19 mei 1967, N.J. 1967,261 (G.J.S.), A.A. 1967, p. 214 (P .A.S.). Het arrest noemt niet met zoveel woorden het goede trouw-criterium, maar evenmin het goede zeden-criterium.

⁴⁵² HR 19 mei 1967, *NJ* 1967, 261; HR 20 februari 1976, *NJ* 1976, 486

⁴⁵³ C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 171-172.

⁴⁵⁴ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 282

⁴⁵⁵ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 284/ T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 7 / Van Der Grinten, *Bouwrecht*, 1982, p593, Rijken p172

Een algemene uitzonderingsgrond die door de Hoge Raad gecreëerd werd wat betreft opzet of bewuste roekeloosheid van de schuldenaar (of de personen die daarmee gelijkgesteld worden zoals leidinggevenden), is dat een beroep op dergelijk beding onaanvaardbaar is naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid wanneer de schade hieraan te wijten is.⁴⁵⁶ Herhaald dient te worden dat het hier niet gaat om een situatie waar het beding als zodanig ongeldig is. In het *Pseudo-vogelpest* arrest ging het om een verkoop van 155 kippen, waarin in een exoneratiebeding was voorzien dat de schadevergoeding beperkte tot het bedrag van de koopprijs. Enkele dagen na de levering breekt in het bedrijf van de koper pseudo-vogelpest uit, waardoor 5000 van de 7000 kippen besmet raakten.⁴⁵⁷ De Hoge Raad oordeelde dat wanneer de koper weet had van de besmetting, hij zich niet kon beroepen op het beding.⁴⁵⁸ Hoewel de Hoge Raad zich niet letterlijk uitsprak over opzet, wordt door veel auteurs wel aangenomen dat de verkoper opzettelijk een wanprestatie heeft begaan.⁴⁵⁹

9.11.1 Definitie van beide begrippen

Ook naar Nederlands recht is het dus geen eenvoudige opgave om een definitie te geven van de noties bedrog en grove schuld.⁴⁶⁰ DE VRIES houdt voor dat opzet inhoudt dat een partij de schade willens en wetens (wetens en willens dus) moet hebben toegebracht. Hij voegt daaraan toe dat ook de situatie waarbij de dader niet het oogmerk had om de schade toe te brengen, maar waarbij het voorzienbaar is dat zijn actie niet zonder schade als gevolg kon hebben plaatsgevonden eveneens onder het begrip opzet valt.⁴⁶¹

Grove schuld is voor tweeërlei interpretatie vatbaar, namelijk in de eigenlijke zin van het woord en in een meer ruime betekenis. Langs de ene kant wordt grove schuld in de eigenlijke zin van het woord aangeduid als bewuste roekeloosheid, terwijl een iets ruimere definitie grove schuld omschrijft als zijnde grove onachtzaamheid – waarbij het element roekeloosheid ontbreekt.⁴⁶² De

⁴⁵⁶ HR 20 februari 1976, NJ 1976, 486 (*Pseudo-vogelpest*); HR 12 december 1997, NJ 1998, 208 (*Gemeente Stein/Driessen*); HR 18 juni 2004 ... + J.H. Duyvensz, *De redelijkheid van de exoneratieclausule*, Den Haag, 2003, p.30 e.v. + **HR 18.6.2004 NJ 2004 nr. 585**

⁴⁵⁷ <http://tpr.be/logging/logpdf.php?file=content/1977/1977-57> p116

⁴⁵⁸ HR 20 februari 1976, NJ 1976, (*Pseudo-vogelpest*) / dat immers- mede blijkens art. 1542 B.W .,- de verkoper die goederen heeft geleverd waarvan het hem v66r of bij de levering bekend was dat zij gebreken hadden die de koper. niet behoefde te verwachten, niet met succes een beroep kan doen op een contractueel beding tot uitsluiting of beperking van zijn aansprakelijkheid voor de schade die als voorzienbaar gevolg van de aanwezigheid van deze gebreken aan de koper wordt toegebracht (TPR 1977-57 p117)

⁴⁵⁹ Opzet: Aldus: Van de Sande Bakhuijzen 1979, p. 289; Rijken 1983, p. 173-174; Van Dunné 2004, p. 410; anders: Mijnsen 1978, p. 33-34 die meent dat hier sprake is van grove schuld.

⁴⁶⁰ V. Van den Brink, 'Opzet, grove schuld en exoneratiebedingen', *NbBW* 2000, p94-98.

⁴⁶¹ F. De Vries, *Wettelijke limitering van aansprakelijkheid*, Zwolle, 1990, p. 166 ev (-168) (S. BAKS, "Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk", *Praktisch Procederen* 2004, (159) 161)

⁴⁶² C.J.H.BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 169. / C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, p282-283 nr 365

Hoge Raad oordeelde in 1975⁴⁶³ dat onder grove schuld moest worden begrepen: “*een in laakbaarheid aan opzet grenzende schuld*”. Met de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek heeft men de definitie van grove schuld verlaten voor deze van bewuste roekeloosheid.⁴⁶⁴ Grove schuld moet in deze zin met opzet worden gelijkgesteld en is daarom in beginsel ongeoorloofd. Wat betreft de grove onachtzaamheid zal men de vraag moeten stellen of het niet strijdig is met de goede zeden. Een algemene regel kan niet worden gegeven.⁴⁶⁵ Grove schuld in de eigenlijke zin van het woord – bewuste roekeloosheid – wordt gedefinieerd als “*roekeloos en met de wetenschap dat die schade er waarschijnlijk uit zou voortvloeien*”.⁴⁶⁶ Het moet voor de schuldenaar ook voorzienbaar zijn geweest dat de mogelijkheid bestond dat schade zich zou voortdoen. DE VRIES stelt bovendien dat de essentie van bewuste roekeloosheid inhoudt dat aan twee factoren moet worden voldaan, namelijk een ernstige schending van de zorgplicht alsook de wetenschap bij de dader dat er een aanmerkelijke kans was dat de schade zich zou voortdoen. Volgens VAN DEN BRINK⁴⁶⁷ moet uit een meer recent arrest van de Hoge Raad (*Gemeente Stein/Driessen*)⁴⁶⁸ worden afgeleid dat de rechters meer de nadruk lijken te leggen op de roekeloosheid en gaat het niet meer om de enkele verwijtbaarheid (laakbaarheid). Hij spreekt hier over een objectivering van het begrip bewuste roekeloosheid, terwijl CHRISTIAANS het net over een subjectivering van het begrip heeft.⁴⁶⁹ Bewuste roekeloosheid houdt volgens VAN DEN BRINK in “*roekeloosheid van het (objectiever vast te stellen) gebrek aan zorg over de gevolgen van het handelen (of het nalaten daarvan)*”.⁴⁷⁰ ASSER stelt dat grove schuld in de zin van bewuste roekeloosheid gelijkgesteld kan worden met opzet, waardoor er dus in Nederland mogelijks wel gesproken kan worden over het Latijns adagium “*culpa lata dolo aequiparatur* – dat bij ons nog altijd zeer omstreden is.”⁴⁷¹

⁴⁶³ HR 12 maart 1954, NJ 1954, 386 (concl. A-G Langemeijer; ‘Codam 75’/‘Merwede’ of Kunst/Damco; AA 1954, p. 175-184, m.nt. Hijmans van den Bergh).

⁴⁶⁴ vergelijk art. 6:170 lid 3, 7:658 lid 2 en 7:661 lid 1 BW.20 + p1233 Kortmann, “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205), “Exoneratiebedingen”, TPR 1988, (1205) + C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 283 (Leuven)

⁴⁶⁵ (Asser p283 2012)

⁴⁶⁶ F. De Vries, *Wettelijke limitering van aansprakelijkheid*, Zwolle, 1990, p. 169

⁴⁶⁷ V. Van den Brink, *De rechtshandeling in strijd met de goede zeden* (diss. Amsterdam UvA), Den Haag, 2002, p69 () (T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 18)

⁴⁶⁸ HR 12 december 1997, NJ 1998, 208

⁴⁶⁹ Christiaans 2002, p. 97-98. () (T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 18)

⁴⁷⁰ S. BAKS, “Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk”, *Praktisch Procederen* 2004, (159) 164 voetnoot 33 / V. Van den Brink, *De rechtshandeling in strijd met de goede zeden* (diss. Amsterdam UvA), Den Haag, 2002, p69

⁴⁷¹ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 283

9.12 Conclusie

Besloten kan worden dat het vraagstuk of exoneratie voor grove schuld/bewuste roekeloosheid onaanvaardbaar is, zeer omstreden is.⁴⁷² Een algemene regel die exoneratie voor grove schuld in alle gevallen nietig acht, zou te ver gaan volgens rechtspraak van de Hoge Raad volgens DE JONG. Aangenomen moet worden dat hoewel zowel exoneratie voor opzet als voor bewuste roekeloosheid geval per geval dienen te worden beoordeeld, het uitgangspunt is dat zij geacht worden ongeoorloofd te zijn. Ernstige verwijtbaarheid moet aldus geval tot geval worden beoordeeld middels een toetsing aan de goede zeden, hoewel de rechtspraak (alsook andere auteurs) van mening zijn dat het laakbaar gedrag getoetst moet worden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid.⁴⁷³ Persoonlijk verkies ik aansluiting te zoeken bij de uitspraak in het arrest Gemeente Stein/Driessen waar wordt gesteld dat opzet en bewuste roekeloosheid onaanvaardbaar zijn naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid.

Het komt dus aan de schuldeiser toe om te bewijzen dat er sprake is van bewuste roekeloosheid. Wanneer dit niet slaagt dient er aan herinnerd te worden dat men nog altijd kan kijken naar alle omstandigheden van het geval om op die manier de toepasbaarheid van het exoneratiebeding aan te vechten doordat het mogelijk niet zou stroken met de maatstaven van redelijkheid en billijkheid.⁴⁷⁴

9.13 Hulppersonen

Wanneer het in Nederland over hulppersonen gaat, is het niet eenvoudig om er een pasklaar antwoord op te geven. Er moet namelijk een onderscheid gemaakt worden naargelang het gaat over leidinggevende hulppersonen of ondergeschikt personeel.⁴⁷⁵

Voor de eerste categorie geldt immers dat de fouten van deze leidinggevendenden gelijkgesteld worden met de eigen fout van de schuldenaar. Onder leidinggevende moeten doorgaans de leden van de bedrijfsleiding (organen) alsook het hoger personeel worden begrepen.⁴⁷⁶ Wat betreft het

⁴⁷² Rijken 1983, p. 175-182; Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) 1988, p. 1232-1233; C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 282-283 nr 365; Van Dunné 2004, p. 388-390 en 411-422; Broekema-Engelen (Verbintenissenrecht), art. 76, aant. 22. (T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 13)

⁴⁷³ C.J.H. BRUNNER, G.T. DE JONG, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 170.

⁴⁷⁴ S. BAKS, "Doorbreking van exoneratieclausules in de praktijk", *Praktisch Procederen* 2004, (159) 165.

⁴⁷⁵ Kortmann, "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205), "Exoneratiebedingen", TPR 1988, (1205) 1233 nr 28 en C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 283 nr 243 (J. HERBOTS (ed.), *Exoneratiebedingen*, Brugge, Die Keure, 1993, p164)

⁴⁷⁶ C.J.H. BRUNNER, G.T. De Jong, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 164

lager personeel kan de schuldenaar zich in zeer ruime mate exonereren. In deze gevallen wordt enkel een toetsing aan de redelijkheid en billijkheid doorgevoerd.⁴⁷⁷

In het Nederlands Burgerlijk Wetboek zijn er zelfs specifieke voorzieningen getroffen die deze situaties behandelen⁴⁷⁸, waar men door middel van een exoneratiebeding vrij kan van afwijken - althans, voor zover het de toets met de redelijkheid en billijkheid doorstaat.⁴⁷⁹ Net zoals in België voor ernstige fouten van hulppersonen geldig een exoneratie worden bedongen, is dit ook in Nederland niet principieel ongeoorloofd. Ook hier kan de schuldenaar dus een beroep doen op hulppersonen en zich daar zeer uitgebreid voor bevrijden van aansprakelijkheid, wat aanleiding kan geven tot misbruiken aangezien.⁴⁸⁰ ASSER pleit er evenwel voor om toch te voorzien in een algemene uitzonderingsgrond voor bepaalde leidinggevenden in het geval van opzet en grove schuld.⁴⁸¹

⁴⁷⁷ C.J.H.BRUNNER, G.T. De Jong, H.B. KRANS, M.H. WISSINK, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer, Kluwer, 2011, 162.

⁴⁷⁸ art 6:76 NBW (aansprakelijkheid voor hulppersonen in geval van wanprestatie), art 6: 170 NBW (aansprakelijkheid voor ondergeschikten in geval van onrechtmatige daad) en art 6:171 NBW (aansprakelijkheid voor niet-ondergeschikten in geval van onrechtmatige daad)

⁴⁷⁹ T.J. DE GRAAF, *Exoneraties in (ICT-)contracten tussen professionele partijen*, Deventer, Kluwer, 2006, 32

⁴⁸⁰ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 283; vergelijk HR 26 maart 1920, NJ 1920, p. 476, W 10 592 (Surinaamse postbode) en 3 juni 1938, NJ 1938/920 (eerste Bovat-arrest; CLEVERINGA, *Het nieuwe zeerecht*, p.387 e.v.,

⁴⁸¹ C. ASSER, *Verbintenissenrecht: De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte* (Asser-serie 6-I), Deventer, Kluwer, 2012, 283-284

DEEL 4: Toetsing aan de hand van praktijkvoorbeelden

Hoofdstuk 1: Circuit Zolder

Het document dat bij het afhalen van de toegangskaarten in het "welcome center"⁴⁸² ondertekend dient te worden, vooraleer er toegang tot de piste wordt verleend: ⁴⁸³

"AFSTAND VAN VERHAAL / ABANDON DE RECOURS / WAIVER

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij uit eigen initiatief de wedstrijden op Circuit Zolder bij te wonen. Ik verklaar hiermee te beschikken over de vereiste verzekering zoals gevraagd door de eigenaars en de uitbaters van de omloop. Ik verklaar hiermede afstand te doen voor mijzelf, mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden (mijn ouders, mijn echtgenote, mijn kinderen) en onze verzekeraars van elk verhaal tegenover:*

- 1. de eigenaars en de uitbaters van de omloop;*
- 2. de organisatoren van de wedstrijden;*
- 3. de deelnemers en de gebruikers van de omloop;*
- 4. de deelnemers en de eigenaars (of houders) van de deelnemende voertuigen;*
- 5. de aangestelden, vrijwillige helpers en opdrachtgelastigden van personen (of organismen) vermeld hierboven in punt 1, 2, 3 en 4;*
- 6. de verzekeraars van de personen (of organismen) vermeld in punt 1, 2, 3, 4 en 5; voor elke schade die ik zou lijden gedurende de wedstrijden, met inbegrip van de trainingsoefeningen.*

Huidige afstand van verhaal omvat eveneens de verbintenis dat ingeval van overlijden ik mij sterk maak voor mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden en onze verzekeraars.

Ik verklaar kennis te hebben genomen van de reglementen van de wedstrijden en verbind mij deze zonder enig voorbehoud na te leven.

** info over vereiste verzekering: <http://www.circuit-zolder.be/nl/pers/per-evenement>*

*Handtekening (voorafgegaan door de eigenhandig geschreven vermelding **'gelezen en goedgekeurd'**)"*

⁴⁸² Alvorens de fotograaf het domein kan betreden, moet hij eerst over een toegangskaart beschikken. Deze kunnen afgehaald worden in het "welcome center", een verzamelplaats waar media en andere personen kaarten kunnen ophalen die op voorhand zijn klaargelegd. Eenmaal het domein betreden, dient de fotograaf zich naar het media center te begeven waar hij doorgaans een tweede formulier dient in te vullen, alsook een borg te betalen om alzo de fotokazuiel of fotoarmband te verkrijgen waarmee hij toegang krijgt tot bepaalde plaatsen naast het circuit.

⁴⁸³ zie bijlage 1a

Het document dat ondertekend dient te worden om de armband te bekomen waarmee toegang tot de piste wordt verschaft: ⁴⁸⁴

"● Alle aanwijzingen van circuitpersoneel, officials, beveiligingspersoneel en personeel van gemeentelijke- en/of provinciale instanties dienen stipt en terstond te worden opgevolgd.

● Het is tijdens een training/race nimmer toegestaan zich voor de beveiligingsafzettingen te bevinden. Ook is het verboden om zich binnen "media red-zones" en buiten "green tabard-zones" te begeven.

● Het oversteken van de baan tijdens een training of wedstrijd is eveneens niet toegestaan. Oversteken is uitsluitend toegestaan wanneer de officials hier toestemming voor verlenen.

● Het fotovest moet zichtbaar zijn voor circuitpersoneel, officials en beveiligingspersoneel. Het vest moet toonbaar gedragen worden en is persoonsgebonden. Doorgeven van fotovesten is nimmer toegestaan.

● Het betreden van het circuitterrein geschiedt geheel voor eigen risico. Door enkel het betreden aanvaardt de bezoeker of gebruiker onvoorwaardelijk dat de exploitant en/of huurder van Circuit Zolder niet aansprakelijk is voor de schade of letsel aan de goederen of personen ongeacht hoe de schade of letsel is ontstaan.

● Ik ga akkoord met de Media Information geldig voor dit evenement op Circuit Zolder.

*(In een grote kader waarin de handtekening moet worden geplaatst:) **Ik ga akkoord met bovenstaande zaken.** "*

Bijzonder hier is dat het gaat om een uitbater van het circuit die ook als organisator optreedt – anders dan in de hoofdstukken 2 en 3 waarbij de infrastructuur van de uitbater gehuurd wordt.

Opmerkingen:

- sterkmakingsbeding waarbij de fotograaf zich sterkmaakt dat de derde iets zal doen maar de derde is vrij om al dan niet zich te verbinden!
- Ook opnieuw weer redelijk vaag, het wordt niet omschreven voor welke schade CZ zich wenst te exoneren: algemene bewoordingen
- Er worden wel veel waarschuwingen gegeven in het tweede document wat een rol zal spelen bij risico-aanvaarding als feitelijk beoordelingsinstrument. Het is misschien beter om dit soort waarschuwingen te geven alvorens de partij moet overgaan tot het ondertekenen van afstand van verhaal zoals het geval is in Nederland. Het staat de partij dan immers nog vrij om weg te stappen, wat hier niet gezegd kan worden aangezien de waarschuwingen pas komen na het ondertekenen van de afstand van verhaal

⁴⁸⁴ zie bijlage 1b

- De toestemmingsvereiste wordt uitdrukkelijk op gewezen dat de partij akkoord gaat met de bovenstaande clausules

Hoofdstuk 2: Karting Genk

Uit het document om toegang tot de piste en een fotokazuifel te verkrijgen:⁴⁸⁵

"De fotograaf/journalist doet hierbij uitdrukkelijk en volledig afstand van verhaal t.o.v. Karting Genk en/of zijn mecaniciens, personeel en vertegenwoordigers, voor eventuele fouten/ongevallen begaan voor, tijdens of na een activiteit of wedstrijd waar Karting Genk betrokken is/was. Dit afstand van verhaal geldt zowel voor schade geleden door de fotograaf/journalist zelf, zijn team of leden ervan, als voor schade door de piloot, zijn team of leden ervan veroorzaakt aan en te vergoeden aan derden.

De fotograaf/journalist verbindt zich ertoe Karting Genk te allen tijde te vrijwaren voor alle vorderingen die derden tegen Karting Genk zouden instellen op grond van feiten, fouten of nalatigheden van de fotograaf/journalist.

De huurder verklaart zich akkoord met bovenvermelde voorwaarden."

Opmerkingen:

- Huurder kan wijzen op inhoudsbepalend beding -> verkapte exoneratie (vermomde exoneratie) zie na op dubbel
- Volledig afstand -> ook weer veel te vaag en te algemene bewoordingen
- Ook hier weer sterkmaking, die anderen zijn geen partij bij het contract
- Te "vrijwaren" – foute terminologie en opnieuw derden die niks met het contract te maken hebben – gaat over sterkmaking waarvoor de contractant kan worden aangesproken...

Hoofdstuk 3: Kronos Events

Uit een voorafgaande mail als antwoord op de officiële aanvraag:-⁴⁸⁶

"Media Centre van Circuit Zolder is toegankelijk.

Fotografen, cameraman kunnen er de Kronos-kazuifel ophalen (waarborg 20 €).

⁴⁸⁵ zie bijlage 2a

⁴⁸⁶ zie bijlage 3a

Gelieve het document « afstand van verhaal » te ondertekenen voor akkoord.”

Uit het document tot afstand van verhaal:⁴⁸⁷

“AFSTAND VAN VERHAAL / ABANDON DE RECOURS / WAIVER

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij uit eigen initiatief de wedstrijden van Kronos Events bij te wonen.

Ik verklaar hiermede afstand te doen voor mijzelf, mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden (mijn ouders, mijn echtgenote, mijn kinderen) en onze verzekeraars van elk verhaal tegenover:

- 1. de eigenaars en de uitbaters van het evenement;*
- 2. de organisatoren van de wedstrijden;*
- 3. de deelnemers en de gebruikers van de omloop;*
- 4. de deelnemers en de eigenaars (of houders) van de deelnemende voertuigen;*
- 5. de aangestelden, vrijwillige helpers en opdrachtgelastigden van personen (of organismen) vermeld hierboven in punt 1, 2, 3 en 4;*
- 6. de verzekeraars van de personen (of organismen) vermeld in punt 1, 2, 3, 4 en 5; voor elke schade die ik zou lijden gedurende de wedstrijden, met inbegrip van de trainingsoefeningen.*

Huidige afstand van verhaal omvat eveneens de verbintenis dat ingeval van overlijden ik mij sterk maak voor mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden en onze verzekeraars.

Ik verklaar kennis te hebben genomen van de reglementen van de wedstrijden en verbind mij deze zonder enig voorbehoud na te leven.

*Handtekening (voorafgegaan door de eigenhandig geschreven vermelding '**gelezen en goedgekeurd**)”*

Opmerkingen:

- De afstand van verhaal is identiek met die uit het eerste voorbeeld met Circuit Zolder

⁴⁸⁷ zie bijlage 3b

Hoofdstuk 4: 2CV Events

Voorbeeld 4 – 2CV – België

Uit de mail waarin de officiële aanvraag tot accreditatie wordt gedaan: ⁴⁸⁸

"Om uw chasuble af te halen, dient u mij even op te zoeken in de Pressroom. U zal er dan ook de afstand van verhaal kunnen tekenen, een waarborg van 20 euro betalen en zo ontvangt u de chasuble. U hebt zo toelating om foto's te maken tijdens alle wedstrijden, ook langs de piste en in de pitlane."

Opgepast: zonder chasuble, geen toegang tot de piste!

We vestigen er uw aandacht op dat autosport een gevaarlijke activiteit is en blijft. Ieder jaar zijn er incidenten en ongevallen. We doen dan ook een beroep op uw verantwoordelijkheidsgevoel. Indien een pistecommissaris een opmerking heeft, volgt u die op en bij een rapport kan uw toelating ingetrokken worden. De waarborg bent u dan kwijt en verdere accreditaties zijn onzeker."

Uit het document tot afstand van verhaal: ⁴⁸⁹

"Ondergetekende wenst op eigen initiatief en uitsluitend onder mijn eigen verantwoordelijk, mijn activiteit op het circuit van Spa-Francorchamps uit te oefenen. Ik ga akkoord met het circuleren rond het circuit op mijn eigen risico.

Ik verwerp onherroepelijk voor mezelf al mijn rechten te gebruiken in welke hoedanigheid ook tegen: de eigenaar(s) en of beheerder(s) van het circuit, de organisator(s) van de meeting, de deelnemers en de gebruikers van het circuit, concurrenten en eigenaars van de deelnemende voertuigen, hulp of vrijwilligers en verantwoordelijk missie personeel, hierboven bedoelde de verzekeraars van personen (of organisaties) voor eventuele schade die ik veroorzaak of oploop tijdens bovenstaande meeting.

In geval van overlijden wordt deze afstand van verhaal automatisch doorgetrokken naar mijn opvolgers, mijn erfgenamen, mijn dierbaren en onze verzekeraars. Ik ga akkoord over mijn eigen verantwoordelijkheid voor alle schade door mezelf veroorzaakt of waarvoor mijn verantwoordelijkheid erkend zou kunnen worden.

⁴⁸⁸ zie bijlage 4a

⁴⁸⁹ zie bijlage 4b

Ik bevestig bovendien dat ik gedekt ben door een verzekering 'persoonlijke ongevallen', alsook 'burgerlijke aansprakelijkheid' (via mijn beroepsactiviteit of als lid van een non-profit organisatie."

Opmerkingen:

- het wordt doorgetrokken in geval van overlijden naar de erfgenamen
- en ook in geval van overlijden naar de verzekeraar (relativiteit?) (verzekeraar is geen partij bij het contract dus het kan hem niet worden tegengeworpen)
 - o het contract heeft enkel gevolg tussen partijen en kan noch rechten noch plichten aan een derde opleggen, enkel in geval van 1121 BW kan een derde begunstigd worden. Hier wordt de derde benadeeld dus dat mag niet.
- geval van overlijden -> gaat puur over lichamelijke schade
- zeer vage en algemene exoneratie

Hoofdstuk 5: Circuit Park Zandvoort (Nederland)

Uit het vrijwaringsformulier dat ondertekend dient te worden bij het afhalen van de toegangskarten tot het evenement in het "welcome center":⁴⁹⁰

"Met ondertekening van dit formulier bevestig ik dat ik alle paragrafen in deze vrijwaring heb gelezen en begrepen en dat ik zowel mentaal als fysiek volledig in staat ben om dit formulier te ondertekenen. Tevens geef ik met ondertekening aan dat ik de paragrafen bewust heb gelezen en de inhoud ook volledig accepteer.

Ik begrijp dat autosportverslaggeving (in woord/beeld/video) zeer hoge risico's met zich mee brengt en zal daarom ook alle regels en instructies (zowel geschreven, gesproken als optisch) van de organisatie, Exploitatie Circuit Park Zandvoort (CPZ), race control, officials en/of politie en werknemers van eerder genoemde partijen onmiddellijk en zonder aarzeling of tegenspraak opvolgen. Tevens zal ik mijzelf nimmer begeven in voor mij verboden gebieden of niet toegankelijke veiligheidszones.

Ik bevestig dat ik op eigen risico acteer, wanneer ik het circuitterrein betreedt of mij in locaties begeef die niet voor regulier publiek toegankelijk zijn (bijv. media photo zones langs het circuit) en de gebieden die door race control of CPZ zijn aangegeven, zelfs wanneer een organisator toestemming geeft om daar aanwezig te zijn. In het bijzonder is het eigen risico van toepassing op:

⁴⁹⁰ zie bijlage 5a

- *Alle publiekslocaties, inclusief alle paddocks, parkeerterreinen, paden en wegen van het circuitterrein*
- *De pitlane / pitstraat, inclusief pitboxen en pit-wall*
- *De locaties langs het circuit die met een media fotovest toegankelijk zijn*

Ik weet en begrijp dat het niet toegestaan is om mijzelf voor de baanafzetting, zoals vangrails of muren, te begeven, evenals verboden gebieden, uitsloopstroken en gevaarlijke locaties. Daarom draag ik volledige verantwoordelijkheid aangaande mijn acties, gedrag en houding en zal ik altijd de regels en richtlijnen uit het Media Information Document respecteren, evenals de minimale afstand van 1 meter vanaf de baanafzetting (indien toegang tot die locatie is toegestaan).

Ik, ook te beschouwen als de "geaccrediteerde partij", bevestig, begrijp en accepteer (net als al mijn collega's, vertegenwoordigers en opdrachtgevers), dat auto- en motorsport zeer grote veiligheidsrisico's behelst en dat dit ook gevaarlijk voor mij als media vertegenwoordiger (met media accreditatie) is, ongeacht de activiteit of het type evenement. Ik accepteer dan ook dat ik met ondertekening van dit formulier onderstaande partijen vrijwaar van enige aansprakelijkheid in welk opzicht dan ook:

- *De FIA, de KNAF, inclusief bestuursleden, raadsleden, medewerkers van deze federaties;*
- *De organisatie en organisatoren, inclusief hun medewerkers, marshals, officials en assistenten;*
- *Exploitatie Circuit Park Zandvoort, inclusief, eigenaren, directie, bestuursleden, medewerkers en assistenten;*
- *De organisatie(s) van de raceklassen, evenals promotors, coureurs, bestuurders, rijders, voertuig gebruikers, voertuig eigenaren, inschrijvers en assistenten;*
- *Instanties en federaties die betrokken zijn bij, of verbonden aan, het evenement of de activiteit;*
- *Andere organisaties die betrokken zijn bij, of verbonden aan het evenement of de activiteit, inclusief directieleden, medewerkers, officials, leden, agenten en dienstverleners.*

Deze vrijwaring is van toepassing op elke aansprakelijkheidsclaim, waaronder dus ook bijvoorbeeld persoonlijk letsel, ongeval met de dood tot gevolg en schades (ook materieel) van mijzelf, mijn collega's, vertegenwoordigers en opdrachtgevers.

Ik bevestig dat ik zelf volledig financieel verantwoordelijk ben (en deze verantwoordelijkheid ook neem) voor alle medische en materiele kosten die voortvloeien uit een incident op Circuit Park Zandvoort, omdat ik Circuit Park Zandvoort op eigen risico bezoek en betreedt. Ook zal ik mijn verzekeraar voorafgaand aan het betreden van het circuitterrein informeren dat ik zelf deze financiële verantwoordelijkheid neem voor de gehele tijd dat ik mij op het terrein van CPZ begeef, inclusief vervolgcosten die betrekking hebben op mijn bezoek aan CPZ. Ook bevestig ik, dat indien ik een andere/tweede werkgever heb, ik zelf voldoende voorbereidingen heb getroffen (ook op het gebied van

verzekeringen), waaronder het informeren van mijn werkgever over de geplande werkzaamheden.

De locaties voor media vertegenwoordigers (inclusief, media zones), aangegeven door Race Control of Circuit Park Zandvoort, zijn zichtbaar op een speciale circuitplattegrond die zichtbaar is in het Media Information Document en ook af te halen is bij de receptie van Circuit Park Zandvoort en/of het media centre. Ik zal deze zones respecteren op elk moment van de dag, ongeacht de activiteit of het evenement. Ik bevestig tevens dat mijn media pas altijd eigendom blijft van CPZ.

Ik bevestig dat ik op de hoogte ben van de regels aangaande TV en video opnames en dat aanvullende schriftelijke toestemming vereist is van CPZ, de organisator, de TV productie maatschappij van het evenement en de TV rechtenhouder. Deze schriftelijke toestemming is te verkrijgen via de media afdeling.

Ik begrijp en beseft dat overtreding van een van de bovengenoemde paragrafen zal resulteren in het annuleren van mijn media accreditatie en het intrekken van mijn toegangkaart en tevens ook juridische gevolgen kan hebben.

Ik heb de voorwaarden en paragrafen hierboven gelezen, begrepen en accepteer de volledige inhoud."

Opmerkingen:

- Bijzonder uitgebreid
- Nog ff nalezen
- Er wordt heel veel gewaarschuwd voor de bestaande gevaren – waarschuwing als exoneratie

Uit het invulformulier om toegang tot de piste en een fotokazuifel te verkrijgen: ⁴⁹¹

"Vrijwaring voor fotografen

Het betreden van het circuitterrein geschiedt geheel voor eigen risico. Door enkel het betreden aanvaardt de gebruiker van het vest onvoorwaardelijk dat de exploitant van Circuit Park Zandvoort niet aansprakelijk is voor schade of letsel aan de goederen of personen ongeacht hoe de schade of letsel is ontstaan. Tevens geeft men met de ondertekening aan dat ondergetekende zich nogmaals bewust is van de risico's."

Opmerkingen:

- In het eerst document veel waarschuwingen van wat de gevaren zijn, dus dat is alvorens de fotograaf een afstand tot verhaal tekent.

⁴⁹¹ zie bijlage 5b

- Ook hier wordt voor lichamelijke schade een exoneratie bedongen, die mogelijk problematisch kan zijn

Besluit

Bij het nader bestuderen van afstand van verhaal, dient opgemerkt te worden dat er op heel wat gebieden onenigheid bestaat in de rechtspraak en rechtsleer. Bovendien worden exoneratiebedingen in contracten tot afstand van verhaal vaak zeer algemeen en vaag opgesteld, waardoor een uitlegging door de rechter zich opdringt. Dit brengt een hoop (onnodige) kosten met zich mee, en biedt weinig tot geen rechtszekerheid.

Het dient dan ook aanbeveling om in het gemeen aansprakelijkheidsrecht een specifieke en duidelijke regeling te treffen die de precieze draagwijdte van de mogelijke beperkingen op de aansprakelijkheid regelt. De wet handelspraktijken, welke nu is opgenomen in het Wetboek Economisch Recht, kan hierbij als bron van inspiratie dienen. Deze wetgevende initiatieven zijn er gekomen met het oog op bescherming van de zwakkere partij, maar vaak wordt uit het oog verloren dat het contractsevenwicht tussen twee professionele ook danig kan verstoord worden.

Bij het vergelijken van de situatie zoals die momenteel geregeld is in Nederland, kan gewezen worden op enkele verschilpunten eveneens een wetgevend initiatief in het gemeenrecht kunnen ondersteunen. Het meest in het oog springende voorbeeld is het geval van art 6:233 NBW, waarbij in het Nederlands Burgerlijk Wetboek duidelijk door de wetgever wordt aangegeven wat door de beugel kan.

Bijlage 1: Circuit Zolder

- a) afstand van verhaal
- b) invulformulier voor toegang tot de piste

AFSTAND VAN VERHAAL / ABANDON DE RECOURS / WAIVER

Masters Historic Racing & Belcar - 9 & 10 April 2016

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij uit eigen initiatief de wedstrijden op Circuit Zolder bij te wonen. Ik verklaar hiermee te beschikken over de vereiste verzekering zoals gevraagd door de eigenaars en de uitbaters van de omloop*. Ik verklaar hiermede afstand te doen voor mijzelf, mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden (mijn ouders, mijn echtgenote, mijn kinderen) en onze verzekeraars van elk verhaal tegenover:

1. de eigenaars en de uitbaters van de omloop;
2. de organisatoren van de wedstrijden;
3. de deelnemers en de gebruikers van de omloop;
4. de deelnemers en de eigenaars (of houders) van de deelnemende voertuigen;
5. de aangestelden, vrijwillige helpers en opdrachtgelastigden van personen (of organismen) vermeld hierboven in punt 1, 2, 3 en 4;
6. de verzekeraars van de personen (of organismen) vermeld in punt 1, 2, 3, 4 en 5;

voor elke schade die ik zou lijden gedurende de wedstrijden, met inbegrip van de trainingsoefeningen.

Huidige afstand van verhaal omvat eveneens de verbintenis dat ingeval van overlijden ik mij sterk maak voor mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden en onze verzekeraars.

Ik verklaar kennis te hebben genomen van de reglementen van de wedstrijden en verbind mij deze zonder enig voorbehoud na te leven.

* info over vereiste verzekering: <http://www.circuit-zolder.be/nl/pers/per-evenement>

Je, soussigné, déclare que j'assiste de ma propre initiative aux épreuves se déroulant à Circuit Zolder. Je déclare d'avoir l'assurance demandée par les propriétaires et/ou exploitants du circuit* .

Par la présente, je déclare renoncer du chef de moi-même, de mes ayants droits, de mes héritiers, de mes proches parents (mes parents, mon conjoint, mes enfants) et de nos assureurs, à tout recours contre:

1. le ou les propriétaires et/ou exploitants du circuit;
2. le ou les organisateurs des manifestations;
3. les participants et les utilisateurs du circuit;
4. les concurrents et les propriétaires (ou les détenteurs) de véhicules participants;
5. les préposés, volontaires et mandataires des personnes (ou organismes) visées sous 1, 2, 3 et 4 ci-dessus;
6. les assureurs des personnes (ou organismes) visées sous 1, 2, 3, 4 et 5 ci-dessus

pour tout dommage que je subirais au cours des épreuves, y compris les entraînements.

Le présent abandon de recours comporte également l'engagement que je prends fait et cause pour mes ayants-droits, mes héritiers, mes proches parents et nos assureurs en cas de décès.

Je déclare également avoir pris connaissance des règlements régissant les épreuves et je m'engage à les respecter inconditionnellement et sans réserves.

*Info sur l'assurance demandée : <http://www.circuit-zolder.be/fr/presse/par-evenement>

I, undersigned, hereby declare to participate in the above-mentioned championship out of my own free will. I hereby declare to have the required insurance as asked by the owner(s) and/or the managers of the circuit*.

I hereby declare on behalf of myself, my rightful claimants, my heirs, my in-laws (my parents, my wife, my children) and our insurers to waive all legal remedy versus:

1. the owner(s) and/or the managers of the circuit;
2. the organiser(s) of the competition;
3. the competitors, team leaders, drivers and other users of the circuit;
4. the competitors and the owners (or holders) of the competing vehicles;
5. the appointed persons, the voluntary assistants and delegates of the persons or organisations specified sub 1, 2, 3 and 4;
6. the insurers of the persons (or organisations) specified sub 1, 2, 3, 4 and 5;

for all damage I might suffer during the competition, including the practices.

The present waiver also includes the commitment that, in case of decease, my rightful claimants, my heirs, my in-laws or our insurers can not exercise their rights.

I also declare that I am acquainted with the competition rules and that I commit myself to observe them without any reservation.

*Info regarding the required insurance: <http://www.circuit-zolder.be/en/press-and-accreditations/event>

Naam & voornaam / Nom & Prénom / Name & Surname:

.....

Datum / Date:

.....

Handtekening (voorafgegaan door de eigenhandig geschreven vermelding "gelezen en goedgekeurd")

Signature (précédée de la mention manuscrite "lu et approuvé")

Signature (preceded by the self-written statement "seen and approved")

.....

BORG

TABARD

SLEUTEL

Persoonlijke Informatie

Voornaam / First name	
Achternaam / surname	
E-mail	
Mobiel nummer / mobile phone	

Bedrijfsinformatie

Bedrijfsnaam / company name	
E-mail	
Website	

Voor elk fotovest dient een borg te worden betaald van **minimaal € 20,00**. Indien niet aan deze borg kan worden voldaan, zal ook geen fotovest overhandigd worden. Na afloop van het evenement zal het fotovest weer moeten worden geretourneerd. Indien hier niet tijdig aan is voldaan, zal de borg vervallen. Tevens betekent het vervallen van de borg dat u in de toekomst niet voor een fotovest in aanmerking zult komen.

- Alle aanwijzingen van circuitpersoneel, officials, beveiligingspersoneel en personeel van gemeentelijke- en/of provinciale instanties dienen strikt en terstond te worden opgevolgd.
- Het is tijdens een training/race nimmer toegestaan zich voor de beveiligingsafzettingen te bevinden. Ook is het verboden om zich binnen "media red-zones" en buiten "green tabard-zones" te begeven.
- Het oversteken van de baan tijdens een training of wedstrijd is eveneens niet toegestaan. Oversteken is uitsluitend toegestaan wanneer de officials hier toestemming voor verlenen.
- Het fotovest moet zichtbaar zijn voor circuitpersoneel, officials en beveiligingspersoneel. Het vest moet toonbaar gedragen worden en is persoonsgebonden. Doorgeven van fotovesten is nimmer toegestaan.
- Het betreden van het circuitterrein geschiedt geheel voor eigen risico. Door enkel het betreden aanvaardt de bezoeker of gebruiker onvoorwaardelijk dat de exploitant en/of huurder van Circuit Zolder niet aansprakelijk is voor de schade of letsel aan de goederen of personen ongeacht hoe de schade of letsel is ontstaan.
- Ik ga akkoord met de Media Information geldig voor dit evenement op Circuit Zolder.

ENGLISH TRANSLATION

- Instructions from recognisable officials must be followed at all times. During a practice/race it is absolutely forbidden to be in front of the safety barriers or crossing the track. Please keep in mind that Motorsport is dangerous. Accessing the accommodation of Circuit Zolder is at your own risk. Circuit Zolder is not liable for any personal damage or material damage, no matter how the damage was caused. By accessing of Circuit Zolder, you accept these terms of agreement.
- Photo tabards are strictly personal. Therefore it is not allowed to hand a photo tabard over to another person, whether this person has been officially accredited or not.
- It is not allowed to enter media red zones.

Indien aan eerder genoemde punten geen gehoor wordt gegeven, kan invordering van media kaart en fotovest volgen.

Ik ga akkoord met bovenstaande zaken. / I agree with the rules and guidelines as showed above

Datum: _____

Handtekening: _____

Bijlage 2: Karting Genk

a) afstand van verhaal

PRESS CARD 2011 – KARTING GENK.
Geldig van 1/01/11 tot 31/12/11

FOTORGRAAF / JOURNALIST :

Naam:

Adres:

Postcode:

Gemeente:

Tel:

E-mail:

Jou media / Website :

De Fotograaf/Journalist doet hierbij uitdrukkelijk en volledig afstand van verhaal t.o.v. Axion Invest NV, Limburg Karting VZW, Genker Kart vereniging en Genker Kart Shop NV, Europalaan 555, 3600 Genk en/of GKS, zijn mecaniciens, personeel en vertegenwoordigers, voor eventuele fouten/ongevallen begaan voor, tijdens of na een activiteit of wedstrijd waar GKS/GKS/Limburg Karting en/of Axion Invest NV betrokken is/was. Dit afstand van verhaal geldt zowel voor schade, geleden door de Fotograaf/Journalist zelf, zijn team of leden ervan, als voor schade door de piloot, zijn team of leden ervan veroorzaakt aan en te vergoeden aan derden.

De Fotograaf/Journalist verbindt zich ertoe GKS/GKS/Limburg Karting en/of Axion Invest NV ten allen tijde te vrijwaren voor alle vorderingen die derden tegen GKS/GKS/Limburg Karting en/of Axion Invest NV zouden instellen op grond van feiten, fouten of nalatigheden van de Fotograaf/Journalist.

In geval van betwisting is het Belgische recht van toepassing. De bevoegde rechtbanken zijn de Belgische rechtbanken, in het bijzonder het arrondissement Hasselt.

De huurder verklaart zich akkoord met bovenvermelde voorwaarden.

De Fotograaf/Journalist bevestigt steeds eerst de toestemming te vragen aan de wedstrijd organisatie, alvorens het PF en circuit te betreden.

Pas na de toestemming van Karting Genk en de wedstrijd organisatie, zal hij het PF en circuit betreden.

De Fotograaf/Journalist zal zijn Press Card nooit doorgeven aan andere fotografen/journalisten. Dit kan leiden tot definitieve toegangsweigering voor de volledige site van Karting Genk.

Handtekening Fotograaf/Journalist
(voorafgegaan door gelezen en goedgekeurd)

DATUM:/ / 2011

Bijlage 3: Kronos Events

- a) voorafgaande mail
- b) afstand van verhaal

Gregory Eyckmans <geyckmans@gmail.com>

Kronos Events - BRCC & BE Trophy - Belgian Masters - Circuit Zolder - Media Accreditation & Media Centre

Koen Wijckmans <koen@kronosevents.be>

9 oktober 2013 10:49

Aan: Koen Wijckmans <koen@kronosevents.be>

Hallo,

- Welcome/Media Accreditation Centre : zaterdag 12 oktober 08u00 – 13u00 / zondag 13 oktober 9u30 – 13u00
- Persparking is gelegen achter het Pitshotel.
- De permanente passen « Kronos Events – Media – BRCC – BE Trophy » evenals de *car pass* zijn geldig tijdens het weekend van de Belgian Masters.
- Media Centre van Circuit Zolder is toegankelijk. Fotografen, cameraman kunnen er de Kronos-kazuifel ophalen (waarborg 20 €).
- Media Centre van Circuit Zolder bevindt zich in **mezzanine 14** (vlakbij het vroegere Media Center).
- Openingsuren Media Centre :

Zaterdag 12 oktober : vanaf 08h30

Zondag 13 oktober : vanaf 08h30

Gelieve het document « afstand van verhaal » te ondertekenen voor akkoord.

Alvast op voorhand bedankt voor de medewerking.

Sportieve groeten.

Koen WIJCKMANS

Communication Officer

Koen Wijckmans

Mobile: +32 475 455 767

koen@kronosevents.be

www.kronosevents.be

<p>2013 BRCC BELGIAN RACING CAR CHAMPIONSHIP 2013</p>	19,20 & 21 april	FIA World Series Zolder	
	10,11 & 12 may	Trophée de Bourgogne Dijon Prenois	
	7,8 & 9 june	Spa Euro Race Spa-Francorchamps	
	25,26 & 27 july	24h Spa-Francorchamps	
	6,7 & 8 september	800 Km of Spa-Francorchamps	
	12 & 13 october	Belgian Masters Zolder Circuit Zolder	

<p>2013 BE TROPHY</p>	11 & 12 may	Trophée de Bourgogne Dijon Prenois	
	15 & 16 june	Benelux Open Races Circuit Park Zandvoort	
	12,13 & 14 july	The 25 Hours of Spa-Francorchamps	
	13 & 14 september	Coupees de Mettet (SH) Circuit Mettet	
	12 & 13 october	Belgian Masters Zolder Circuit Zolder	
	2 november	Grand Final Croix-en-Ternois	

AFSTAND VAN VERHAAL / ABANDON DE RECOURS / WAIVER – BELGIAN MASTERS – CIRCUIT ZOLDER

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij uit eigen initiatief de wedstrijden van Kronos Events bij te wonen.

Ik verklaar hiermede afstand te doen voor mijzelf, mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden (mijn ouders, mijn echtgenote, mijn kinderen) en onze verzekeraars van elk verhaal tegenover:

1. de eigenaars en de uitbaters van het evenement;
2. de organisatoren van de wedstrijden;
3. de deelnemers en de gebruikers van de omloop;
4. de deelnemers en de eigenaars (of houders) van de deelnemende voertuigen;
5. de aangestelden, vrijwillige helpers en opdrachtgelastigden van personen (of organismen) vermeld hierboven in punt 1, 2, 3 en 4;
6. de verzekeraars van de personen (of organismen) vermeld in punt 1, 2, 3, 4 en 5;

voor elke schade die ik zou lijden gedurende de wedstrijden, met inbegrip van de trainingsoefeningen.

Huidige afstand van verhaal omvat eveneens de verbintenis dat ingeval van overlijden ik mij sterk maak voor mijn rechthebbenden, mijn erfgenamen, mijn nabestaanden en onze verzekeraars.

Ik verklaar kennis te hebben genomen van de reglementen van de wedstrijden en verbind mij deze zonder enig voorbehoud na te leven.

Je, soussigné, déclare que j'assiste de ma propre initiative aux épreuves se déroulant pendant le meeting de Kronos Events.

Par la présente, je déclare renoncer du chef de moi-même, de mes ayants droits, de mes héritiers, de mes proches parents (mes parents, mon conjoint, mes enfants) et de nos assureurs, à tout recours contre:

1. le ou les propriétaires et/ou exploitants de l'événement;
2. le ou les organisateurs des manifestations;
3. les participants et les utilisateurs du circuit;
4. les concurrents et les propriétaires (ou les détenteurs) de véhicules participants;
5. les préposés, volontaires et mandataires des personnes (ou organismes) visées sous 1, 2, 3 et 4 ci-dessus;
6. les assureurs des personnes (ou organismes) visées sous 1, 2, 3, 4 et 5 ci-dessus

pour tout dommage que je subirais au cours des épreuves, y compris les entraînements.

Le présent abandon de recours comporte également l'engagement que je prends fait et cause pour mes ayants-droits, mes héritiers, mes proches parents et nos assureurs en cas de décès.

Je déclare également avoir pris connaissance des règlements régissant les épreuves et je m'engage à les respecter inconditionnellement et sans réserves.

I, undersigned, hereby declare to participate in the above-mentioned championship out of my own free will.

I hereby declare on behalf of myself, my rightful claimants, my heirs, my in-laws (my parents, my wife, my children) and our insurers to waive all legal remedy versus :

1. the owner(s) and/or the managers of this event;
2. the organiser(s) of the competition;
3. the competitors, team leaders, drivers and other users of the circuit;
4. the competitors and the owners (or holders) of the competing vehicles;
5. the appointed persons, the voluntary assistants and delegates of the persons or organisations specified sub 1, 2, 3 and 4;
6. the insurers of the persons (or organisations) specified sub 1, 2, 3, 4 and 5;

for all damage I might suffer during the competition, including the practices.

The present waiver also includes the commitment that, in case of decease, my rightful claimants, my heirs, my in-laws or our insurers can not exercise their rights.

I also declare that I am acquainted with the competition rules and that I commit myself to observe them without any reservation.

Naam & voornaam / Nom & Prénom / Name & Surname:

.....

Datum / Date:

Handtekening (voorafgegaan door de eigenhandig geschreven vermelding 'gelezen en goedgekeurd')

Signature (précédée de la mention manuscrite 'lu et approuvé')

Signature (preceded by the self-written statement "seen and approved")

Bijlage 4: 2cv events

- a) voorafgaande mail
- b) afstand van verhaal

Gregory Eyckmans <geyckmans@gmail.com>

demande d'accréditation 4/5 avril Spa

Vincent Franssen <vfranssen@cybernet.be>
Aan: Gregory Eyckmans <geyckmans@gmail.com>

31 maart 2015 19:15

Cher ami,

Beste collega,

Votre demande d'accréditation presse en vue du Trophée des Fagnes 2015 nous est bien parvenue, et nous avons le plaisir de vous confirmer que tout est en ordre.

Uw accreditatie-aanvraag voor de Trophée des Fagnes 2015 is goed aangekomen en we hebben het genoeg om de aanvraag ook te bevestigen.

Le samedi 4 avril ou le dimanche 5 avril, en arrivant à Francorchamps, nous vous invitons à gagner le Racing Hôtel **entre 08h30 à 11h00** afin de retirer votre accès Parking qui vous permettra d'accéder au paddock.

*Zaterdag 4 april of zondag 5 april, kan u zich bij aankomst in Francorchamps naar de Racing Hôtel **tussen 08u30 en 11u00** gaan om uw Parking Pass te halen.*

Pour retirer votre chasuble, il vous est demandé de passer dans la salle de presse. Vous signerez à ce moment le traditionnel abandon de recours, et en échange d'une caution de 20 euros, la chasuble vous sera remise. Elle vous permettra d'aller en bord de piste faire des photos durant les différentes épreuves.

Om uw chasuble af te halen, dient u mij even op te zoeken in de Pressroom. U zal er dan ook de afstand van verhaal kunnen tekenen, een waarborg van 20 euro betalen en zo ontvangt u de chasuble. U hebt zo toelating om foto's te maken tijdens alle wedstrijden, ook langs de piste en in de pitlane.

L'accès à la cabine speaker où seront retirées les chasubles, mais aussi à la salle de presse, sera possible entre 08h45 et 18h30.

De speakerscabine en de pressroom zullen open zijn tussen 08u45 en 18u30.

En fin de journée, n'oubliez pas de repasser par la salle de presse pour rendre la chasuble et récupérer votre caution.

Op het einde van de dag kan u op dezelfde plek, in de pressroom, ook weer de chasuble inleveren en uw waarborg weer ophalen.

Attention : sans chasuble, pas d'accès en bord de piste !

Opgepast: zonder chasuble, geen toegang tot de piste!

Nous attirons votre attention sur le fait que le sport auto en circuit reste une activité dangereuse, et que des incidents et accidents ont lieu chaque année. On compte dès lors sur votre sens de la responsabilité. En cas de rapport des commissaires de piste, la chasuble vous sera retirée, la caution non rendue et votre nom figurera dans notre 'grand livre'.

We vestigen er uw aandacht op dat autosport een gevaarlijke activiteit is en blijft. Ieder jaar zijn er incidenten en ongevallen. We doen dan ook een beroep op uw verantwoordelijkheidsgevoel. Indien een pistecommissaris een opmerking heeft, volgt u die op en bij een rapport kan uw toelating ingetrokken worden. De waarborg bent u dan kwijt en verdere accreditaties zijn onzeker.

Au plaisir de vous voir à Spa pour ce qui reste un meeting de type 'club' sans prise de tête.

We zien u graag in Spa voor een clubmeeting in de goede oude zin van het woord.

Bien à vous,

Met groeten,

Vincent Franssen

Press Officer 2CVRT 2015

0477 738 777

ACCREDITATIE FORMULIER MEDIA
Trophée des Fagnes Spa-Francorchamps
2-3 april 2016

Naam :
Voornaam : **Geboorte datum :** ... / ... /.....
Nationaal Nr of Nr identiteitskaart of Nr passeport :
Adres :
Postcode : **Stad – Land :**
E-mail :
Telefoon / GSM:
Freelance : **Ja** **Nee**
Functie : **Journalist** **Photograaf** **Cameraman**

MEDIA

Journal **Tijdschrift** **Web site** **Radio** **Tv** **Andere (vermelden)**

Gegevens van de Média:

Naam : **Chef van de redactie :**
Adres :
E-mail :
Telefoon / GSM :

Ondergetekende wenst op eigen initiatief en uitsluitend onder mijn eigen verantwoordelijkheid, mijn activiteit op het circuit van Spa-Francorchamps uit te oefenen. Ik ga akkoord met het circuleren rond om het circuit op mijn eigen risico.

Ik verwerp onherroepelijk voor mezelf al mijn rechten te gebruiken in welke hoedanigheid ook tegen: de eigenaar(s) en/of de beheerder(s) van het circuit, de organisator(s) van de meeting, de deelnemers en de gebruikers van het circuit, concurrenten en eigenaars van de deelnemende voertuigen, hulp van vrijwilligers en verantwoordelijk missie personeel, hierboven bedoelde de verzekeraars van personen (of organisaties) voor eventuele schade die ik veroorzaak of oploop tijdens bovenstaande meeting.

In geval van overlijden wordt deze afstand van verhaal automatisch doorgetrokken naar mijn opvolgers, mijn erfgenamen, mijn dierbaren en onze verzekeraars. Ik ga akkoord over mijn eigen verantwoordelijkheid voor alle schade door mezelf veroorzaakt of waarvoor mijn verantwoordelijkheid erkend zou kunnen worden. Ik bevestig bovendien dat ik gedekt ben door een verzekering "persoonlijke ongevallen", alsook "burgerlijke aansprakelijkheid" (via mijn beroepsactiviteit of als lid van een non-profit organisatie (bewijs van verzekering door de Voorzitter van de vzw te verstrekken).

In gevolge uw verzoek garandeer ik u mijn volledige medewerking aan de publicatie van een artikel, een fotoreportage o.i.d. over dit evenement. Bij het ontbreken hiervan, stel ik foto's (nu vrij van alle rechten) ter beschikking van de vzw "2CV Racing Teams".

Datum en handtekening voorafgegaan door de woorden "gelezen en goedgekeurd".

- Het formulier moet worden ingevuld met alle vereiste informatie.
- Één formulier per individuele wensen voor de uitoefening van zijn activiteit tijdens de vergadering.
- Verzoeken om officiële instanties moeten worden opgesteld op papier aan kop van de publicatie van het Agentschap van de foto op zoek naar erkenning. Zij moeten worden ondertekend door de hoofdredacteur.
- Elke aanvraag voor een freelance journalist, fotograaf of cameraman op papier aan kop van de zelfstandige geschieden moet.
- Het is essentieel te voegen ook een kopie van de perskaart van het visitekaartje en een kopie van het certificaat van verzekering burgerlijke aansprakelijkheid en persoonlijke ongevallen.
- Een kopie van de mail van aanvaarding, alsmede een borg van € 50 voor de kazuifel van identificatie is vereist.
- De aangifte procedure van de accreditaties zal u meegedeeld worden per post niet later dan 30 maart 2016

Terug sturen ker kerende naar het volgende email adres : press@2cvracingteams.be
VOOR 27/03/2016

Alle onvolledige aanvraag zal niet verwerkt worden !
Een bevestiging wordt u per email toegestuurd en een accreditatie moet als bevestiging geldig worden beschouwd

BIJLAGE 5: CIRCUIT PARK ZANDVOORT

- a) vrijwaringsformulier 2015 – Circuit Park Zandvoort (Media Pers accreditatie – Exploitatie Circuit Park Zandvoort (CPZ)
- b) vrijwaring voor fotografen & video

Vrijwaringsformulier 2015 – Circuit Park Zandvoort

MEDIA PERS ACCREDITATIE – Exploitatie Circuit Park Zandvoort (CPZ)

- Met ondertekening van dit formulier bevestig ik dat ik alle paragrafen in deze vrijwaring heb gelezen en begrepen en dat ik zowel mentaal als fysiek volledig in staat ben om dit formulier te ondertekenen. Tevens geef ik met ondertekening aan dat ik de paragrafen bewust heb gelezen en de inhoud ook volledig accepteer.
- Ik begrijp dat autosportverslaggeving (in woord/beeld/video) zeer hoge risico's met zich mee brengt en zal daarom ook alle regels en instructies (zowel geschreven, gesproken als optisch) van de organisatie, Exploitatie Circuit Park Zandvoort (CPZ), race control, officials en/of politie en werknemers van eerder genoemde partijen onmiddellijk en zonder aarzeling of tegenspraak opvolgen. Tevens zal ik mijzelf nimmer begeven in voor mij verboden gebieden of niet toegankelijke veiligheidszones.
- Ik bevestig dat ik op eigen risico acteer, wanneer ik het circuitterrein betreedt of mij in locaties begeef die niet voor regulier publiek toegankelijk zijn (bijv. media photo zones langs het circuit) en de gebieden die door race control of CPZ zijn aangegeven, zelfs wanneer een organisator toestemming geeft om daar aanwezig te zijn. In het bijzonder is het eigen risico van toepassing op:
 - Alle publiekslocaties, inclusief alle paddocks, parkeerterreinen, paden en wegen van het circuitterrein
 - De pitlane / pitstraat, inclusief pitboxen en pit-wall
 - De locaties langs het circuit die met een media fotovest toegankelijk zijn
- Ik weet en begrijp dat het niet toegestaan is om mijzelf voor de baanafzetting, zoals vangrails of muren, te begeven, evenals verboden gebieden, uitslooptroken en gevaarlijke locaties. Daarom draag ik volledige verantwoordelijkheid aangaande mijn acties, gedrag en houding en zal ik altijd de regels en richtlijnen uit het Media Information Document respecteren, evenals de minimale afstand van 1 meter vanaf de baanafzetting (indien toegang tot die locatie is toegestaan).
- Ik, ook te beschouwen als de "geaccrediteerde partij", bevestig, begrijp en accepteer (net als al mijn collega's, vertegenwoordigers en opdrachtgevers), dat auto- en motorsport zeer grote veiligheidsrisico's behelst en dat dit ook gevaarlijk voor mij als media vertegenwoordiger (met media accreditatie) is, ongeacht de activiteit of het type evenement. Ik accepteer dan ook dat ik met ondertekening van dit formulier onderstaande partijen vrijwaar van enige aansprakelijkheid in welk opzicht dan ook:
 - De FIA, de KNAF, inclusief bestuursleden, raadsleden, medewerkers van deze federaties;
 - De organisatie en organisatoren, inclusief hun medewerkers, marshals, officials en assistenten;
 - Exploitatie Circuit Park Zandvoort, inclusief, eigenaren, directie, bestuursleden, medewerkers en assistenten;
 - De organisatie(s) van de raceklassen, evenals promotors, coureurs, bestuurders, rijders, voertuig gebruikers, voertuig eigenaren, inschrijvers en assistenten;
 - Instanties en federaties die betrokken zijn bij, of verbonden aan, het evenement of de activiteit;
 - Andere organisaties die betrokken zijn bij, of verbonden aan het evenement of de activiteit, inclusief directieleden, medewerkers, officials, leden, agenten en dienstverleners.

Deze vrijwaring is van toepassing op elke aansprakelijkheidsclaim, waaronder dus ook bijvoorbeeld persoonlijk letsel, ongeval met de dood tot gevolg en schades (ook materieel) van mijzelf, mijn collega's, vertegenwoordigers en opdrachtgevers.

- Ik bevestig dat ik zelf volledig financieel verantwoordelijk ben (en deze verantwoordelijkheid ook neem) voor alle medische en materiele kosten die voortvloeien uit een incident op Circuit Park Zandvoort, omdat ik Circuit Park Zandvoort op eigen risico bezoek en betreedt. Ook zal ik mijn verzekeraar voorafgaand aan het betreden van het circuitterrein informeren dat ik zelf deze financiële verantwoordelijkheid neem voor de gehele tijd dat ik mij op het terrein van CPZ begeef, inclusief vervolgcosten die betrekking hebben op mijn bezoek aan CPZ. Ook bevestig ik, dat indien ik een andere/tweede werkgever heb, ik zelf voldoende voorbereidingen heb getroffen (ook op het gebied van verzekeringen), waaronder het informeren van mijn werkgever over de geplande werkzaamheden.
- De locaties voor media vertegenwoordigers (inclusief, media zones), aangegeven door Race Control of Circuit Park Zandvoort, zijn zichtbaar op een speciale circuitplattegrond die zichtbaar is in het Media Information Document en ook af te halen is bij de receptie van Circuit Park Zandvoort en/of het media centre. Ik zal deze zones respecteren op elk moment van de dag, ongeacht de activiteit of het evenement. Ik bevestig tevens dat mijn media pas altijd eigendom blijft van CPZ.
- Ik bevestig dat ik op de hoogte ben van de regels aangaande TV en video opnames en dat aanvullende schriftelijke toestemming vereist is van CPZ, de organisator, de TV productie maatschappij van het evenement en de TV rechtenhouder. Deze schriftelijke toestemming is te verkrijgen via de media afdeling.
- Ik begrijp en besef dat overtreding van een van de bovengenoemde paragrafen zal resulteren in het annuleren van mijn media accreditatie en het intrekken van mijn toegangskaart en tevens ook juridische gevolgen kan hebben.

Ik heb de voorwaarden en paragrafen hierboven gelezen, begrepen en accepteer de volledige inhoud.

Voornaam (Persoonlijke naam/namen):

Achternaam:

Datum:

Handtekening:

BORG / DEPOSIT
Min. € 20

ROOD VEST – RED TABARD

NR. FOTOVEST
Nr op vest / nr on tabard

In te vullen door organisatie
To be signed by organisation

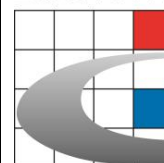
In te vullen door organisatie
To be signed by organisation

VRIJWARING VOOR FOTOGRAFEN – WAIVER FOR PHOTOGRAPHERS

Persoonlijke Informatie / Personal information

Voornaam / First name	
Achternaam / surname	
E-mail	
Mobiel nummer / mobile phone	

Circuit Park Zandvoort

Bedrijfsinformatie / Company information

Company name	
--------------	--

NL Waar in dit document wordt gesproken over Fotografie, kan ook videografie worden verstaan. ■ Minimale borg voor een fotovest is € 20 ■ Het vest dient uiterlijk 1 uur na afloop van de laatste sessie / race te worden ingeleverd ■ Bij niet tijdig inleveren vervalt de borg en tevens het recht op een fotovest voor het volgende evenement ■ Bij beschadigingen aan het fotovest, komt de borg te vervallen.

ENGLISH Where in this document is spoken about photography, the same rules apply for videography. ■ Minimum deposit for a Photo tabard is € 20 ■ The tabard has to be returned within 1 hour after the finish of the final session / race ■ the deposit will expire when the tabard returns too late ■ The deposit will not be refunded when the photo tabard is damaged.

● Alle aanwijzingen van circuitpersoneel, officials, beveiligingspersoneel en personeel van gemeentelijke- en/of provinciale instanties dienen stipt en terstond te worden opgevolgd. Roken en het gebruik van verdovende middelen is verboden, alsmede het nuttigen van alcoholische dranken.

ENGLISH TRANSLATION

● Instructions from recognisable officials (and staff) must be followed at all times. Smoking, use of drugs and drinking of alcohol is forbidden.

● Het is tijdens een training/race nimmer toegestaan zich voor de beveiligingsafzettingen te bevinden. Ook is het verboden om zich binnen "media red-zones" te lopen of de instructiegroep (indien van toepassing) te verlaten. Volg daarbij altijd de aanwijzingen van de instructeur (indien aanwezig) op.

● It is not allowed to enter media red zones. Nor it is allowed to go outside "special photo zones", when these zones have been communicated in the Media Centre. If a instructor has been appointed to you, it is not permitted to leave this instructor.

● Het oversteken van de baan tijdens een training of wedstrijd is eveneens niet toegestaan. Oversteken is uitsluitend toegestaan wanneer de officials hier toestemming voor verlenen. Het is niet toegestaan om tegen vangrails of afzettingen te leunen. Houd altijd voldoende (1m) ruimte, want deze afzettingen kunnen naar u toe komen.

● During a practice/race it is absolutely forbidden to be in front of the safety barriers or crossing the track. It's forbidden to lean on the barriers. Keep distance of these barriers (min. 1 m). They might come towards you during crash. Please keep in mind that Motorsport is dangerous. Accessing the accommodation of Circuit Park Zandvoort is at your own risk.

● Het fotovest moet zichtbaar zijn voor circuitpersoneel, officials en beveiligingspersoneel. Het vest moet toonbaar gedragen worden en is persoonsgebonden. Doorgeven van fotovesten is nimmer toegestaan.

● Circuit Park Zandvoort is not liable for any personal damage or material damage, no matter how the damage was caused. By accessing of Circuit Park Zandvoort, you accept these terms of agreement. Signing this form is valid as second confirmation.

● Het betreden van het circuitterrein geschiedt geheel voor eigen risico. Door enkel het betreden aanvaardt de gebruiker van het vest onvoorwaardelijk dat de exploitant van Circuit Park Zandvoort niet aansprakelijk is voor de schade of letsel aan de goederen of personen ongeacht hoe de schade of letsel is ontstaan. Tevens geeft men met ondertekening aan dat ondergetekende zich nogmaals bewust is van de risico's.

● Photo tabards are strictly personal. Therefore it is not allowed to hand a photo tabard over to another person, whether this person has been officially accredited or not. You photo tabard must be visible for security, officials and staff.

Indien aan eerder genoemde punten geen gehoor wordt gegeven, kan invordering van media kaart en fotovest volgen. Ook kunnen consequenties volgen voor toekomstige accreditaties.

I you do not comply to the guidelines mentioned above, your tabard and media pass can be confiscated. This could also have consequences for future media accreditation procedures.

Ik heb de regels in het Media Information Document gelezen en begrepen en zal mij hier aan houden, inclusief alle briefings- en veiligheids regels

I have read and understood the rules and guidelines from the Media Information Document and I will comply to these rules.

Ik begrijp en ga akkoord met bovenstaande regels en zal borden en signalen op en langs het circuit respecteren
I have understood and agree to the guidelines mentioned above and I will respect the signs on and around the track

Datum: _____
Date: _____

Handtekening: _____
Signature: _____

BIBLIOGRAFIE

CONTACTPERSONEN

Kees Koning, CPZ Relatie Pers

Chris Schotanus, NL Fotograaf

Jurgen evers, BE fotograaf

Annemie Claesen, CZ Relatie Pers

Pascal Ursi,

Dries De Smet, journalist

Gunter de Pooter, Vitaemobility, organisator

RECHTSLEER

Boeken

COUSY, H., Problemen van productenaansprakelijkheid, Brussel, Bruylant, 1978, nr. 244bis; (441 p)

DEKKERS, R., VERBEKE, A., CARETTE, N. en VANHOVE, K., "Hoe verbintenissen tenietgaan" in Handboek burgerlijk recht, III, Antwerpen, Intersentia, 2007, 311-390

DEMEYERE, L., VAN OEVELEN, A. en WALSCHOT, F., Nuttige tips voor goede contracten, Mechelen, Kluwer, 2003, 173 p. (of A. VAN OEVELEN, "Exoneratieclausules", in DEMEYERE, L., VAN OEVELEN, A. en WALSCHOT, F., Nuttige tips voor goede contracten, Mechelen, Kluwer, 2003,)

DUBUISSON, B., "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité ou de garantie en droit belge" in P. WÉRY (ed.), Les clauses applicables en cas d'inexécution des obligations contractuelles, Brussel, Bruylant, 2001, 33-91.

HERBOTS, J. (ed.), Exoneratiebedingen, Brugge, Die Keure, 1993, 184 p. M.A. LEFEBVRE-MASSCHELEIN, Het verval van een recht in het materieel privaatrecht: la déchéance, Antwerpen, Intersentia, 2010, 361 p.

KRUIHOF, R., "Les clauses d'exonération totale ou partielle de responsabilité. Rapport belge.", in X (ed.), In memoriam Jean Limpens, Antwerpen, Kluwer, 1987, 178

KRUIHOF, R., "LES CLAUSES D'EXONÉRATION TOTALE OU PARTIELLE DE RESPONSABILITÉ – RAPPORT BELGE" IN INTERNUNIVERSITAIR CENTRUM VOOR RECHTSVERGELIJKING (ED.), IN MEMORIAM J. LIMPENS, ANTWERPEN, KLUWER RECHTSWETENSCHAPPEN, 1987, 165-203.

MONTERO, E., "LES CONVENTIONS RELATIVES À LA RÉPARATION DU DOMMAGE" IN KLUWER EDITIONS JURIDIQUES BELGIQUE (ED.), RESPONSABILITÉS – TRAITÉ THÉORIQUE ET PRATIQUE, VI, DOSSIER 62, DIEGEM, KLUWER, 1999, 43 P.

MONTERO, E., "Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité" in FONTAINE, M. en VINEY, G. (eds.), Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, Brussel, Bruylant, 2001, 393-434.

SCHRAEYEN, J. (ed.), Algemene voorwaarden, Gent, Larcier, 2012, 376 p.

STIJNS, S., Leerboek verbintenissenrecht, Boek 2, Brugge, die Keure, 2009, 186 p.

STIJNS, S., Leerboek Verbintenissenrecht, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 284 p.

STIJNS, S., "De beëindiging van verbintenissen: recente evoluties inzake betaling, nietigheid, ontbindende voorwaarde en verval" in STIJNS, S., SAMOY, I. en DE BOECK, A. (eds.), Verbintenissenrecht in Themis school voor postacademische juridische vorming, Brugge, die Keure, 2009-2010, (25) 25-26 (...-...)

VANDEN BERGHE, O., "Exoneratiebedingen in het gemeen recht en in het consumentenrecht" in S. STIJNS en K. VANDERSCHOT (eds.), Contractuele clausules rond de (niet-)uitvoering en de beëindiging van contracten, Antwerpen, Intersentia, 2006, 41-75.

VANDEN BERGHE, O. EN HOSTENS, M., "EXONERATIECLAUSULES" IN G.-L. BALLON, H. DE DECKER, V. SAGAERT, E. TERRYN, B. TILLEMEN EN A.-L. VERBEKE (EDS.), GEMEENRECHTELIJKE CLAUSULES, VOL. II, ANTWERPEN, INTERSENTIA, 2013, 1321-1366.

VANDEPUTTE, R., De overeenkomst: haar ontstaan, haar uitvoering, haar verdwijning, haar bewijs, Brussel, Larcier, 1977, 462 p.

VANNESTE, K., "Clausules tot afstand van verhaal in de brandpolis en de huurovereenkomst" in BALLON, G.-L., DE DECKER, H., SAGAERT, V., TERRYN, E., TILLEMEN, B. en VERBEKE, A.-L. (eds.), Gemeenrechtelijke Clausules, vol. II, Antwerpen, Intersentia, 2013, 1461-1491.

VAN GERVEN, W. en VAN OEVELEN, A., Verbintenissenrecht, Leuven, Acco, 2015, 728 p.

VAN OEVELEN, A., "Recente ontwikkelingen in de wetgeving en de rechtspraak inzake de sancties bij contractuele wanprestatie", in Overeenkomstenrecht, XXVIe Postuniversitaire cyclus Willy Delva, Antwerpen, Kluwer, 2000, 163-204.

VAN OEVELEN, A., "Exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen", in SAGAERT, V. en LAMBRECHT, D. (eds.),

Actuele ontwikkelingen inzake verbintenissenrecht, Antwerpen, Intersentia, 2009, 1-36.

VAN QUICKENBORNE, M., Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade, Mechelen, Kluwer, 2007, 160 p.

VAN RANSBEECK R., DE BOECK A. en STIJNS S. (eds.), Positie van de derde in het privaat vermogensrecht, Brugge, Die Keure Business and Economics, 2012, 237 p.

VANSWEEVELT, T. en WEYTS, B., Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, Antwerpen, Intersentia, 2009, 935 p.

Tijdschriften

AAFTINK, H.A.M., "Rechtsverwerking en afstand van recht", TPR 1980, 793-830.

ADAMS, M., "Is risico-aanvaarding een zelfstandig juridisch concept?", noot onder Antwerpen 25 juni 1993, RW 1993-94, 304.

CARETTE, N., "Exoneratiebedingen in het gemeen recht", Jura Falc. 2004-2005, 63-86.

CORNELIS, L., "Rechtsverwerking: een toepassing van de goede trouw", TPR 1990, 545-644.

CORYN, F., "Rechtsverwerking: 10 jaar na de arresten van het Hof van Cassatie van 20 februari 1992 en 5 juni 1992", TBBR 2003, ...-.... (600)

DEMORTIER, I., Over relativiteit en tegenstelbaarheid van overeenkomsten, TBBR 2006, 213-216.

DIRIX, E., EN VAN OEVELEN, A., "Kroniek verbintenissenrecht (gerechtelijke jaren 1978-1979 en 1979-80) (slot)", RW 1980-81, 2435-2478.

DIRIX, E. en A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1981-1984), RW 1985-86, (1) 18-20; 1-27

DIRIX, en A. VAN OEVELEN, "Kroniek van het verbintenissenrecht (1985-1992) (eerste deel)", R.W. 1992-93, (1209) 1214; 1209-1237

DIRIX, E., "Exoneratiebedingen", TPR 1988, 1171-1204.

JANSEN, S. en STIJNS, S., "Rechtsverwerking aanvaard als toepassing van rechtsmisbruik" (noot onder Cass. 1 oktober 2010), RW 2011-12, 143-146.

JANSEN, S., Afstand van recht: een eenzijdige rechtshandeling, TBBR 2011, afl. 7, 333-343.

KRUIHOF, H. MOONS en C. PAULUS, "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) TPR 1975, (439) 459;

KRUIHOF, R., MOONS, H. en PAULUS, C., "Verbintenissen 1965-1973 Deel 1 (overzicht van rechtspraak) TPR 1975, 439-574.

KRUIHOF, R., "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", TPR 1983, (495) 539;

KRUIHOF, R., "Verbintenissen 1974-1980 (overzicht van rechtspraak)", TPR 1983, 495-756.

R. KRUIHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Verbintenissenrecht 1981-1992 (overzicht van rechtspraak)", TPR 1994, 171-750.

KRUIHOF, R., "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", TPR 1984, (233) 252;

KRUIHOF, R., "Contractuele aansprakelijkheidsregelingen", TPR 1984, 233-298.

PANIS, S., Snelheidswedstrijden voor motorrijtuigen en het begrip 'verkeersongeval' in artikel 29bis WAM, TBBR 2008, 633-642

S. STIJNS, D. VAN GERVEN en P. WERY, "Chronique de jurisprudence. Les obligations : les sources (1985-1995)", JT 1996, 689-...

STIJNS, S., "La 'rechtsverwerking': dix ans déjà" (noot onder Rb. Namen 19 december 1988), RRD 1990, 201-... 207-213;

STIJNS, S., "La 'rechtsverwerking' fin d'une attente (dé)raisonnable?", JT 1990, 685-... 686-687;

STIJNS S., "Contractualisering van sancties in het privaatrecht; inzonderheid bij contractuele wanprestatie", RW 2001-2002, 1258-1286.

TUERLINCKX, B., "Artikel 29bis W.A.M.-Wet: toepassing in de praktijk na de wetwijziging van 13 april 1995", TPR 1996, 3-70.

VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M. en WYNANT, L., "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1985-1993) (Overzicht van rechtspraak)", TPR 1995, 1115-1626.

VANNESTE, K., "De clause tot afstand van verhaal: een zegen voor huurder en verhuurder of letterlijk spelen met vuur? ", T. Huur 2014, 143-154.

VAN OMMESLAGHE, P., "Rechtsverwerking en afstand van recht", TPR 1980, 735-790

C. VAN SCHOUBROECK, "Vergoedingsregeling van art. 29bis WAM-wet van toepassing op snelheids-, regelmatigheids- of behendigheidsrit of -wedstrijd op een afgesloten circuit", RW 2010-2011, 22-24.

RECHTSPRAAK

Cass. 21 juni 1963, Pas. 1963, 1110

Cass. 26 oktober 1967, Arr. Cass. 1968, 301; Cass. 17 oktober 1975, Arr. Cass. 1976, 224; (voetnoot aanvaarding kan uitdrukkelijk of stilzwijgend (bijvoegen)

Cass. 15 januari 1968, Pas. 1968, 619;

Cass. 26 oktober 1967, Arr. Cass. 1968, 301;

Cass. (2e Kamer), 14 april 1969, Arr. Cass. 1969, 758.

CASS. 11 DECEMBER 1970, ARR. CASS. 1971, 369, PAS. 1971, I, 347;

Cass. 11 december 1970, Arr. Cass. 1971, 369, Pas. 1971, 347.

Cass. 20 mei 1988, Arr.Cass. 1987-88, 1237, JT 1989, 112, DCCR 1988-89, 268, noot C. PAUWELS.

Rb. Antwerpen 22 februari 1973, RGAR 1974, 9192.

Cass. 3 december 1974, Arr. Cass. 1975, 393;

Cass., 17 oktober 1975, Arr. Cass. 1976, 224;

Cass. 14 september 1978, Arr. Cass.1978- 79, 44.

Rb. Luik 9 oktober 1984, Jur. Liège 1984, 598;

Corr. Verviers 16 februari 1988, Jur. Liège 1988, 558.

Cass. 20 mei 1988, Arr. Cass. 1987-88, 1239, Pas., 1988, I, 1149, JT 1989, 112;

Cass. 17 mei 1990, Arr. Cass. 1989-90, 1188, Pas. 1990, 1061.

Cass. 18 november 1996, Arr. Cass. 1996, 1060.

Cass. 19 september 1997, Arr. Cass. 1997, 840.

Cass. 10 februari 2005, Arr.Cass. 2005, 351; Pas. 2005, 345

Cass. 20 oktober 2006, RW 2008-09, 1661.

Cass. 25 januari 2008, JT 2008, 231

Cass. 1 oktober 2010, Arr. Cass. 2010, 2385, Pas. 2010, 2470, RW 2011-12, 142, noot S. JANSEN EN S. STIJNS.

Luik 21 mei 1963, Jur. Liège 1963, 65;

Luik 21 mei 1963, Jur. Liège 1963, 65.

Luik 21 mei 1963, Jur. Liège 1963, 65; Brussel 26 juni 1990, R.G.A.R. 1991, 11765; Verviers 21 juni 2000, T. Vred. 2003, 189;

Luik 21 mei 1963, Jur. Liège 1963, 65;

Rb. Luik 9 oktober 1984, Jur. Liège 1984, 598; Brussel 6 december 1989, RGAR 1991, 11825;

Antwerpen 24 april 1985, RW 1985-86, 2.228; Luik 10 november 1987, De Verz. 1988, 702; Brussel 6 december 1989, RGAR.1991, 11825.

Rb. Turnhout 13 november 1985, R.W. 1986-87, 1280;

Brussel 30 juni 1986, RW 1986-87, 1610, noot SONCK.

Corr. Verviers, 16 februari 1988, Jur. Liège 1988, 558;

Brussel 6 december 1989, RGAR 1991, 11825

Bergen 28 maart 1990, Pas. 1990, II, 191.

Luik 29 oktober 1990, RGAR 1993, 12214.

Rb. Nijvel 9 januari 1992, TBBR 1992, 264; Rb. Doornik 28 januari 1987, JLMB 1987, 887. -> komt uit S. STIJNS, Leerboek Verbintenissenrecht, Boek 1, Brugge, Die Keure, 2015, 129

Antwerpen 12 oktober 1993, R.W. 1993-1994, 718

Antwerpen 12 oktober 1993, RW 1993-94, 718;

Rb. Brussel 11 februari 1994, JLMB 1994, 1052;

Antwerpen 2 februari 1995, AJT 1994-95, 496, noot B. WYLLEMAN;

Vred. Westerlo 26 juli 1995, RW 1997-98, 752

Vred. Westerlo 2 augustus 1995AJT 1995-96, 244, noot L. BALLON

Rb. Turnhout 13 november 1985, RW 1986-87, 1280.

Antwerpen 7 september 1998, AJT 1999-2000, 395, noot R. Steenot;

Brussel 16 september 1998, AJT 1998-99, 691.

Cass. 22 januari 1999, AJT 1999-2000, 479.

Verviers 21 juni 2000, T. Vred. 2003, 189.

Antwerpen 7 juni 1999, RW 2000-01, 51, noot A. DE BOECK en AJT, 2000-01, 4, noot E. VAN HOOYDONK (sleepdienst);

Rb. Verviers 21 juni 2000, V.K.J. 2002, 121;

Brussel 15 september 2000, RGAR 2003, 13734;

Brussel 15 september 2000, RGAR 2003, 13734.

Pol. Hoei 6 december 2001, RGAR 2003, nr. 13.716;

Rb. Kortrijk 18 december 2001, RW 2005-06, 267.

Rb. Charleroi 19 december 2001, JLMB 2003, 593;

Rb. Turnhout 15 februari 2002, Verkeersrecht 2002, 178;

Pol. Charleroi 30 april 2002, Verkeersrecht 2002, 280

Pol. Oudenaarde 13 december 2004, V.A.V. 2005, 111

Pol. Oudenaarde 13 december 2004, RW 2007-08, 1051.

Rb. Hoei (1ste Kamer), 1 juni 2005, VAV 2006, 602.

Corr. Brugge (13e Kamer), 24 juni 2005, RW 2006, afl. 27, 1132;

Rb. Hoei 1 juni 2005, VAV 2006, 602.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De waarde van een afstand van verhaal in het kader van gemotoriseerde sporten

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2016**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Eyckmans, Gregory

Datum: **30/07/2016**